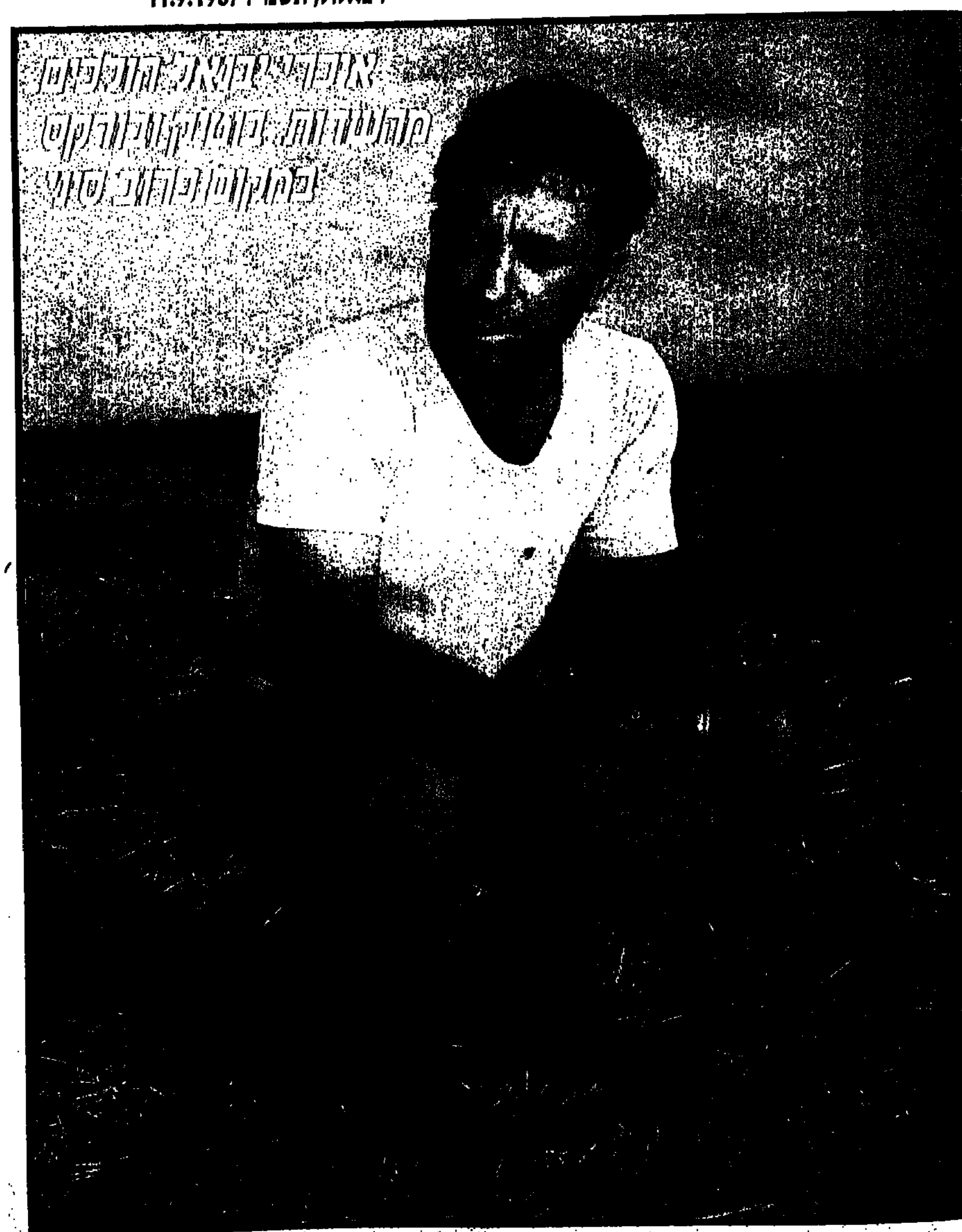
מעריב
סופשבוע
י"ז באלול, תשמ"ז 11.9.1987

פרופ' גדעון מרין. יש חיים אחרי התקף־לב ■ ברזאני מלך הכורדים. ביקור חשאי בישראל ■ למה רצחו את הבדואית היפהפיה. ראשומון ■ דוד עברי. המפרק בע"מ ■ ישי אלמז. שושנה היא לא אמי החורגת ■

ארוחה גדולה מתחילה בפנטזיה קטנה

מעכשיו, בכל מסעדה טובה מחכה לך:

פנטזיה בבקבוק אישי שהוא בדיוק כוס יין

כרמל

פנטזיה

Microwave

כלים מיוחדים להשחמה -
מונעים איבוד מיצי המזון, שומרים על טריותו, ומבטיחים את טעמו המשובח ומעניקים לו גוון שחום ומעורר תאבון.

ומערכות הכלים כוללות:
• מגש מסתובב • כלים לחימום
• כלים לבישול בגדלים שונים
• תבניות לצלייה • מכשיר לפופ קורן • קערות וצלחות הגשה עם חלוקה פנימית.
הכלים נוחים לשימוש, קלים לניקוי, דומים ויזואלית כמעט, עמידים ברתיחה במחירים נוחים לאחסנה.

כלים אלה ניתן להכניס למיקרוגל, להעביר לתא ההקפאה, להחזיר שוב למיקרוגל ו... להגיש ישר לשולחן.

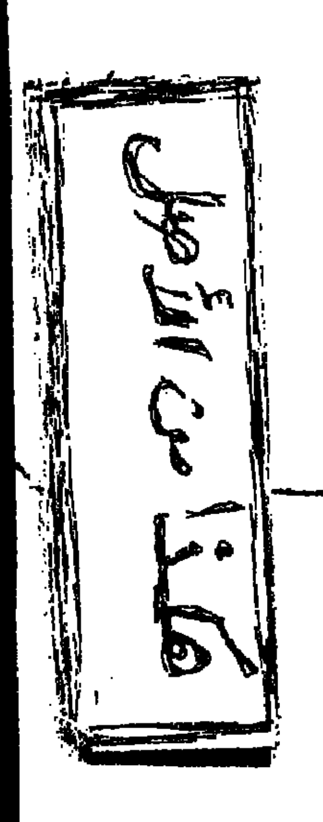
מתנה לכל השנה

ניתן להשיג בכל חנויות כתר

Rubbermaid

KETER

החברה המובילה במגוון מוצרי פלסטיק

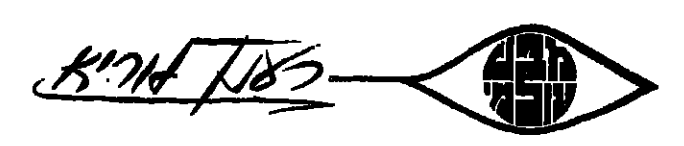

סופשבוע

י"ז באלול, תשמ"ז 11.9.1987

This Magazine is a Supplement to
Maariv International Edition

עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבת: יעל תורן
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

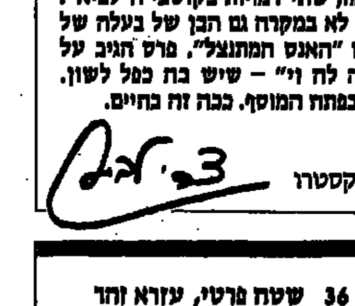
קוראים יקרים,

ניתוח השתלת הלב הראשון בישראל שבוצע בסוף שנות ה־60 בבית־החולים "בילינסון", תפס את פרופ' יוסף בורמן, מנתח הלב הבכיר ב"הדסה" ירושלים, בעיצומן של התכנות לביצוע ההשתלה שלהם. כדי להיווכח שלא משתקים במלים, הוא הרשה לנו להיות נוכחים בניתוח השתלה אמיתי. לב נעקר מגוף אחד והושתל בשני. ניתוח מחיר שלא הצליח עד הסוף, מפני שהצוות לא התאמץ לעורר לחיים את הלב המושתל במכות חשמל. בסך־הכל התאמנו על תפירת כלי־הדם. הפציינטים היו צמד כלבי זאב ענקים, שנבחרו להיות שפני ניסיון מפני שהלב שלהם זהה כמעט לחלוטין ללב האדם. גם טכניקת השתלה זהה. לקח לפרופ' בורמן כמעט 20 שנה כדי ליישם את לקחי הניסוי הוא ורבים אחריו, על גופו של אדם.

מאז עברה מהפכה על רפואת־הלב. הפרעות וליקויים שבעבר הלא־רחוק נסתיימו במוות או שטופלו בניתוחים מסובכים, מטופלים כעת בשיטות חדישות, מהירות ויעילות. התקף־לב כבר לא סוף העולם. לא כל חולה־לב הוא מועמד בטוח לניתוח־לב. הצורך בהשתלת־לב נעשה נדיר. יעל פז־מלמד כותבת על פרופ' גדעון מרין, היום מנתח הלב הבכיר של בית־החולים "כרמל" בחיפה, ומפי אנשיו, על אותם גלגלי הצלה מופלאים. פרופ' מרין, לשעבר בצוות של פרופ' בורמן (אך לא בניסויי ההשתלות בעת ההיא), אומר שהשתלת־לב היא לא מהניתוחים המסובכים בענף. אבל גם את הקשים יותר אפשר לחסוך. יש לו מירשם לאורח־חיים בריא שמאפשר לו עצמו לבצע חמישה ניתוחי־לב ביום, ולהציל את אלה שלא הקפידו עליו.

מנהיג מרד הכורדים בעירק, מולא מוסטפה אל־ברזאני, ערך שני ביקורים חשאיים בישראל, ב־1968 וב־1973. הסיוע שהגישה ישראל למורדים כבר איננו סוד כמוס כפי שהיה בעבר הלא־רחוק. פה ושם פורסמו פרטים שטחיים. דווח גם עצם ביקורי ברזאני. פחות ידוע הקשר האישי ששמר עם דוד גבאי, ירקן מטבריה שהיה חבר מילדות של המולא. איזה תפקיד מילא ברקמת היחסים החשאיים בין ישראל למורדים הכורדים ובעת ביקוריו של המנהיג בארץ. מה נאמר במכתבים שהחליפו ביניהם. איך יצא דוד גבאי לביקור גומלין חשאי אצל המולא. יצחק בן־חורין מגולל את הסיפור, עד כמה שהוא ניתן לפירסום גם היום, ולא הכל ניתן, 20 שנה לאחר הביקור הראשון, כשמרד הכורדים חוזר ומורץ, לפי שעה על אש קטנה.

אלוף (מיל') דוד עברי וישי אלמז, שתי דמויות בקוטבי ה"לביא". המפרק מול חבר ועד עובדים. לא במקרה גם הבן של בעלה של שדת הבריאות שקרא לשמעון פרס "האנס המתנצל". פרס הגיב על הסערה בעממיות צרפתית – "שה לה וי" – שיש בה כפל לשון. כותרת הגג של שתי כתבות הדיוקן בפתח המוסף. ככה זה בחיים.

בשער: גרשון אברמסון מיבנאל.
כתבה בעמ' 18–21. צילום: ראובן קסטרו

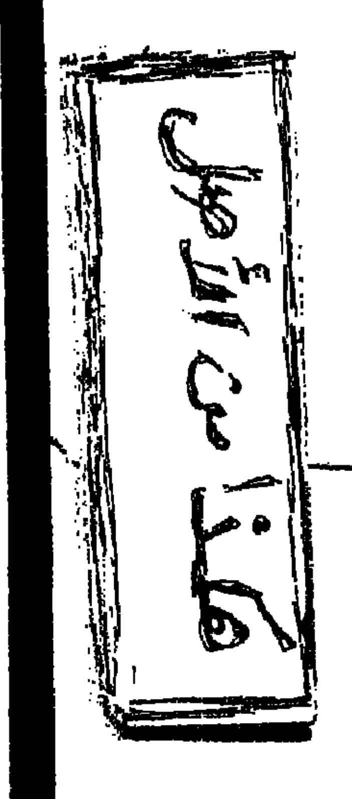
שנה 2000

לבסוף, פגישה

"העישון שלכם מסכן את בריאותנו"

c'est la vie *

"זו לא הפעם הראשונה שאני במצב כזה. אני מאמין שכשאתה נמצא בעיקר בתפקידים בכירים, אתה צריך לעשות גם דברים שאתה לא שלם איתם. אתה מחנך את עצמך לעשות דברים במלוא עוצמתם, גם אם לפני כן חשבת אחרת. זו דרך שלומדים, עוד בצבא, ואם אתה יודע שזה עיקרון — אתה יכול להשלים עם הרבה דברים".

*) סה לה וי (צרפתית) — כאלה הם החיים.

ע ל קיר חדרו של מנכ"ל משרד הבטחון דוד עברי, במקום טוב באמצע, תלוייה מזכרת: לוח זכוכית עגול מבריק עליו מודבק דגם צבעוני גדול של מטוס הלביא. "חן עם כלביא יקום, וכארי יתנשא"... אומרת הטבלה שבתחתית. מיום ב' שעבר קיבלו המלים האלה, כמו כל מתומנט שעבר זמנו, משמעות אירונית מאוד. "לא היה לי הרבה זמן להסתכל על זה בשבוע האחרון", אומר מי שאחראי על פירוק פרוייקט הלביא כשהוא נשאל אם המראה הזה אינו מכאיב לו עכשיו בעיניים.

איש מופנם מאוד, אומרים על עברי (53). עוד מימי חיל־האוויר מכנים אותו "פוקר פייס", מבחוץ לא רואים עליו כלום. לא סימני סערת־נפש, לא זעם ולא תיסכול. אבל ברור שמאחורי כל זה לא מסתתר אושר גדול. אלוף (מיל.) דוד עברי, אולי יותר מאחרים, מהווה המחשה חיה לאבסורד ולאירוניה בתהליך קבלת ההחלטות של פרוייקט הלביא: תחילה, כמפקד חיל האוויר, התנגד לפרוייקט. אחר־כך, עדיין כמפקד חיל האוויר וכסגן הרמטכ"ל, תמך בו ואף המליץ על תוכנית "הלביא הגדול", כיו"ר דירקטוריון התעשייה האווירית נרתם לפיתוחו, ועכשיו — הוא האיש שמפרק אותו. גיבורו של תסריט מוזר ועצוב ואבסורדי — כפי שיכול להעיד משפט כמו "תקופה מסויימת לא ידעתי בכלל שיש 'לביא קטן' ו'לביא גדול'". וכל הצרה עם התסריט הזה שהוא אמיתי, מהחיים.

ביום ב' שעבר, כשקיבל את הידיעה על החלטת הממשלה, לא נטרקו דלתות בלישכתו, לא נשמעו צעקות ולא נראו שום ג'סטות דרמטיות. "הוא שמע, חייך חיוך קטן, לא הוציא מלה והסתגר בחדר למשך שעתיים", מספרת אחת המזכירות. תגובה אופיינית לאיש, אומרים עבריסטים ותיקים. כששואלים אותו מה הוא חש בימים אלה — צערו כאבן הוא מתכווץ מאי־נוחות. "אני טיפוס פרגמטי מודי למלים כאלה" הוא מודה. ההגדרה הכי פרועה שעברי עצמו מוכן לחלץ היא "עצוב. היה לי עצוב". אפשר להאמין לו.

ובכל זאת הוא עדיין שם, בלשכת המנכ"ל, והאור שם דולק עתה עד שעות מאוחרות מתמיד. מתפש פתרונות, מארגן חלופות. הפועלים שובתים, המנהלים והפוליטיקאים מתראיינים בטלוויזיה, והוא משקיע עצמו עד צוואר בעבודה. "זה תמיד הפיתרון הכי טוב במצבים כאלה", הוא אומר. מכריו מאשרים שעבודה קשה היא בעצם המורקן שלו — אין לו תחביבים אחרים.

עיתון מסויים פירסם ידיעה באילו הוא שוקל פרישה מן התפקיד. עברי כעס מאוד. "לא דיברתי על דבר כזה עם אף אחד", הוא אומר. ובכל זאת — השאלה עדיין באוויר. רבים אינם מבינים איך הוא מוכן לעמוד בנטל פירוק הלביא, במיוחד אחרי שתמך בו בלהט עד לרגע האחרון, גם בניגוד לדעת השר שלו.

מ דוע לא התפטר, כמו ארנס, וחסך מעצמו את הטיפול הסיזיפי בפיטורים ובשיכוך (הלא־בכוח עדיין) מחדש של אלפי עובדים ממורמרים?

"כי אני מאמין שכשאתה נמצא בתפקידים מסויימים, בעיקר בתפקידים בכירים, אתה צריך לעשות גם דברים שאתה לא שלם אתם. אתה מחנך את עצמך לעשות דברים במלוא עצמתם גם אם לפני כן חשבת אחרת. זו דרך שלומדים, עוד בצבא, ואם אתה יודע שזה עיקרון — אתה יכול להשלים עם הרבה דברים", עונה עברי תשובה אופיינית ומוסיף: "צריך לזכור שכבר עברתי הרבה בחיים. זו לא הפעם הראשונה שאני במצב כזה".

גם את בסיסי חיל האוויר בסיני יצא לו לפרק ("גם את זה לא עשיתי מאהבה"), הוא אומר [illegible]

הוא איש עתיר ניסיון בתחום הפירוקים. כמפקד בית־הספר לטיסה היה אחראי, בשעתו, להעברת הבסיס כולו מאיזור אחד בארץ לאיזור אחר, או שומם ועטור קוצים. אחרי חתימת הסכם השלום, בהיותו כבר מפקד חיל האוויר, פינה "ערים" שלמות על משפחותיהן. פיקודיו מציינים את כושר הארגון שלו, את השאיפה לשלמות, הירידה לפרטים הקטנים, ההקפדה על קשירת הקצוות.

"מולם של עובדי הלביא: שעברי אחראי על פירוק הפרוייקט", אומר אחד מהם. "אפשר לסמוך עליו שהוא יעשה גם את זה הכי טוב שאפשר", אלא שהפירוק הזה הוא הקשה מכולם. זה לא חיל האוויר. אין גיבוש, אין רוח־צוות, אין תקווה לשיפורים. "רק הרבה אינטרסים סותרים, אנשים שמתמשים צירוק עצמי לחלקם בעניין, ולחצים מכל הכיוונים". האחרים, הוא מרמז, מעבירים את הלחצים הלאה. אצלו הם נעצרים. כאן התחנה האחרונה.

"זו נקמת הגורל", אומרים יריביו (הלא־רבים, יש להודות, אבל עקביים). "לעברי יש חלק נכבד במחדל הזה, ואני מניח שאם תקום יום אחד ועדת חקירה, יצטרך גם הוא לתת [illegible]

ומשמיצים המשמיצים, לא עמד על שלו כאף אחר משלבי הפרוייקט, גם כמפקד החיל וגם בתפקידיו הבכירים האחרים: הוא "ישב על הגדר" בזמן ההחלטה על פיתוח המטוס, למרות שכמו רוב מפקדי חיל האוויר התנגד לרעיון; הוא תרם את חלקו ל"ניפוח" עלות הפרוייקט בכך שהמליץ על הגדלת מנוע ה"לביא" ממנוע "404" שעליו דובר בתחילת, למנוע הגדול יותר (ה"1120", המתקרב בנפחו לזה של האפ.16), בלי להתייחס לעלויות האמיתיות. הטענה היא שהוא שיכנע את בגין בנחיצות המנוע הגדול. "האלוף רוצה — אז איך אפשר לסרב", אמר אז בגין, ואישר את המנוע. "ומאז אני על השיפוד" אומר עברי (ראה מסגרת) "אבל עם זה אני יכול לחיות, כי אני באמת מאמין שבתנאים ההם זו היתה האלטרנטיבה הכי טובה".

"גם את זה (הגדלת המנוע) הוא עשה מאוחר מדי, ככה והחמצן שנתיים וחצי מבריעות במירוץ מול דור המטוסים העתידי", אומר אחד המבקרים. "אילו היה מבטא את עמדתו בנחרצות היו חייבים לשמוע לה כמפקד חיל האוויר, הוא היה המומחה המפעיל של הפרוייקט הזה. אין חוק מפי שהגייתו [illegible]

(המשך בעמוד הבא)

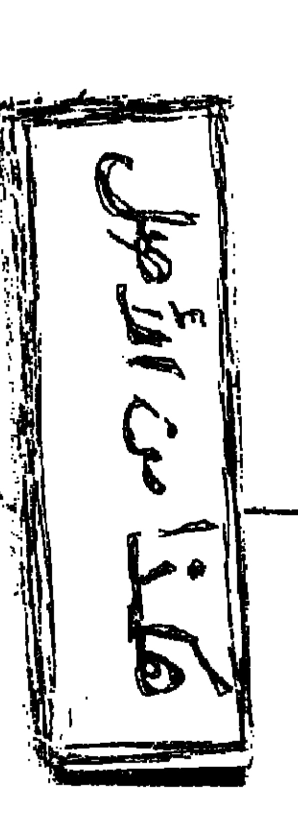
המפרק

לא רואים עליו מבחוץ סימני סערת־נפש, גם לא זעם ולא תיסכול. איש מופנם מאוד, אומרים על דוד עברי, אלוף (מיל'), מנכ"ל משרד הבטחון. אבל מאחורי ה"פוקר פייס", לא מסתתר אושר גדול. אולי יותר מאחרים, מהווה האיש המחשה חיה לאבסורד ולאירוניה בתהליך קבלת ההחלטות של פרוייקט ה"לביא". כשהיה מפקד חיל־האוויר, התנגד לו. כסגן־הרמטכ"ל תמך בו והמליץ להרחיבו. כיו"ר התעשייה האווירית נרתם לפיתוחו. עכשיו הוא האיש שמפרק אותו. איש עתיר ניסיון בתחום הפירוקים. גיבורו של תסריט מוזר, עצוב ואבסורדי. סיפור מהחיים.

מאת טל בשן

צילום: שמואל רחמני

מנכ"ל דוד עברי: הנסיך הקטן עובד ועובד ועובד

(המשך מהעמוד הקודם)

עברי משיב להאשמות במן עלבון מסתייג, כמי שכפאו שד, כאילו כושה היא בשבילו שהוא בכלל נקלע למהומה הנוכחית. ניכר בו שהוא המום. שברו את הכלים, משחקים משחק שהוא לא מכיר: דווקא הוא, שהקפיד תמיד לא להיחשף בציבור יותר ממה שהתפקיד מחייב (פה ושם ראיון לבטאון חיל האוויר או לכבוד איזה חג) מוצא עצמו לפתע נחשף בעיתונים, בשיחות, ברכילויות. "פתאום התחילו כל מיני השמצות, מנפנפים בכל מיני מיספרים לא אמיתיים, חצאי אמיתות שאנשים משתמשים בהן לפי האינטרסים שלהם, והצרה עם חצי אמת שזה כמו חצי לבנה – עף יותר רחוק".

כשראה לאן הרוח נושבת, החליט "להפסיק להשתתף בכל ההתפלשות בבוץ הזה". גם לראיון זה הסכים בקושי. "הוא פשוט עדין מדי בשביל כל הכרישים האלה", אומר מישהו ממיודעיו, לאו דווקא ידיד קרוב. "מה רוצים ממנו? הוא היה אבי הרעיון? הוא היחידי שלא עשה את החישובים הנכונים? הרי כל מי שהיה שותף לפרוייקט הזה עבר בלי חשבון, כאילו אין מחר. ככה חיה כל המדינה הזאת."

גם יריביו מודים שעברי אינו איש מאבקים מילוליים ומאבקי כוח. את מעט המאבקים שהיו לו (נגד רן פקר, למשל) ניהל במגרש הביתי, בתוך צה"ל, לא מעל דפי העתונות. זה, בעצם, המאבק האישי היחיד שניהל במהלך הקריירה שלו – והוא יצא ממנו מנצח: פקר רצה להתמנות למפקד חיל האוויר תחתיו – ונאלץ לעזוב את צה"ל סופית.

זה לא היה מאבק סימפטי. כרוך עפו לא מעט השמצות. פקר האשים את עברי בעיקר בחוסר מנהיגות וחוסר מקצוענות. ביטויים כמו "אדם עם לחיצת יד רפה שלא מביט ישר בעיניים" עוד זכורים עדיין לרבים. או "התגלה" גם שעברי נטש פעם מטוס (סופרמיסטר) בעת שנכנס לסחרור. "זה לא היה ביג ריל. זה קרה לחצי מהאנשים", אומר אחד מקציני חיל האוויר הבכירים לשעבר, ומוסיף "פקר קומם עליו את כולנו. אהבנו גם אותו, אבל הוא חטא חטא עצום בכך שניסה לגמור את עברי ולהתקדם על גבו. עברי נהג אז באצילות רבה. הוא לא נגרר להשמצות, ונתן לצדק לעשות את שלו".

"זו נקמת הגורל. לעברי יש חלק נכבד במחדל הזה. אם תקום יום אחד וועדת חקירה, יצטרך גם הוא לחת כמה הסברים".

הצדק נעשה, וגם נראה. עברי התקדם – לא במהירות, אבל בהתמדה. במשך הזמן יצא לו דימוי של איש רציני, חרוץ, ולא אמביציוזי מדי. "הנסיך הקטן", כינו אותו, ועיתונאי אחד כתב "כגובה האיש כן גובה השאיפות האישיות שלו" – ועד היום לא ברור אם התכוון ללגלג או להחמיא. כך או כך, רוב התפקידים פשוט "קרו" לו, מין המשך טבעי של קריירה ארוכה ונפתלת. קשה למצוא בארץ אנשים שיצאו מן המערכת הצבאית וחזרו אליה פעמים רבות כל־כך: מפקד חיל האוויר (77־82'), יו"ר התעשיה האווירית (82־83'), מגן הרמטכ"ל (83־85'), שוב יו"ר התעשיה האווירית (85־86') ומנכ"ל משרד הבטחון (86־87'). כרגיל, מעריציו רואים בכך הוכחה למערכת הכישורים המגוונת שלו. יריביו לא מתפעלים מ"זיגזגים" הללו, כפי שהם קוראים לזה.

כמו רבים מיוצאי המושבות החקלאיות הקטנות של פעם ניחן עברי, יליד גדרה, במין בריאות נפש בסיסית. "הראש באוויר, אבל שתי הרגליים על הקרקע" הגדיר זאת מישהו פעם. בלי חלומות גדולים מן החיים. הוא אפילו לא רצה קריירה צבאית ("זה פשוט התגלגל, בכל פעם שרציתי לעזוב אמרו לי שזה לא הזמן"), וגם לא חלם להיות טייס ("אף פעם לא הרכבתי מטוסים וכל זה"). הוא היה סתם ילד נורמלי ששיחק כדורגל בנבחרת המקומית ומגן, גם ימני וגם שמאלי, בן להורים ציוניים יוצאי צ'כיה. המושבה גבלה אמנם בבסיס תל־נוף, ולא פעם ראה מטוסים בריטיים שטים כנף ועורים בצליליה הגיונית, "אבל זה לא השאיר כי חותם בכל יימחה". את הקריירה שלו בחיל האוויר הוא חייב דווקא לאחת הבנות (ניסוחים של גדרה) בכיתה, "שעברה קורס ראייה והשפיעה עלי לנסות להתקבל לקורס טיס". "אחת הבנות", מספרים, היא אשתו ואם שלושת ילדיו, עפרה, גם היא ילידת גדרה.

ב־1952 התנדב לקורס טיס מספר 14, הקורס הראשון שהודרך על־ידי מפקדים מקומיים, בלי אנשי מח"ל. המטוסים בהם טס אז נראים כיום (גם לו) נאיביים, כמעט מצחיקים: "הרוורד טי. 6", ואחרי־כן "ספיטפייר" ו"מוסקיטו" – זה מה שהיה. ב־1955, עם תום השירות, (אז עוד לא חייבו את הטייסים לחתום קבע), התקבל לטכניון ללימודי הנדסה כימית. (לא אוירונאוטית). "זה היה החלום שלי".

אבל באותה תקופה בדיוק קיבל נאצר מצ'כיה משלוח מטוסי "מיג 15", ובצבא נתנו לו להבין שהוא לא יכול לנטוש את המערכה דווקא עכשיו. "אז נשארתי". ללימודים הוא הגיע, בסופו של דבר, רק ב־1975, בהיותו בן 41. בשנתיים וחצי מרוכזות ורתוסות סיים לימודי הנדסה אווירונאוטית בחברת סטודנטים בגיל של בניו, "וזה היה נחמד מאוד, גם בשבילם, אני חושב". אחד המורים שלו היה משה ארנס, "אבל קשה לומר שנשארנו בקשרים מאז".

הוא עבר בחיל האוויר את כל המסלול, לא רילג על אף שלב: ב־1955 – הסבה לטייסת ראשונה של מטוסי סילון ("אורגאן"). ב־1956 – קורס טיס בחיל האוויר המלכותי הבריטי ("לא אהבו אותנו שם, אבל זה לא הפריע לנו. הרגשנו שאנחנו נמצאים בחברת הטייסים הטובים בעולם"). ב־1958 היה מדריך בבית־הספר לטיסה. תא"ל (מיל.) יעקב טרנר, לשעבר ראש אגף כוח אדם בחיל האוויר ועמית וותיק, היה חניך שלו בקורס: "כבר אז הוא נחשב לטיפוס מוכשר ויסודי, 'משקיען'. הרגשת שאפשר לסמוך עליו בכל מצב. רמת אחריות עילאית. לילה אחד כבו כמה 'גחניקים' על המסלול, והחניכים התחילו לסטות הצידה מחוץ לשטח. פתאום, בחושך, אנחנו רואים שמישהו רץ לפני אחד המטוסים שסטו, רודף אותו אחורה בידיים. זה היה עברי".

"פתאום התחילו כל מיני השמצות. מנפנפים בכל מיני מספרים לא אמיתיים, חצאי אמיתות שאנשים משתמשים בהן לפי האינטרסים שלהם".

שמונה שנים לאחר־מכן, ב־1964, נתמנה עברי למפקד בית־הספר לטיסה. לפני־כן הספיק להיות בצוות שקלט והקים את טייסת המיראג'ים הראשונה. מאז, סיפר, הוא שומר בלבו פינה חמה במיוחד למטוס הזה. במלחמת ששת הימים עוד לחם בטייסת המיראז'ים, ואחרי־כן היה ראש מחלקת מבצעים של חיל האוויר (תפקיד שהגדיר כ"קשה ביותר בקריירה שלי – לשלוח אנשים אחרים למבצעים ובעצמי לשבת בבונקר"), מפקד אחד הבסיסים הגדולים בארץ, ויד ימינו של מפקד החיל לפניו, בני פלד. כשבחר בו פלד כממשיכו איש לא הופתע, וגם לא התרעם – עברי נחשב ליורש טבעי.

"עברי עדין מדי בשביל כל הכרישים האלה. מה רוצים ממנו? הוא היה אבי הרעיון? הוא היחידי שלא עשה את החישובים הנכונים?"

אחרי שנים רבות של חיים במסגרת המשפחתית־מלוכדת של החיל עבר לפתע, כמפקדו – תקופה לא קלה של בידוד: "אנשים התרחקו", הודה, "חלקם חששו שזה ייחשב להם כחנופה, עם אחרים נוצרה מתיחות מפני שציפו שאקדם אותם, ולא כך עשיתי. איבדתי במהלך התקופה ההיא כמה חברים". הוא לא מאלה שסביבם צמחו אגדות וצ'יזבטים ובדיחות. את הסיפור היחידי שהתפרסם עליו – על הצלת טייס משטח סורי בסוף מלחמת ששת הימים – כתב הוא עצמו, "אני כותב סיפורים כאלה, מדי פעם", מי קורא אותם? "הילדים".

כולם חוזרים ומספרים על האיפוק שלו בהפגנת רגשות: "כשהבן שלו חזר אחרי טיול של שנה בחו"ל אני קפצתי מהתלהבות", מספרת אחת המזכירות. "עברי אמר לו משהו כמו 'שלום, איך היה?', וחזר לעבודה, שאל אם יש דואר". טרנר: "עברי לא יוזם שובבויות, אבל הוא בהחלט יכול להצטרף אליהן. יש לו הקטעים שלו. נכון שכשזה קורה – זה תמיד מפתיע מהרש". טרנר נוכר, למשל, בהופעתו הבלתי־נשכחת של עברי באחד מערבי ההווי של החיל, לבוש בחצאית סקוטית כמנצח על תזמורת של חמת־חלילים. טרנר יודע לספר שבניגוד לחזות האוטיסטית־משהו של עברי מסתתר אדם רגיש לאנשים: "פה פתק, שם מלה טובה. הרבה פעמים כשהגעתי לאנשים עם בעייה הייתי מוצא את טביעות האצבעות שלו לפניי".

(המשך בעמוד 44)

עזר ויצמן בטקס מינוי דוד עברי כמפקד חיל־האוויר: הוא לא מדייק.

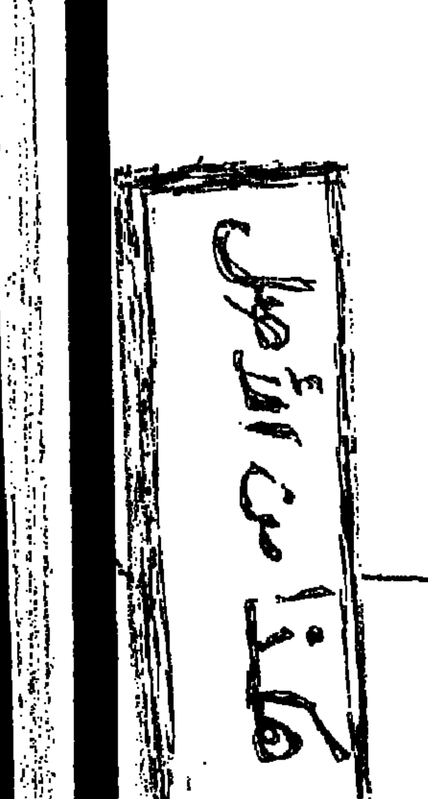
וייצמן כועס. בנים גידלתי ורוממתי

עזר וייצמן כועס מאוד. טענתו של דוד עברי, שלא היתה החלטה ממשית על מנוע "לביא" קטן (404) יוצרת לו דימוי של מי שהיה שותף בכיר ל"השתוללות" הכללית, בלי לתת דין־וחשבון על העלות האמיתית של הפרוייקט. בתגובה על דברי עברי הוא אומר:

א. "האיש לא מדייק, וזה בלשון המעטה. נכון שלא היתה החלטת ממשלה בכתב על כך, אבל קיים מסמך מן ה־20 לפברואר 1980, בחתימתי, שבו הוצג המנוע המקורי עליו דובר, וכל הדיון וההחלטה בממשלה נבנו סביב המנוע ההוא".

ב. "אם עברי חשב שזה לא נכון, או שלא היה צריך לפתח את המטוס הזה, למה הוא לא אמר כלום במשך שבע וחצי שנים?"

ג. "'בנים גידלתי ורוממתי', ואת זה אני אומר למרות שאני מיניתי אותו למפקד חיל האוויר".

c'est la vie *

ישי אלמז עם חברי ועד ברקע: אני מזמן יודע שהפוליטיקה היא גועל נפש" (צילום: ראובן קסטרו)

לא הכל נשאר במשפחה

ישי אלמז. הבן של בעלה של שרת הבריאות מול אשתו של אבא. חבר ועד במפעל "אלתא". קירקוע ה"לביא" מאיים על פרנסתו. דרמה משפחתית קטנה. אחרי ההצבעה בממשלה חבריו קראו לה "גברת צ'יצ'ולינה". הוא קרא לשמעון פרס "האנס המתנצל". יש לו יחסי ידידות עם שושנה ארבלי, אבל היא לא אמו החורגת. חר־משמעית. צער גידול בנים בבית פוליטי מובהק.

מאת אורית הראל

ישי אלמז הוא האיש עליו נאמר שקרא לשמעון פרס "האנס המנומס". הוא אומר: זה לא מדוייק. אלמז, כמו באלמוזלינו. כמו בנתן אלמוזלינו. כמו בשושנה ארבלי־אלמוזלינו. אהה.

איש קומפקטי, חיוך נעים, שיער מאפיר סרוק בקפידה. מהעבר השני של שולחן ישיבות ועד סטנדרטי, כשטוכל באורך משתנה של חברי ועד משתרך אחריו, הוא לא בדיוק נראה כמו מי שיצא מתבנית "הבן החורג". סינדרלה בטח לא שמעה עליו. הבן של נתן אלמוזלינו אומר על שושנה ארבלי ש"יש קשרי ידידות הדוקים בינינו, אבל היא לא אמא שלי. חד משמעית". הרבה דברים, כך מתברר במהלך השיחה, הם חד־משמעיים בעיניו. בלי ספקות, בלי היסוסים.

"איש המפעל". 24 שנים הוא עובד ב"אלתא", מפעל של מהנדסים מנומסים וטכנולוגיות מסעירות. דמיון, שפרץ לרווחות ולתיקשורת ולתרבות ההפגנות על כנפי הלביא המקורקע. חבר ועד שישב מחוץ לחדר הישיבות של הממשלה ביום קבלת ההחלטה על הלביא וחיכה לגזר־הדין כמו כולם, אבל גם קצת אחרת. בעצם, שעה ישי אלמז, הוא אמר באותו מעמד, ש"פרס הוא 'האנס המתנצל'". הוא שלח לשושנה פתק בו כתב שהוא מתנצל, ומקווה שלא פגע בה יותר מדי. מישהו כבר קנב משהו כזה, "לא" הוא שוב מחייך. חבריו, שהמתינו יחד איתו, הריעו ל"אשה של אבא" של ישי בבוקר, כי ידעו שהיא בעד הלביא, ובסוף היום כינו אותה "גברת צ'יצ'ולינה".

לחבר הוועד ישי אלמז אין שאיפות פוליטיות, כך הוא מצהיר. "אני לא עולד בפוליטיקה אבל אני גם לא חבר בשום מפלגה. זו בהחלט תגובת־נגד אצלי לבית אבא. כבן של אישיות פוליטית, שכל החיים בבית התנהלו סביב הפוליטיקה, הרגשתי את המחיר. להכיל מהרבה בתי פוליטיקאים, אמי, למרות שהיתה הרבה שנים חולה, הצליחה לשמור על בית. כדי לבלות זמן עם אבי, הייתי נוסע איתו בכל הארץ, וזה היה היתרון שבדבר – הגעתי לכל מיני מקומות שילד רגיל לא ראה אז. הגעתי לבאר־שבע שבוע אחרי הכיבוש, למשל. ותמיד, ידעתי לסנן את החיובי מהשלילי.

"ההחלטה לא לעסוק בפוליטיקה היתה אישית שלי. כל אחד צריך לעשות את ההחלטה שלו ואני החלטתי לבנות את חיי אחרת. בית אבא היה בית מאוד מעניין. הוא איפשר לי להיות מעורה בעקיפין בדברים שאחרים לא ידעו. שמעתי פליטות־פה של חשובים, ראיתי אותם בקטנותם, בשר ודם, אנשים עם חולשות וקליקות. ילדים אוהבים להסתכל ולראות". בסך הכל, "יש משקעים, אין כעס". גם אחיו, שחי בקיבוץ, מרוחק מהפוליטיקה.

אז ישי לא הלך לפוליטיקה, ולפני זה הוא גם לא הלך לקיבוץ. "הורי הקימו את קיבוץ מסילות ועזבו עקב אילוצי בריאות של אמא. אני החלטתי שקיבוץ לא מתאים לי. אני לא אוהב שישבו על גבי. זה נקרא שיוויון, אבל זה לא תמיד ככה. זו צורת חיים של גוף קטן, עם קליקות, מין רוח לחץ". אז אחרי הצבא, הלך ל"אלתא", "המשך השרות הצבאי, חד משמעית". מאז הוא כאן, 24 שנים. גדל עם המפעל. ועכשיו – האיום הגדול. "הלביא כואב לי. חד־משמעית. זו לא בעיה של אנשים שיפוטרו או לא. ראינו בו הישג טכני שאי־אפשר להשיג בחלופות. הלביא זו יצירה יפהפיה. זו לא חכמה לייצר תחתוני דלתא ולצעוק חמס, ועוד להיות יו"ר התאחדות התעשיינים. באיטליה מייצרים תחתונים וגרביים טוב יותר, ובמזרח הרחוק גם זול יותר. אבל אי־אפשר לייצר שם לביא טוב יותר או זול יותר".

ובעין הסערה ניצבה לפתע פתאום מישהי שהוא מכיר מהבית. "אני לא מרגיש נבוך בגלל המשפחה, העמדה שלי עצמאית לחלוטין", הוא אומר. הוא גם חושב ששושנה גיבשה את דעתה משיקולים ענייניים, בלי שום קשר אליו. ומה שהוא אמר, אודות אינוסה, "לא חושב שצריך להזיק לה. לא תקפתי אותה אישית, רק הבעתי דעה". והדעה שלו, בין היתר, היא ש"כשרה, היא ממלאת את התפקיד טוב מאוד. תראי את המצב היום. היא לא הגיעה לעמדות בגלל מוצאה או בגלל שהיא אשה".

בשביל ששושנה תהיה כינור ראשון, זו נתן אלמוזלינו הצירה, אל מחוץ לאלומת הזרקורים. הבן שלו יודע את זה, מכבד – ומצר. "הוא כתר להיות בצל, וזו זכותו. אבל זה לא צריך להיות כך. המפלגה והציבור הפסידו. הוא טיפח אותה, היא היתה מקורבת אליו הרבה שנים, ושררו ביניהם יחסי הבנה, וכשקרה מה שקרה במשפחה (מות האם), "נישואים איתה היו פתרון אידאלי בשבילו. נישואים שניים זה ככה". עובדות החיים לפי ישי אלמז.

"אבא התייעץ איתי קודם, ואני הייתי בעד. המפלגה לא יכולה להסכים שאחוז כל־כך גבוה מתנציגים יהיה מאותה משפחה", הוא אומר באירוניה.

אז אולי עכשיו שוב הגיע הזמן לרוטציה משפחתית?

ישי לא סבור כך. "ניסיתי להניא אותו מספר פעמים מהוויתור, אבל הייתי צעיר מדי, ואלה חייו. זו זכותו, ואין לי מה לרחם עליו. הוא מכיר ומסתדר עם חוקי

(המשך בעמוד הבא)

* ס'ה לה וי (צרפתית) – כאלה הם החיים.

(המשך מהעמוד הקודם)

המשחק. הוא ידע היטב כשוויתר על האפשרות להיות חבר כנסת ב־1964 שהוא לא יקבל את התפקיד לעולם, ובכל זאת בחר בכך. הכנסת לא משכה אותו. הוא ראה עניין רק בוועדות חשובות כמו חוץ־ובטחון, ואם לא כהן – העדיף לתעל את פעילותו לכיוון הסתדרותי.

"אבל הוא מעורב בכל ההחלטות של שושנה, חד־משמעית. ויש לה מול שיש מישהו בבית שמכין שיעורים ויועץ ועוזר לה. זה בית פוליטי טהור. מאחורי הפוליטיקה, מעבר לזה, אין כלום. יש קצת ספורט, וגם תיאטרון, אבל העיקר זה פוליטיקה. חלק מהאינטנסיביות שלה היא פיצוי אישי על חוסר משפחה משלה, ולכן היא משקיעה הכל בפוליטיקה. אנחנו לא משמשים לה לא בנים ולא נכדים. אנחנו חלק מהמשפחה, חד־משמעית. היינו בוגרים כשאבי התחתן איתה, ולכן היא לא אם חורגת. אני מגדיר אותה כאשתו של אבי, עם כל יחסי הכבוד ההדדי והיחסים הטובים, כולל קבלת ייעוץ ממנה כשצריך – ואני לא משתמש בזה הרבה".

וחוץ מזה, כך ישי, אין טעם לחילופי תפקידים ביניהם כי שניהם צריכים לפרוש בגיל פרישה רגיל – 65 – ולא להתחיל בגיל כזה עוד סיבוב במפלגה.

המפלגה. צל שריתף כל השנים על בית אביו. יש לו הרבה טענות למפלגה, ולאנשים מרכזיים בה. הוא מתייג את עצמו כמי שהיה איש מחנהו של יגאל אלון, שהוא אינו רואה לו ממשיכים של ממש היום. "יש מי שמתעטף באיצטלה של ממשיך דרכו – שר הבטחון, שר הקליטה – אבל בעצם אין. אולי אני יותר ביקורתי כלפי המפלגה הזו, כי היו לי יותר ציפיות. בין אם אני רוצה ובין אם לא, מבחינה אידאולוגית זה מוסיף לי כילה. כלפי הליכוד יש לי ביקורת אידאולוגית, אבל בשנים האחרונות הם פעלו לריענון השורות ולהכנסת צעירים הרבה יותר מהעבודה.

"בעבודה חוסמים את הצעירים לכל אורך הדרך. רמון הוא הצעיר היחיד. הזקנים דבקים בכסאות בכוח האיפוקסי. כשקנדי נבחר נשיא בארה"ב, לא היה אף שר בממשלת ישראל בגילו. היה ויכוח על כך בבית. אני שאלתי, למה לצעירים אין דריסת רגל, והתשובות בבית היו, מה הצעירים מבינים, אנחנו כבר התכשלנו. אבל אני לא מסכים לרעתם. בצה"ל יש מפקדים צעירים ובחברות מנכ"לים צעירים. רק בפוליטיקה יש הרבה גרוטאות. מפלגה צריכה להיות צעירה, במיוחד העבודה, אבל היא לא – ולכן הם נראים כמו שהם נראים".

"היינו בוגרים כשאבי התחתן איתה, ולכן היא לא אם חורגת. אני מגדיר אותה כאשתו של אבי, עם כל יחסי הכבוד ההדדי והיחסים הטובים, כולל קבלת ייעוץ ממנה כשצריך – ואני לא משתמש בזה הרבה"

ועכשיו הלביא. מהלך פוליטי טהור לחלוטין, הוא אומר. "כשחיכינו בחוץ בירושלים, כשהממשלה היתה בישיבה, ידענו לשם מה עשו שם הפסקה. זה שיא עולמי של פרס, הרבה יותר מהיר מהמאה־מטר של בן ג'ונסון באליפות העולם באתלטיקה. אבל אני לא חושב שמישהו הופתע מהמהלכים של פרס. הייתי משוכנע שהוא ישנה את דעתו. רואים שפרס לא עקבי, מוליך את דעותיו לאורך כל הדרך, מנסה תמיד לצאת אלגנטי והרבה פעמים מפיל עצמו כבור. הוא עשה שתי שגיאות לגבי שושנה – האחת כששם אותה מספר 2 ברשימת המפלגה, וגם היא הבינה את זה, אבל מאוחר מדי; והשגיאה השניה עכשיו, כשאנס אותה. אני בטוח שהיא הרגישה לא נוח, כי היא היתה עקבית לאורך כל הדרך. לעומתו, שר הקליטה, יעקב צור, שהיום יהפך לשר הירידה, היה פה שבוע קודם והצהיר שהוא תומך בלביא. אני אמרתי פה לחברים, אל תאמינו לו, הוא יצביע מה שרבין יגיד לו. יומיים אחרי שהיה פה הצהיר אחרת – זה כמו החלפת מין.

"ההחלטה על הלביא לא גורמת לי גועל נפש, כי אני מומן יודע שפוליטיקה היא גועל נפש. אינטריגות אישיות קטנוניות. אם ההחלטה היתה בעד או נגד ברוב מוחץ, כל המדינה היתה מקבלת את זה יפה. אבל 11 נגד 12 עם נמנעת נאנסת – יש לזה ריח פוליטי טהור. זה מצחיק שפליטת פה מחשבת או טפשית של השר שהביאה למהלך הזה, שושנה טוענת שהכל בגלל פליטת הפה. אם כי אני אישית לא מקבל את זה. פליטת פה של שר או איגוס שרה לא מפסיקים את הפרוייקט הגדול ביותר במדינה.

"שושנה בעצם נכנעה לתכתיב שרינו. יעקוני הוא שהעלה את רעיון הנמנעות. לדעתי היא איבדה הרבה פופולריות עכשיו, עם כל ההבנה בציבור. אם היתה מצביעה לפי מצפונה, ואפילו נאלצת להתפטר, הציבור היה מקבל זאת בהרבה יותר הבנה, אף־על־פי שכמובן של דבר המפלגה היתה מכניסה את אודי והתוצאה היתה זהה. לדעתי, אם היא היתה מתפטרת, פרס היה משלם. הציבור לא היה נותן לה לפרוש מהחיים הציבוריים. היא לא נבחרה על ידי פרס, לא הוא אישית מינה אותה ולא הוא נתן לה את התפקיד".

א[illegible]. ישי חושב שבדרך כלל שושנה "יודעת להיכנס ולהיות באור הזרקורים. שר שלא יודע מגיבורות כאלה של תיקשורת מפספס הרבה. היא יודעת לקנות את הציבור הזה לזכותה". למשל באותה לכדורגל, "חלק מהמשחק הפוליטי", הוא מכנה את זה. הוא עצמו בעניין של פנים, לא כדורגל. "הכדורגל מוטן פשט את הרגל, התשלומים לשחקנים הם ללא פרופורציות. הייתי אוהד הפועל רמת־גן, ושראיתי שזה רק מסחר טהור של ישר בלי יחד, החלטתי שאני לא הולך במסגרת לשום משחק כדורגל".

בינתיים, נראה שהפעילות המפורסמת העיקרית שהוא לוקח בה חלק בימים

שושנה ארבלי ונתן אלמוזלינו: הבן כבר ילד גדול (צילום: שמואל רחמני)

נתן כועס, שושנה לא

נתן אלמוזלינו (74), לשעבר מזכיר ההסתדרות וכמעט חבר־כנסת, הוא היום יו"ר המרכז היהודי־ערבי ויו"ר רשת "עמל", אבל בעיקר בעלה של שרת הבריאות, שושנה ארבלי־אלמוזלינו. לא תמיד זה היה ככה. כשנפגשו לראשונה, ב־'52, היה נתן איש מרכזי ב"אחדות העבודה", נשוי פלוס שניים, והיא – פעילה צעירה, רווקה, שעבדה במחלקת הקליטה של הסוכנות. הוא התרשם ממנה ולימים, כשהתפנה תפקיד במועצת הפועלות ברמת־גן, "גייס" אותה. דין התנועה, קראו לזה כבר אז.

הוא בא מבולגריה ב־'36 לקיבוץ מסילות. אחרי שלוש שנים עזבה המשפחה, בגלל בעיות בריאות של האשה, בלינה אלמוזלינו, שהיתה חולה במחלת כליות. שושנה ארבלי עלתה מעיראק ב־'47. גם היא הצטרפה לקיבוץ, ועזבה כשעלו אמה, אחיה ואחותה.

כששושנה עברה לעבוד ברמת־גן, נהפכה לידידה של משפחת אלמוזלינו. אפילו לימדה את הבן הצעיר אנגלית. ב־'63 התאלמן נתן. שנתיים וחצי אחר־כך, כשבנו הבכור כבר היה חבר קיבוץ והצעיר שרת בצבא, הוא נשא לאשה את שושנה ארבלי. ב־'64, כשהוצע לו להחליף את ח"כ יצחק בן־אהרון שהתפטר, או להצטרף להנהלת הסוכנות, או להחליף את אחד החברים בוועדה המרכזת של ההסתדרות – העדיף את ההסתדרות. ארבלי ואלמוזלינו נהפכו לזוג ש"נשוי לעסקנות פוליטית מפלגתית", כאחת ההגדרות. הוא במישור ההסתדרותי, היא במישור הפרלמנטרי.

על ביתו אומר נתן אלמוזלינו: "אשתי המנוחה אמנם לא היתה פעילה ישירות בפוליטיקה, אבל היא היתה מעורה בכל, חיה פוליטית אמיתית. אחרי שנישאתי לשושנה ברור שזה נהפך לבית פוליטי מובהק".

ועל הדברים שאמר בנו על שמעון פרס בעקבות פרשת ההצבעה על הלביא הוא אומר: "שמעתי, והצטערתי מאוד, כי זה בניגוד לגישתי. אני איש פוליטי מובהק ולדעתי הוויכוח צריך להיות רעיוני־אידאי ולא בניבול פה על רקע אישי. אחרי שקראתי את הדברים לא אמרתי לו כלום, כי לא רציתי להתקשר אליו. אני כועס, שושנה – לא".

והיא גם לא מוכנה להתייחס לדברים בכלל ולכביסה המשפחתית בפרט. יחזקאל שופט, העוזר של שרת הבריאות, אמר שהשרה עסוקה מדי בענייני משרדה מכדי להגיב בעצמה על דברים שאמר ישי אלמו. "יש לה בעיות עם הרופאים המרדימים, את יודעת. הבן של נתן אלמוזלינו כבר ילד גדול, כבר היתה לו בר־מצווה, והוא אחראי בעצמו למה שהוא אומר. מה שהיה לשרה להגיד במשא – היא כבר אמרה".

אלה היא התרוצצות והתפננות בעניין הלביא. לא שהוא חושב שיהיה שינוי של 180 מעלות בהחלטה. "אני לא מאמין שהממשלה תעשה מעצמה צחוק ותחזור בה, אבל אני מקווה שתחשוב טוב ותתקן". התקווה הזו מריצה קדימה. "אם היו עוצרים את הפרוייקט לפני שלוש שנים כשהיה על הנייר, איש לא היה כועס. אבל היום, כשהוא קורם עור וגידים וטס – אם יאפשרו להמשיך פיתוחים של הפרוייקט אולי הנזק לפיתוח עתידי, טכנולוגי, יהיה קטן יותר. רק בזכות דברים שפיתחנו קיבלנו מהאמריקנים אחר־כך הרבה דברים בכמויות. לא נוצר יש מאין, הרבה שנים ותכוו שקיבלנו מה שרצינו רק אחרי שהוכחנו שאנחנו מסוגלים לייצר את הדבר טוב יותר. אותו הדבר נכון גם לגבי הלביא", הוא קובע בנחישות.

ציונות? לא לפי ישי. "הציונות פשטה את הרגל. אולי הציונות היחידה היא חלק קטן של גוש אמונים והתחיה, שמנסים לעשות בדרכים שלא תמיד מקובלות עלי, מה שעשו החלוצים".

על הקו בין הבית ברעננה, שם נמצאת המשפחה – אשה (שתומכת בלביא "חד משמעית") ושלושה ילדים – לבין המיפעל באשדוד, בין שעות של עבודה כמהנדס־מכירות וכחבר ועד, לא מדברים על ציונות. מדברים על יצירה וטכנולוגיה ועתיד. הרוח של המגנות. "זו לא התדמית שלנו, אבל זה חלק מהמחיר. אי־אפשר לעבור על זה בשתיקה. זו לא נורמה שלנו. פה אף פעם לא היתה שביתה. אנשים מעדיפים לעבוד, אבל כשאין ברירה יוצאים, עם הלבטים".

וחלק מהיציאה הזו, היא יציאה לרגע מהאנונימיות. "אשמח לחזור לשורה. אם הייתי רוצה בפרסום הייתי מומן פורץ הוצגה. עם הגב שלי זה היה קל, אבל אני לא השתמשתי בו מעולם". את מחיר הבזקי התיקשורת הרגעיים הוא מוכן לשלם, אולי גם קצת רוצה, בשביל לקדם את המטרה – הלביא. "מכל משרה קמים וגם מזה נקום. אנחנו נתאושש גם אם רוצים וגם אם לא רוצים. כמו שמפעלי אלקטרוניקה אחרים נכנסו לבוץ וקוראים לזה הבראה כלכלית, אולי המטרה היא להכניס מפעל רווחי כמונו לבוץ ואחר־כך יצילו אותנו בחמלת אחר. עם כל הקשיים אנחנו כל הזמן צפים, או אולי רוצים שנשבע גם כן, אולי זו המדיניות, כדי שאחר־כך יבואו הרבי'ן ורטהיימר, שירוויחו ממפעלים כושלים".

ישי אלמו מצפה להם בשיתה אופטימי, עם הלביא או בלעדיו.

לב על רגל אחת

הרפואה המציאה גלגלי הצלה למקרים שהיו מסתיימים במוות בטוח. תחליפים מהירים, זולים, ופחות מסוכנים מניתוח. לא כל חולה־לב הוא מועמד ודאי לניתוח־לב. לשרותכם הבלון הזעיר שמפרק מחסומי שומן בעורקים, וגם זריקת פלא שממיסה קרישי־דם הגורמים לשבץ. פרופ' גדעון מרין, מנתח־לב בכיר, עמוס עבודה, מוכן לחסוך מכם ומעצמו גם את הטרחה הזאת. המירשם שלו: תפסיקו לעשן, תרדו במשקל, ותוותרו על סטייקים נוטפי שומן לטובת פעילות גופנית.

מאת יעל פז־מלמד
צילומים: שמואל רחמני

כל הדרך לחיפה סיפר י., 53, את סיפור בר־קודו החטוף בעולם שאומרים עליו שכולו טוב, ואת הדרך תורה שעשה מן המקום שבדרך־כלל אין ממנו כל דרך תורה. וזה הלך בערך כך: יום אחד חש כאבים עזים בחזה. כאבים, הוא הסביר, זה משחק ילדים על־יד התופת שהוא עבר. בנוסף לכך היו בחילות, זיעה קרה, צמא בלתי־נסבל. במקום העבודה הזעיקו ניידת טח"ל, ואחר־כך הוא צלל למרחקים ושכב כעטור מספר ימים, לראות שהוא מחובר לעשרות צינורות. לאשתו אמרו במחלקת הלב של אחד מבתי־החולים במרכז הארץ, שבעלה הגיע במצב של מוות קליני אחרי התקף־לב חמור, שהם עושים הכל להשיבו איכשהו לחיים סדירים. יש סיכוי, אבל שלא תבנה על זה יותר מדי.

חודש וחצי מאוחר יותר שב י. לעבודתו, חזר לשחות קילומטר מידי בוקר, ואף תכנן את נסיעתו לחו"ל. "את מבינה" הוא אומר, "אני חייב להם את חיי. יש תרבויות שמחייבות כזו היא לכל החיים. למחות אתה לכמה ימים אני חושב איך אוכל פעם להחזיר לאותם רופאים שטיפלו בי אז, קמצוץ ממה שהם עשו בשבילי. אני רוצה לחזור ולהדגיש: הם השיבו לי את חיי. זה לא ייאמן, אבל זה קרה".

והיום י. חי חיים רגילים לחלוטין, עובד בין שמונה לעשר שעות ביום, מבלה, מטייל, מתרגז, אוהב וצוחק. הוא עדיין מתעורר כל בוקר בהרגשה שקיבל את חייו במתנה. אבל, אומרים לו עמיתי־ללב, גם זה עובר. מתרגלים. ורק אל הסיגריות והציורות לא חזר, וגם לא אל הסטייקים נוטפי־השומן. לא ביג־דיל. אפשר לחיות בלי.

(המשך בעמוד הבא)

פרופ' גדעון מרין. עד חמישה ניתוחי־לב ביום. 1,800 ש"ח בחודש, בפרקטיקה פרטית. "אין לי תחושה שאנחנו עושים עבודה הירואית במיוחד. נכון שיש מקרים בהם הצלנו אדם, אבל זו עבודה ככל העבודות. עם הרבה מתח. מי שלא יכול לעמוד על הרגלים במשך שעות, אין לו מה לחפש בניתוחי־לב".

פרופ' גדעון מרין (משמאל) בניתוח לב־פתוח, והפטנט החדש של הבלון הזעיר (מימין): חמישה ניתוחים ביום. 14 שעות על הרגליים.

(המשך מהעמוד הקודם)

"אני חי אני, שהלכתי כבר לעולמי, חיו אי־אפשר להאמין".

בלשכתו הצנועה בבית־החולים "כרמל" בחיפה יושב פרופסור גדעון מרין, 49, מנהל המחלקה לניתוחי־לב, ואומר בקול שקט, בטון כמעט נון־שאלאנטי: "לא, אין לי תחושה שאנחנו עושים עבודה הירואית במיוחד. זה נכון שיש מקרים שבהם הצלנו חיי אדם, אבל לא חושבים על זה בצורה כזאת. זו עבודה ככל העבודות, אם כי, כמובן, המתח הכרוך בה הוא עצום". פרופ' מרין, רווק־אגב, מתחיל כל יום את עבודתו בשבע בבוקר, במקרה הטוב מסיים אותה בשבע בערב, וזה קורה לעתים רחוקות. יש ימים שהוא מבצע חמישה ניתוחי־לב, אחד אחר השני. אין לו פרקטיקה פרטית והוא מן המתנגדים הגדולים של השיטה הזאת. המשכורת שלו כמנהל מחלקה בבית־חולים של קופת־חולים, זה משהו כסביבות ה־1,800 ש"ח. הוא דוחה מספר פעמים בשנה הצעות־עבודה מגדולי וחשובי בתי־החולים בארה"ב. כשמדברים איתו משם על שכר התחלתי, נוקבים ברבע מיליון דולר. בהסתדרות קוראים לזה היום שכר תחילי. ואת כל העובדות הללו לא מסר פרופ' מרין עצמו. חבריו אומרים שאין אפילו טעם לשאול אותו על־כך. הוא אינו מוכן להתייחס.

"זו דרך־חיים", הוא אומר. "זה נכון שכאשר גמרתי את התמחותי בארה"ב, וגם פעמים רבות אחר־כך, היו לי שם הצעות לנתח בבתי־חולים חשובים וגדולים. אבל זה לא עמד אפילו לדיון במשפחה. כשאתה בוחר להיות רופא, ולהיות רופא בארץ, אתה בוחר בדרך־חיים. ומרגע שבחרת בה, עליך להיות שלם אתה. אני שלם עם בחירתי עד הסוף. זה גם מה שאני אומר לכל מיני רופאים צעירים, שקשה להם פה ובעיות הפרנסה לוחצות, ויש להם הצעות בחו"ל, והצעות לא רעות. אני מסביר להם שהבחירה היא לא רק של מקום עבודה, אלא של כל הדרך כולה. אתה בוחר כאן היכן יגדלו ילדיך, היכן תחיה משפחתך. זו איננה החלטה כלכלית".

בית־החולים "כרמל" של קופת־חולים הכללית, הוא מקום המכבד את אלה המשתמשים בשירותיו, כמו גם את אלה הנותנים אותם. מבנה חדיש ומהודר, כלב־ליבה של "אחוזה" האריסטוקרטית, מגרש חניה מקורה, פקידות אדיבות במודיעין, מסדרונות שלווים ונקיים ממיטות של חולים שנגזר עליהם לסבול כשמבי. משם צעיר – עשר שנים – עם צוות צעיר יחסית ומגובש, שנורמות העבודה שלו יש בהן לעורר התפעלות גם אצל גדולי הציניקנים.

לפני חמש שנים, עקב מצוקה נוראה בנושא של ניתוחי־לב בצפון הארץ, החליטה קופת־חולים, כמעט במחתרת, להקים בבית־החולים הזה מחלקה לניתוחי־לב. משרד הבריאות התנגד ליוזמה, שרובה מומנה מכספי תרומות, וגם בית־החולים רמב"ם השכן לא היה מאושר. אבל המציאות הכתיבה קצב התפתחות אחר. חולים בצפון חיכו אז בין 14 ל־16 חודשים לניתוח לב, ולא כולם עמדו במעמסה. ליבם של חלק קרס לפני שהגיע תורם לניתוח.

פרופ' מרין נקרא לעזוב את בית־חולים "הדסה" לטובת המחלקה החדשה. היום הוא אומר שלא יעזוב את "כרמל" בשביל אף בית־חולים בעולם. "הוא הכניס פה נורמות עבודה שכמעט ולא רואים כמותן בארץ", אומר ד"ר מקסים שיינפלד, מנהל בית־החולים ומנהל המכון האנדוקריני שלו. "אנשים עובדים פה סביב השעון, לעולם אינם מסרבים לשום משימה. לא משנה מה עשו קודם, ועד כמה הם עייפים. יש פה מסירות מוחלטת מצד כל העובדים בכל הרמות ובכל הדרגות".

בתום חמש שנים של עבודה בקצב מטורף – בין 12 ל־14 ניתוחי לב בשבוע – אומרים ב"כרמל" בסיפוק שהם הצליחו להתגבר על מרבית הפיגורים שהיו בנושא בצפון. היום משך ההמתנה אינו עולה על חמישה חודשים, ברוב המקרים אף פחות מזה. והצוות המיומן והמסור הזה שואט קדימה, מציל חייהם של אנשים, סוער אותם אחרי ניתוחים, מנפח בלונים בליבם של אחרים, מציל תינוקות בני־יומם, מחדש חידושים בתחום הטיפול במחלות־לב, ואיש מתוכם אינו חושב שיש משהו חריג באורח חייו ובעבודתו.

הקבוצה הגדולה ביותר של חולי־הלב הם אלה ששריר־ליבם רעב לחמצן עקב הפרעות בזרימת הדם. זוהי הקבוצה שלקתה בטרשת־העורקים, המחלה הקטלנית ביותר משלל הצרות הידועות ברפואה, בעיקר בעולם המערבי. היא נגרמת עקב שקיעה והצטברות של שומנים בדופן העורקים המזינים את שריר הלב. השומנים מקטינים את חלל העורק, בנקודה מסויימת או לאורך קטע כלשהו, ומונעים זרימת דם חופשית ובכמויות הנדרשות לתיפקוד סדיר של הלב. מכיוון שהלב נהנה מרזרוות גדולות של דם, אין לו בעיה במצב של מנוחה. אבל במאמץ המגביר את פעולת הלב זקוק השריר לכמות גדולה יותר של דם. אם כלי הדם צרים או קרובים לחסימה, והשריר הרעב משדר אותות אזעקה כשהוא מקרין כאב לחלל החזה, הכתף העליונה, הזרוע השמאלית. כאב חד ותריף, בעוצמות שונות, תלוי ברמת המחלה, מה שידוע כתעוקת־לב. זה המצב שבו מגיעים לרופא; במקרה הטוב, מתלוננים על לחצים בחזה בשעת מאמץ הכי־קטן, על עייפות מוגברת. הבדיקה במקרה הזה – באמצעות מכשיר אק"ג (תרשים אלקטרוני של פעולת הלב. מזכיר תרשים של סיסמוגרף) – חייבת להעשות בשעת מאמץ. סתם, בשעת מנוחה, כשאדם שוכב לא תנועה, תראה שהכל תקין. אחרי התקף או חשד להתקף, הנבדק נמצא במנוחה מוחלטת. המכשיר יכול לגלות את הסימנים גם לאחר מעשה, ובדיקת דם מיוחדת ויקרה יכולה לאמת או להכחיש את ממצאי הבדיקה האלקטרונית.

ד"ר משה פליגלמן היה מעדיף לקבל את החולה לפני ההתקף. הוא קרדיולוג (רופא למחלות לב, להבדיל ממנתח־לב), חבר בצוות של פרופסור בזיל לואיס ב"כרמל". בחור צנום וחיוור, שכמובן אינו מעשן. ואפשר להניח שהוא גם אוכל גבינה רזה, מתנזר מבשר שמן ומכל שומן רווי אחר, מקפיד על פעילות גופנית ומשתדל להסיג מתחים נפשיים בטרם יעלו לו את לחץ הדם. אחרי הכל, זהו אורח־החיים הבריא שרופאים מסוגו ממליצים כתרופה המונעת. שמרת עליו – פוחתים סיכוייך להגיע בסוף הדרך לשולחן הניתוחים של פרופ' מרין. ד"ר פליגלמן מאבחן את הליקויים בתיפקוד הלב. עיניו בורקות בעליזות, כמו ילד מול חלון ראווה של חנות צעצועים, כשהוא צופה בסרטי הוידאו בהם נראים צינתורים שהצליחו. שעות הוא יכול לצפות בהם מבלי שישתעמם. צופה הדיוט מזהה בקושי את הצינור המתפתל בתוך כלי הדם לעבר הלב במטרה לגלות שם את החסימות. המעקב אחר הצינור נעשה על גבי צג טלוויזיה. הרופא מגלה בתמונות עולם ומלואו. אם החליט על הצינתור, זה לאחר איבחון הסימנים המחשידים בתרשים הלב. לפי ממצאי בדיקת הצינתור יקבעו את המשך הטיפול. היום, לא כל חולה לב הוא מועמד ודאי לניתוח־לב.

תרשים לב שבוצע בו ניתוח השתלת שני מעקפים: מבצע רגיש, מורכב ומתואם עד ומנית.

"אחוז הנשים הלוקות בטרשת־עורקים בגיל צעיר קטן הרבה יותר מזה של הגברים, בהשפעת הורמוני המין הנשיים. בגיל הבלות, אחרי הפסקת הווסת, עולה שכיחות התקפי־הלב אצל הנשים".

מודיעים לחולים חד־משמעית שאם לא יפסיקו לאלתר לעשן, לא ינתחו אותם. "הפסקת עישון זה תרופה. כל סיגריה היא עוד מסמר בארון המתים שלהם".

צינתור בגופו של חולה לב. המעקב נעשה על גבי צג טלוויזיה: כמו ילד מול חלון ראווה של חנות צעצועים.

בתחום רפואת־הלב חלו בשנים האחרונות התפתחויות מרחיקות־לכת, אשר נוגעות לכל אחד ואחד מאתנו, שכן יש בהן יותר מסתם פתח של הצלה. לא רק בארועים שבעבר הלא־רחוק היו מסתיימים במוות בטוח. יש בחידושים האחרונים גם משום תחליפים מהירים, זולים, ומייסרים פחות מאשר ניתוח. ישנו הבלון שמחדירים אותו בצינתור עד לאיזור הפגוע ובלחץ אויר מרחיבים את כלי הדם שהוצר. וישנן התרופות הממיסות את גושי השומנים או קריש דם שנתקע בהם. אבל לפני שמדברים בחידושים האלה חייבים לחזור ולדבר על טיפוח אותם הרגלי חיים שיחסכו את הכאבים האלה, ויותר מכל על הפסקת העישון. אצל פרופ' מרין למשל, אין דבר המעורר יותר כשאט־נפש מאשר חולה מעשן. הוא מודיע לו חד־משמעית שאם לא יפסיק לאלתר לעשן, הוא לא יהיה מוכן לנתח אותו. עד כדי־כך. "הפסקת עישון זה תרופה", הוא אומר. "אנחנו מסבירים לחולים שלנו, שכל סיגריה שהם לוקחים, היא עוד מסמר בארון המתים שלהם".

ד"ר פליגלמן, גם הוא מזועזע מן המעשנים שבעיניו מאבדים עצמם לדעת, מסביר את הקשר הישיר בין העישון למחלות־לב, ו"שאיש לא יספר שהדברים אינם כך". הוא אומר שהחומרים המצויים בסיגריה מורידים את רמת־החימצון של הדם, פוגעים בדופן כלי־הדם וגורמים להתכווצותם. "בשנים האחרונות מסתמנת ירידה משמעותית בתמותה ממחלות־לב עקב הפסקת־עישון אצל חלקים נכבדים באוכלוסיה, מודעות גוברת לתזונה נכונה יותר, וכמובן הודות להתפתחויות מרחיקות־לכת בטיפול".

הזכרנו כבר את הבלון בהקשר לאותן התפתחויות מרחיקות־לכת. כלשונו של ד"ר פליגלמן, זהו אחד הדברים המרגשים ביותר שקרו בקרדיולוגיה, שיודעת שני סוגים עיקריים של מחלות־הלב: מחלות כתוצאה מליקויים מלידה, וטרשת העורקים שכבר הזכרנו (על הסוג השלישי והשונה – רום־לב – נעמוד בהמשך). תחום מחלות־הלב מלידה הוא רחב ביותר. יש מחלות שנגרמות כתוצאה מליקוי בחיבורים בין כלי הדם ללב, ויש כאלה הנגרמות עקב ליקויים במבנה חלל הלב. המקרים השכיחים ביותר הם תינוקות שנולדים עם חור במחיצה שבין חדרי הלב. כתוצאה, דם מחומצן מתערבב עם דם לא מחומצן, מה שיוצר עומס רב על שריר הלב. תינוק עם ליקוי במחיצה מכחיל לאחר מאמץ קטן ביותר. הוא מתקשה לינוק, לא עולה במשקל, ואינו מתפתח כראוי. סטטיסטיקה: תינוק אחד על כל אלף לידות נולד עם הליקוי הזה. לא תמיד הוא מתגלה מיד לאחר הלידה. בחלק מן המקרים מאבחנים את הליקוי בגיל מאוחר יותר. את הבעיה הזאת ניתן לפתור רק בניתוח.

לא כן כאשר מתברר שתינוק נולד עם פגם באחד משסתומי הלב. פליגלמן: "לפני מספר ימים אישפזנו ילד עם שסתום צר מדי, שלא היה יכול להפתח ולהסגר כנדרש, וכתוצאה מכך היו הפרעות בפעולת הלב. כאן נכנס לפעולה הבלון, שהוא צינור ארוך שמוחדר אל הלב דרך כלי־דם, שבקצהו בלון קטן. ברגע שהגענו לאזור השסתום הפגוע של הילד, ניפחנו את הבלון. הפעולה הזאת קרעה חיבורים מיותרים בין החלקים השונים של השסתום והרחיבה אותו למימדים הרגילים והרצויים. מאותו רגע, הילד היה יכול לתפקד כמו כל ילד בריא. הבעיה שלו בעצם נפתרה. המרגש כאן, שזו פעולה הרבה פחות מסובכת ומסוכנת מניתוח, וגם פחות יקרה, כשהאפקט שלה זהה. לפני היות הבלון היו חייבים לנתח במקרה כזה. עד היום עשינו עשרה צינתורים כאלה, כאשר התוצאה הבולטת היא שההקלה אצל החולה היא מיידית, והשיפור דרמטי.

"כך טיפלנו גם בחולה כבת ששים שסבלה מהיצרות של שסתום, והגיעה לבית־החולים במצב של גסיסה. לא היתה מסוגלת לבצע פעולה פשוטה כמו הרמת־יד. החדרנו את הבלון, ניפחנו אותו באזור השסתום, וממצב של גסיסה היא חזרה לתפקד באופן מיידי כאילו לא היה דבר. כך הצלנו גם בחורה בת 21, שעד הלידה בראשונה תיפקדה כרגיל ולא גילו אצלה את המום בשסתום. עקב הלידה, שהעמיסה מאמץ אדיר על הלב, היא החלה לחוש ברע, עייפות נוראה, עד כדי כך שנאלצה לשכב, והפסיקה לתפקד כמעט לחלוטין. איבחנו את הליקוי בשסתום, הרחבנו אותו באמצעות הבלון וגם פה השיפור היה מיידי. היום היא מתפקדת רגיל לחלוטין".

בעזרת הבלון הזעיר והכל־יכול מטפלים היום גם בילדים שנולדים "כחולים", כתוצאה ממחסור בחמצן, כשהליקוי איננו במחיצת הלב אלא בעורקים שיוצאים מהלב. הטיפול הזה הציל לא מכבר את חייהם של ארבעה תינוקות. כאן מחדירים את הבלון למחיצה שבין חדרי־הלב, ופוערים באמצעותו מעבר בין החדרים. הפעולה הזאת מאפשרת לתינוקות בני־יומם להחזיק מעמד כמה חודשים עד שיתחזקו ויוכלו לעמוד בניתוח.

והכל בגלל בלון קטן, שהוא טוב לא פחות גם לחיסול הפרעות כתוצאה מטרשת העורקים, הקוטל מס. 1.

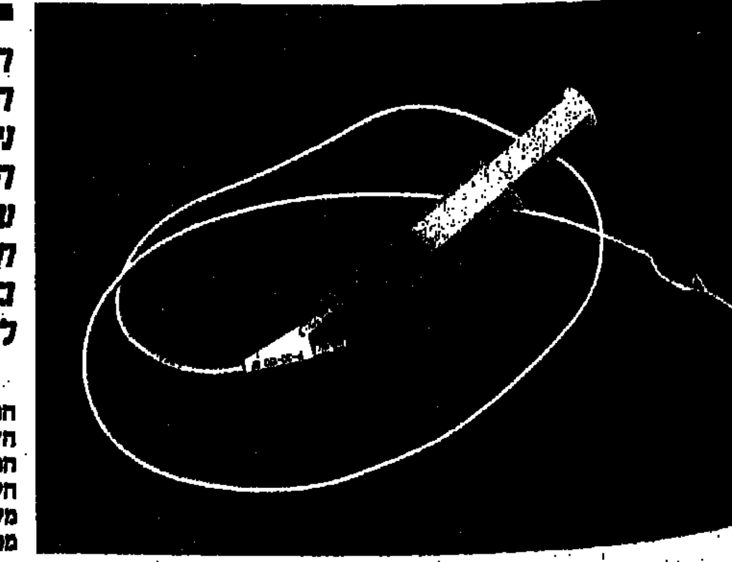
אותו קצת שונה מן הבלון הזעיר שהוחדר במקרים שתארנו קודם, אבל העיקרון זהה. מחדירים את הבלון אל המקום הפגום בעורק בתהליך הצינתור, מנפחים ומרחיבים את המעבר הצר בתוספת החדרת חומרים ממיסי שומן. ההרחבה הפיזית וההמסה הכימית מחדשות את זרימת הדם בכמות הנורמלית.

אותם חומרי המסה חדישים מצילים היום ממוות, שבעבר הקרוב היה מהיר ובטוח, גם את אלה שלקו באוטם שריר הלב. הקטלני שבקטלנים. הוא נגרם כאשר קריש דם נוצר או נתקל באותו קטע של העורק שהוצר כתוצאה משקיעת השומנים. בעורק בריא, או שלא היה קיים או שהקריש היה נסחף באין מפריע. בעורק חולה הוא הופך פקק, חסימה מוחלטת של זרימת הדם ללב. אם אין דם אין חמצן, ובאין חמצן דומם הלב, לעתים לנצח. 40 אחוז מהאנשים הלוקים באוטם שריר הלב נפטרים בביתם. עוד 10 אחוזים נפטרים בבית־החולים. אבל את מחצית החולים מצליחים להציל היום. לזמן יש כאן חשיבות עליונה. ככל שהטיפול ינתן מוקדם יותר, כך עולים הסיכויים להישאר בחיים. זריקה המחדירה לעורק חומר המסוגל להמיס קרישי־דם היא אחד החידושים המרהיבים שבכוחם להציל את מי שלקה באוטם שריר הלב. טיפול זה גם מצמצם עד למינימום את הנזק הנגרם לשריר הלב.

המסת הקריש היא רק בגדר של עזרה ראשונה. עדיין צריך לפרק את גושי השומן שהצטברו על דופן העורק שגרמו להיווצרות הקריש. אחרי הזריקה הגואלת נלקח החולה למעבדת הצינתור, שם מחדירים

(המשך בעמוד 57)

החדרנו ללב החולה את הבלון, ניפחנו אותו באזור השסתום, וממצב של גסיסה היא חזרה לתפקד באופן מיידי כאילו לא היה דבר.

הסטנט החדיש של הבלון הזעיר (בקצה הצינור המוחדר לכלי הדם עד הלב, כשבקצה השני משאבת האויר): פחות מכאיב ומסוכן מניתוח.

צעיר זה מסוכן

מסתבר שיש ממש בדעה הרווחת שככל שהחולה בטרשת־עורקים צעיר יותר, סיכוייו להינצל ממנה קטנים יותר, וככל שעולה גיל החולה – המחלה פחות מסוכנת. פרופ' מרין: "שיעור התמותה הפתאומית של אנשים בני 40 פלוס כתוצאה מהתקף־לב עקב טרשת־עורקים, גבוה יותר מאשר אצל אנשים בני 60 פלוס. מפני שאם החולה הוא צעיר, סימן שהמחלה התקדמה מהר מאד, והגוף לא הספיק לפתח דרכים להלחם בה.

"אחוז הנשים הלוקות בטרשת־עורקים בגיל צעיר קטן הרבה יותר מזה של הגברים. מסתבר שהורמוני המין הנשיים משפיעים על התפתחות המחלה. בגיל הבלות, אחרי הפסקת הווסת, עולה השכיחות של התקפי־הלב אצל הנשים.

"הפרופיל הטיפוסי של רוב הגברים והנשים שמגיעים אלינו מורכב מעודף משקל של 20 קילו, סכרת, לחץ־דם גבוה ועישון. מי שמגיע, הזרעים של המחלה נבטו אצלו כבר לפני 20–30 שנה. כל אורח־החיים שלו הוביל לקראת המחלה. כשאני הולך לשפת־הים ורואה את הגברים עם הכרסים, מחזיקים סיגריה בפה, ועל הגריל מונחים סטייקים שמנים, אני משתגע. איך יתכן שהם לא יודעים מה הם מעוללים לעצמם. הרי הם ממש מביאים לכך שכל מערכת גופם תקרוס. אם הם רוצים לחיות, עליהם לשנות את אורח־החיים. בארה"ב ירדה התמותה ממחלות־לב בעשרים אחוזים בשנים האחרונות, עקב הפסקת העישון ומעבר לאורח־חיים תקין ובריא".

[illegible]

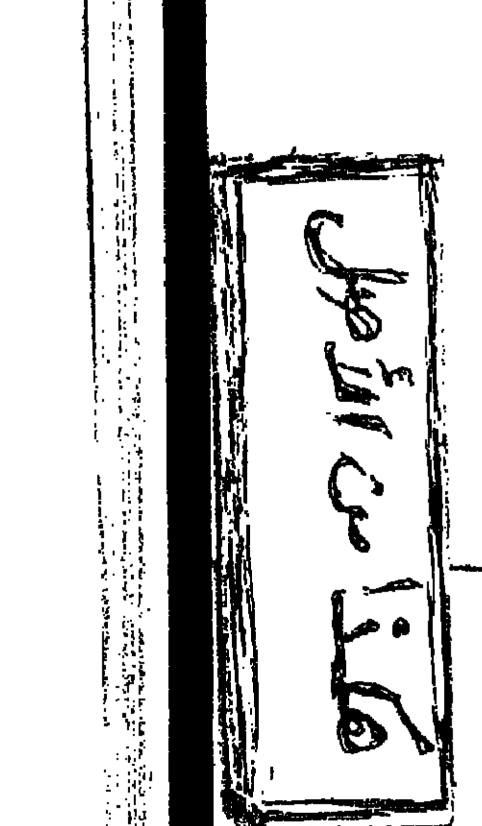
המוציא בורקס מן הארץ

אין שום גינדור ביבנאל. מוזרקים דרדרים. איכרי המושבה בת ה־85 נוטשים את השדות הצוברים הפסדים. בניו של ישעיהו קרמר כבר עושים כסף מבורקס. אנשי אדמה גאים, הם לא ישפילו עצמם לבקש נדבות מהממשלה, כמו שאבותיהם לא פשטו יד לפקידי הברון. ערביי הסביבה שוב אורבים לחורבן. חסידי ברסלב כבר בפנים. מאמינים שמכאן תבוא הגאולה.

מאת שרית פוקס
צילומים: ראובן קסטרו

בתמונות (מימין בכיוון מחוזי השעון) – תיבנאלים יואל צימרמן "שר החוץ", ערן ועמיר מוקדי, עמיקם מחסידי ברסלב, אביק קוסטיצקי,

לא ריח ירוק אלא ריח צהוב – ריח בורקס שמ־נוני מקדם את פני בכניסה ליבנאל. הוא בוקע מן הקיוסק המשווק בגאווה את "בורקס הכפר". הקונדיטורים הם בניו של החקלאי ישעיהו קר־מר. בניו מאסו בהפסדים שהערים עליהם הכרוב הסיני שבגידולו הצטיינו. ברוך המוציא בורקס מן הארץ. אם היה מוציא פלפל, פלפפון או כרוב, היו עכשיו בני קרמר אוכלי לחם חסד של הבנק. לב האב ישעיהו נשבר ביום שבו נטשו בניו את החקלאות. לא כן גופו. בן 72, עיניו מסתמאות. חורש בטרקטור וקן המרקד על פני כל אבן בחום של עד 47 מעלות. השבוע נפל מן הטרקטור. נפילה ראשונה בימי חייו. בעוד שבוע ירפא וישוב. יקיים את פולחן האדמה עד מוות.

יופיה של יבנאל בת ה־85 אינו מוזקר לעין הנכנס כי אין בה יופי. מוזקרים דרדרים. שרועות מדרכות סתמיות. שום גינדור של עצים או גינות. אכרי יבנאל – אפם כבוש בחלקותיהם, אומר לי אביק קוסטיצקי, נינו של אברהם קוסטיצקי אשר הנציח את סיפורי הראשונים בגליל בספרו "בטרם האיר הבוקר". תאור התרפסותם של תושבי יבנאל מול מעות הברון באמצעות שליחו הוגב הסדרה ובעל הגינונים הצרפתיים, קלוואריסקי – הוא תאור עמירת מפתן נבישה של חקלאי יבנאל מול ההנהגה של היום.

ההסבר הכלכלי הוא פשוט להסבר: מאז התוכנית הכלכלית החדשה בת השנתיים הוקפא שער הדולר, והסדר נותר תפסי. המדיניות גזלה מן האכרים את הכנסותיהם. כלומר: כל מה שהם משקיעים צמוד למדד הגיל. זבלים, מים, זרעים, חומרי ריסוס, ידיים עובדות. תחום של 250 אחוזים שורת בין התמורה לה זוכה האיכר מן התוצרת שלו, לבין התשומות הענקיות. ויעת אפו של החקלאי לעולם לא תדביק את הריבית הבנקאית. על פני 135 דונם גידל רוני שרון בשנה שעברה עגבניות, ארטישוק, בצל, פלפל, חומצה, כרוב סיני. רו"ח מס הכנסה שלו קבע כי הכנסתו מן החקלאות לאותה שנה היתה 1,495 שקל חדש.

סובב סובב מעגל העונות של יבנאל: 85 שנים; חריש, זריעה, קציר; חריש, זריעה, קציר; והספירות לעולם עומדת. "רבות מחשבות בלב האיכר, ועצת הפקיד היא העיקר", כתב אברהם קוסטיצקי בראשית המאה, מושפל עד עפר מפירורי תקציב קטנים הנזרקים אליו מטעם הברון; עד שלאחר תשלומי המסים – מס אדמה, מס בתים, מס דרכים, מס צבא – הוא נותר נקי מכל עמלו, ולא נשארים לו אפילו זרעים לשנה הבאה. פעם תמה אוסישקין לפשר השם יבנאל. ענה לו קוסטיצקי כי האל יבנה את מושבתנו, והוסיף פסוק מתהלים: "כי שוא תשועת אדם".

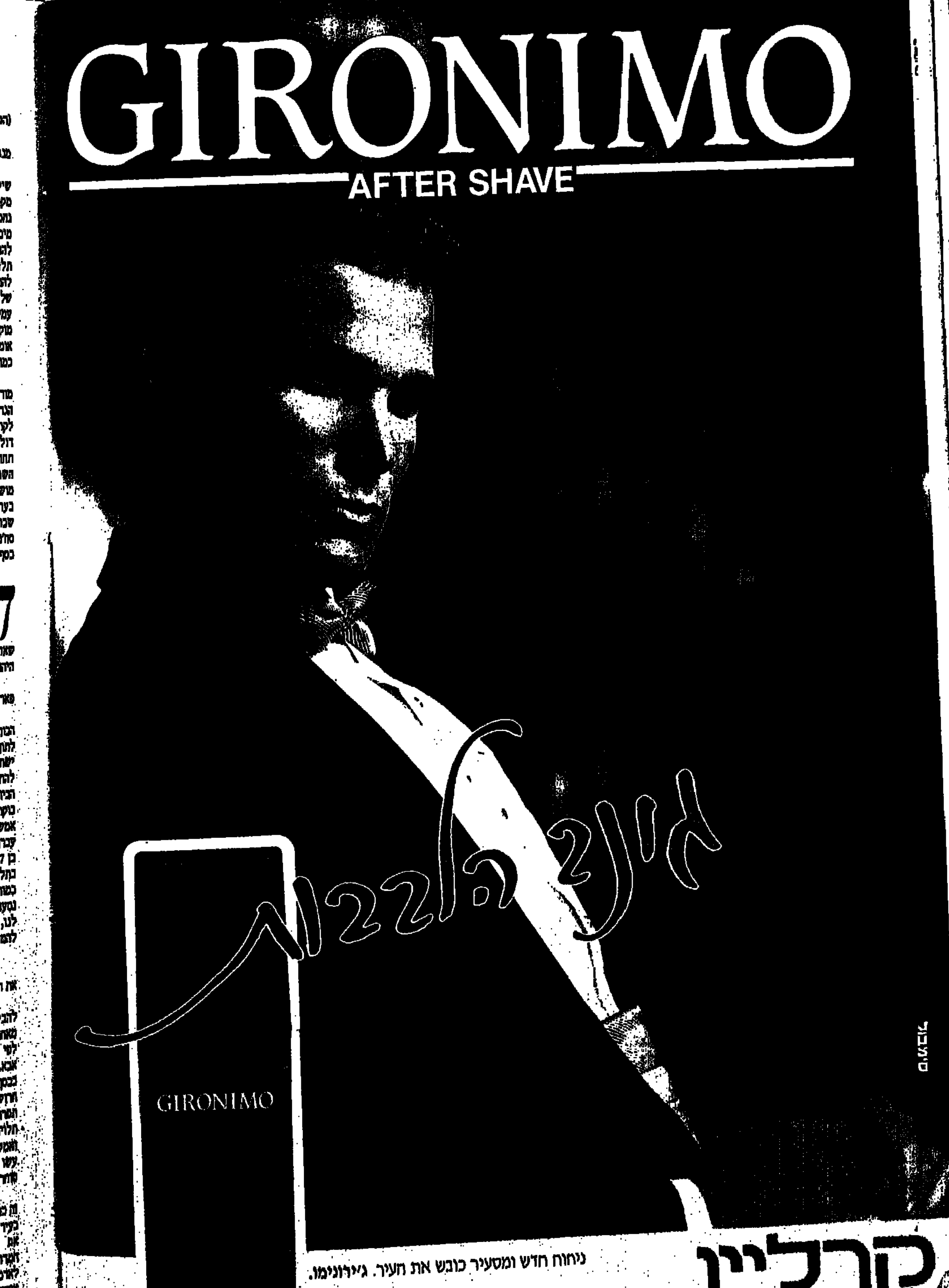
אכן, שב תשועת אדם, חש האיכר היבנאלי ערן מוקדי, המחריש את אוני במרי לבו בשעה שאנחנו נוסעים בג'יפ מתנודד, וצופים במטע המנגו שבו הוא אומר כי קבר 30 אלף דולר: "זוה מה שכואב לי, לא פגעי טבע אלא פגעי אדם הם המתנכלים לנו".

(המשך בעמוד 21)

"זה מה שכואב לי, לא פגעי טבע אלא פגעי אדם הם המתנכלים לנו".

"אני, אף פעם לא תפרתי לעצמי חליפות. בגדי עבודה זה הבגד שלי. אותי לא יזיזו. אבל הבנים שלי, שעשו כרוב סיני הבי־יפה ומוצלח, עכשיו הם נעשו סוחרים".

"החקלאות אינה פרנסה. חקלאות מהווה שטר בעלות של המדינה על הקרקע".

(המשך מעמוד 19)

ואלוהים של קוסטיצקי, מקימה של יבנאל, עומד מנגד.

נהפוך הוא, שלוחיו – חסידי ברסלב מחצר הרב שיק, זה הרב שחסידי ברסלב בירושלים פלטו אותו מקרבם בטענה שהוא משים עצמו לכפילו של רבי נחמן מברסלב – קבעו מושבם ביבנאל. לטענתם, מיבנאל יבוא המשיח. אך כדי להחיש את בואו, מוטב להם לאיכרי יבנאל כחולי החולצה להביט בלובן תלבושת השבת של חסידי ברסלב שפלשו לתחומם. להתהפנט ולעשות תשובה. זו למעשה תקוותם הסמויה של החסידים, אם אומנם חסידים הם, כפי שמרמז לי עמיקם, חוזר בתשובה, יד ימינו של הרב שיק. עמיר מוקדי – אחיו של ערן, שניהם בניו של עמוס מוקדי – אומר לי: "לא נעים אולי להגיד, אבל הם עולים עלינו כמו עורבים החשים את ריח הגוויה".

ערן טוען כי החסידים אורבים בעזרת רשת מודיעין לכל בית וחדר המתפנים במושבה. את הווילה הגדולה של הרב שיק, בנו על מגרש שבעבורו הציעו לקנים 60 אלף דולר. המחיר הריאלי הוא כ־20 אלף דולר. היורשים שמכרו את הבית לא עמדו בפיתוי. תחושת פלישה של חסידים עמומי כוונות, תחושת השבר הכלכלי. והערבי אורב גם הוא. אנשי יבנאל, מושבה שקמה על אדמת הכפר הערבי יאמה, נגועים בערבופוביה מימי ההתנכלויות, הרצח, השוד. לפני שבוע, מספר לי ערן, פנה אליו סוחר ערבי מכפר סחנין, סעיד ע׳נאים, ואמר לו במתק שפתיים: "אין לך כסף? בוא ואתן לך כסף לגידול פלפלים על אדמתך".

האם עומד ערן להיות אריס על אדמתו?

סבא קוסטיצקי, ממייסדי יבנאל, כל כך התגאה בספרו כי: "אומות העולם כובשות ארצות בחרב ובתותחים, ואנחנו בכסף. כמו שאומר הערבי: סיף אל־יאהוד – דהב. כלומר: חרב היהודים – זהב".

היתחלפו היוצרות? והפחד – פחד ריאלי? פראנויה? רגש אשמה קדמוני?

ישעיהו קרמר יושב אצל שולחן ביתו וריח מגש הבורקס שהביאו לו בניו – אוי לאותה מנחה – נתקע לתוך אפו. יכול היה ישעיהו לחרוש גם מים. גם כך לא ישתכר למחייתו כיום. אבל הוא חייב להמשיך כדי להתנועע, כדי לחיות. מחווריות הטבע היא שעונו הביולוגי. זמנו ייעצר אם לא ייצא לשדה בחמש לפנות בוקר. "הם זרקו את הכל מאחוריהם. אבל אני, אם לא אמשיך בשדה, לא אוכל להתנועע בכלל. גם אנחנו עברנו ימים קשים ולא עזבנו. בשנות ה־30 כשהייתי בן 17, היתה בצורת קשה ביבנאל. הלכתי להיות עגלון בתל־אביב, אספנו קש עם גרעינים במשדרות, דשנו בשדה, הוצאנו כמות גרעינים לעופות ולחיות, ועוד נסענו לכפר קמא, לטחון קמח ממעט השיבולים שהיו לנו, שיהיה מה לאכול. טוב, בני נטשו כי לא יכלו להמשיך. היה עליהם לפרנס את משפחותיהם".

פיו וליבו של ישעיהו קרמר אינם שווים.

אומרים שפרצת בבכי ביום בו גילו לך לראשונה את תוכניתם לעזוב, אני מעירה.

"לא, לא, זה מוגזם", אומר ישעיהו ורץ פתאום להביא מים מהמקרר, להסתיר את פניו הנעווים מאחורי דלת תא ההקפאה. "הם הרימו ידיים. זה לא לפי רוחי להרים ידיים. בגיל 14 התחלתי לעבוד עם אבא. אבא קיבל אדמה מפיק"א ואני פדיתי את האדמה בכסף מלא. מאתיים דונם ירשתי בעמלי". עורף קשה וחרוש קמטים, שזוף עד העצם. "אני, אף פעם לא הרשיתי לעצמי חליפות, את מבינה, חליפת חתונתי עוד תלויה בארון. בגדי עבודה – זה הבגד שלי. אני חקלאי ואמשיך כזה. אותי לא יזיזו. את יודעת, הבנים שלי עשו כרוב סיני הכי יפה ומוצלח, ועכשיו הם נעשו סוחרים".

קולו נעלב מאוד באומרו: "מה לסוחר ולחקלאי? הן כמו יום ולילה. חקלאי – האדמה היא הכל בשבילו. בעיר הולכים אנשים לסרטים, אבל האיכר – הוא רואה את השדה היפה, את החריש המושלם, הזריעה המדוייקת, הקווים הישרים של התלם. הוא מדבר לאדמה – והיא עונה לו. לא, אי אפשר להסביר לך. ארה, הייתי מאושר לו המשיכו ילדי. הממשלה הזאת כבר לא צריכה איכרים. בזמנים קשים היינו מיוחסים.

גרשון אברמסון. עכשיו חוזרים כל הצ׳קים שלו. מתבייש להיכנס למכולת. אשתו פתחה בוטיק. בסוף הוא יפתח אולי סוכנות לאופנועים.

בזמן רב יוסף מכרנו מתחת לשולחן תפוחי־אדמה".

פניו של ישעיהו מפיקים בוז. "סוחרים. תמיד חשבנו אותם לרמאים. את מבינה, איש אדמה זה איש מאמין. מאמין שיהיה לו, מאמין שבשנה הבאה יהיה טוב, שיהיה גשם. שיהיו תנאים טובים לגידול. תמיד מקווה. אפילו שהמציאות מראה להיפך. אבל סוחר – תמיד בוכה: 'אני אוכל את הקרן' ובינתיים הקרן שלו גדלה. זה אופיו של הסוחר. אנחנו האיכרים ירדנו מהפרק. בממשלה רק רבים. אריק שרון הבטיח 192 דולר לדונם חיטה, ושילמו רק 160 שבקושי כיסו את ההוצאות. ואיך אאמין עכשיו זריעה, זבל, ריסוס, סולרז החודשים עפים לי והזמן מתקצר".

מישעיהו הלכנו אל בית הבורקס. בנו של ישעיהו מציית לצלם, פותח וסוגר מגרות בורקס ותנוריו, אך כאשר נדרש ללבוש חלוק לבן כדי שהקורא יוכל להזיל דמעה ממש על מר גורלו של האיכר שנעשה קונדיטור – הוא מתעורר מתרדמתו: "אני לא צריך חלוק לבן", הוא צווח, "אני חקלאי, אתה תצלם אותי כמו שאני ועכשיו אני אוציא לך קופסאות של כרוב סיני. אני לא חמור, במקום לארוז כרוב אני אמלא אותן עכשיו בבורקס. אתם רוצים לראות אותי בוכה? לא תראו. בכיתי די. בגלגול הזה כבר לא אהיה חקלאי". ומייד הוא מרכיב מסכה אטומה על פניו: "כבר אין לי געגועים", אומר הקול מבעד למסכה. "אני יושב לי במזגן בתוך האוטו, מכסוס. מביט בשדות, הם לא עושים לי כבר כלום. אז מה, אני לא אראה פלפל נובט. פלפל נובט – זו יצירה. עזבו שטויות, עכשיו אני מומחה למכירות".

ערן מוקדי ממשיך לצרוח בתוך הג׳יפ: "אנחנו לא רוצים סיוע, אני לא נכה. שלא ידברו איתי על סיוע למושבים. שיתנו תמורה הולמת למוצרינו. שיתנו את הריבית שלקחו. שיעלו את שער הדולר ל־3 ש"ח. יצרנו כאן חקלאות ביעילות ובהיקף שאין להם אח ורע, אך ככל שאנו גדלים אנחנו הולכים יותר לאיבוד. המדינה הכי מפגרת באגן הים התיכון נותנת סובסידיה. בקפריסין מביאים שוו תשתית לאומית, ופה – כבר שנתיים אני מקבל 65 דולר לטון עגבניות, אבל שכר הפועל כבר עלה מחמישה לשמונה שקל. אחי אומר לי, בוא נעשה עוד סיבוב, נמשכן את כל אדמותינו ומקסימום, בשנה הבאה, ילך הכל לבנק אם נפסיד.

"ארהו, אל תראי את היופי הזה", מזהיר אותי ערן, כי אנחנו בשדה שתילים ירוקים טריים בצבע עז. "במקום זה תראי את גרשון". ואכן, מגיע גרשון עם הטרקטור שלו. גרשון אברמסון שנחשב לאחד ממגדלי הירקות המצטיינים של יבנאל. עכשיו חוזרים כל הצ׳יקים שלו, למכולת הוא מתבייש להיכנס. כבר מכר את תכנית התגמולים האחרונה שלו. אשתו עזבה את משרד החינוך כדי לקבל כספי פיצויים ולפתוח בוטיק. בסוף הוא ימכור גם את הג׳יפ העייף שלו, ואת האוטו משנת 72', ויפתח אולי סוכנות לאופנועים. הבעת מיאוס על פניו של גרשון שעה שהוא בועט באדמה: "לעולם לא אהיה חקלאי, גם אם יתנו לי 10 דולר לראש כרוב סיני. כשאני יוצא אל השדה אני מרגיש בחילה. סוף העולם הגיע. אפילו אם תגידי לי שנפלה פצצת אטום, אביט בעולם בשלוות נפש".

"אתה זוכר", שואל גרשון, "איך עמדנו שלושתנו לפני עשר שנים והצטלמנו עם הטרקטור והכלוריות שלנו? חשבנו שנכבוש את העולם, שנהיה אימפריה". ובאומרו כלורית, כאילו אמר כרבולת. שלושה תרנגולים שמוטי כרבולת בשדה פלפל.

פעם, בראשית המאה, ביבנאל, כרעו האיכרים תחת עול המיסים, ומאסו בפראנקים העלובים שזרק להם פקיד הברון קלוואריסקי, ואף הושפלו מן ההשוואות שהישווה אותם לערביי הגליל המסתפקים במועט. היתה שנה קשה, הלכו לחיפה להיות עגלונים המובילים תבואה מכפרי העמק אל חיפה. פגש אותם פעם קלוואריסקי הנרהם בחיפה. מה אתם עושים פה? שאל. השיבו לו: אנחנו יצאנו מגלות והיינו לבעלי עגלות. שאל קלוואריסקי: מה פירוש? השיבו לו: פשוט, שם במושבה אנחנו בגלות, גלות מהממשלה וגלות מהפקידות. ופה אנחנו בני־חורין, עובדים עם העגלות ומרווחים לפרנסת ביתנו.

ערן, עמיר, וגרשון, שוב בגלות.

כך הזכרתי את הערבופוביה. חרדת הפלישה הערבית של אנשי יבנאל. פעם, מספר קוסטיצקי בספרו, חרשו הערבים מזימה להמית את עדרי היהודים. הם ערכו את עדריהם החולים בין עדרי היהודים, את נבלותיהם המיתו ולא קברו בכוונה תחילה. במלחמת ששת הימים, מספר לי אביק קוסטיצקי נינו של אברהם, ישבו הערבים בני הכפרים ג׳יבלי אל־ג׳דר ורבוריה, וחילקו את אדמות יבנאל ביניהם. כל־כך היו בטוחים כי אדמותיהם נכבשות בחזרה. לאביק משק כבשים של 200 ראש והוא מעסיק את מנסור, הרועה הערבי. נתן לו למגורים ריצפת ביטון עם גג. ניילונים וקני־סוף משמשים כקירות. גם בכפר שלהם לא היה להם יותר מכך, אומר לי אביק. מנסור הביא את כל משפחתו, הורים ואחות. אביו חנכה מתנודד על רגליו המשותקות בישיבה מזרחית, ופניו צופיות אל הרי נפתלי. להיות רועה, אומר אביק בתום, זה לא בשבילי. זה טוב בספרים ובשירים. צריך אופי, לשבת כל היום ולתפוס ראש. זה טבוע בהם.

השלווה הערבית הגדולה. היהודי מאבד את אדמתו. הערבי נצמד אליה. היהודי – מאכער גדול. הערבי – שווייה שווייה (לאט־לאט). האם גם מנסור חורש את רעת אביק? מי יודע. יואל צימרמן, שנעשה שר החוץ של יבנאל להסברת הכשל הכלכלי, מסביר לי כיצד עובר גידול הירקות מתיכנון ממשלתי ליוזמה פרטית. "באים סוחרים ערבים ומציעים: תגדלו מה שתרצו, לא במימון ממשלתי. כן, הערבים אורבים לכשלוננו. לפני חודש תיקנתי את מכוניתי במוסך. פגשתי שם את אחד הפועלים. שאל אותי: מניין אתה? השכתי מיבנאל. אמר לי: או, אני הייתי אצלכם. שאלתי: מה עשית שם? השיב: אבא שלי ישב על אחד ההרים לפני מלחמת השחרור ומאז אני ובני עולים מדי שנה למקום ואני מראה להם את האדמה, אדמתנו, המקום בו גרנו".

צימרמן אומר לי כי הסקטור הערבי נמצא בהתגבשות לאומית הדומה לזו של ערב הקמת המדינה. הוא מגבש לאומיות, ובמרכז הוויית הקרקע. "זוהי בדיוק הווייתה של ההתישבות היהודית בארץ־ישראל. כי מהי חקלאות? חקלאות אינה פרנסה. חקלאות מהווה שטר בעלות של המדינה על הקרקע. כבר אמר סמילנסקי: אם חקלאות כאן, מולדת כאן.

לילה ביבנאל, ותלמידי הרב שיק יושבים בבית הכנסת ומסבירים לי כי הגאולה תבוא מיבנאל. כך בדיוק שמעו מפי הרב שיק, המכונה בפיהם אדמו"ר, צדיק הדור. בכנותו עצמו כשם צדיק הדור, מרמז הרב שיק – והרימוז הוא לצנינים בעיני מאמינים ברסלבים רבים – כי כמותו כרבי נחמן מברסלב. יד ימינו של

(המשך בעמוד 59)

יהונתן גפן

אני מעדיף חופשה

ת ראו, אני אורח טוב, ואני מאמין לטלוויזיה, הרי זה הטלוויזיה של הממשלה, אז הם בטח לא משקרים שם, בטלוויזיה, ואני רואה את התשדירי־שרות, ואני מאמין, אני מאמין שתפוח־אדמה הוא לא משמין. מאז שראיתי את התשדיר הזה הבית שלי מלא בטטות, והמשפחה נפוחה מרוב עמילן, וכמה שאנחנו מגרדים... אמרו בטלוויזיה שמי שמגרד בלוטו או בפיס או אנא עארף, הוא זוכה והמדינה זוכה. בעיקר המדינה. אבל אני אוהב את הארץ, ואני מגרד. אשתי מגרדת. הילדים מגרדים. תיכנס אצלנו בבית, תחשוב ניכנסת לכלוב של באבונים. תזרוק בננה. קח פרי ותהיה לי בריא.

וגם הלכנו לירדן ומעונו, כי אמרו ללכת. וזה טלוויזיה, ואומרים את האמת. אומרים לחסוך במים, ואנחנו הולכים עם זה עד הסוף. אתה יודע שאני רוחץ את כל המשפחה בדלי אחד? כי זה המצב, ואמרו בטלוויזיה, וככה זה, אין חכמות. זה לא בעיתון שאתה פתאום יכול לראות זמרת צועניה מפרסמת בנק, שזה לא יכול להיות, כי אם היא צוענית אז מאיפה יש לה כסף לחייך ככה בבנקים? אבל טלוויזיה זה טלוויזיה. כל מלה – כלטוטק. ואני האמנתי להם, לאלברט פירות שמכר לי אבוקדו עד שהילדים נהיו ירוקים. אחרי התשדיר על הסיגריות התחלתי אפילו לעשן תולעים. אפילו שתולעים זה מגעיל אותי...

או שתיקחו למשל את השחקן הקשיש הנחמד הזה, שרוקד עם הפצצה ההיא ואוכל יוגורט, וכשכל הצעירים נופלים הוא עוד רוקד כמו חדש, ואפילו נשאר לו כוח להגיד: יוגורט כל החיים. וגם אחרי שהוא מת, באמצע המבצע, אנחנו המשכנו להאמין לו... תפתח את הפריג'ידר ותראה הכל מלא, בשבילו זה דני ובשבילך חלב, ובקושי נשאר מקום לאבטיח. העיקר שהמדינה תיזכה...

ואנה אני לא משלם? הראשון בארץ רק שלא יקחו לי את המכשיר, אפילו שעוד לא שמעתי על אחד שמישהו לקח לו איזה מכשיר מהבית. אבל זה מפחיד, אז משלמים. כי הם יודעים מה שהם אומרים, שם בטלוויזיה. כי אם גם להם לא נאמין, למי שנאמין? הנה, יש לך את התשדיר הנפלא שלהם: סע באוטובוס ותגיע בשלום. אני רואה את זה, ועוד פעם מאמין להם. שכן שיש לי את הסובארו הצהובה שלי, ורץ לתפוס אוטובוס ולהגיע בשלום. רוצה אלוהים שדווקא האוטובוס הזה נכנס במשאית זבל, ואני מגיע בשלום להדיקה... ועדיין מאמין להם, כל הזמן מאמין להם, כי בלי האמונה מה נעשה?

אני אומר? זה אוטובוס חריג, השחקן ההוא שמת באמת היה מבוגר מאוד, וזה באמת חשוב לגרד כי המדינה זוכה, פיס זה מגעיל אותי, סיגריות כל החיים... ואני כמו כל אורח נאמן, מבצע, משתף פעולה, מאמין, רק שהכל יהיה בסדר, שלא יגידו שאני הולך נגד המדינה...

והם גם אומרים "אל תתקהל סביב חפץ חשוד", ואני כבר חודשיים לא מתקהל על אישתי. אומרים שחג צריך לאכול כדי לא להירדם בדרך, והסובארו שלי כבר נראית כמו ה"מי ומי" בסוף הלילה. כי ככה אני... בלי פויילעשטיק. ארץ ישראל יפה. תורה, סליחה ושלום עכשיו... ושלם אחר־כך. עד שתפסתי אותם על חם, את התשדירים האלה...

שתי הפסקתי להאמין להם, אתה שואל? כשהם התחילו עם ה"אני מעדיף חופשה בישראל", עם כל [illegible] שאתה רואה יורדים מאוטובוס באילת, [illegible] כמו ב"כבתולי היום", כשגרי [illegible] השמש. אבל כשאתה מגיע לאילת אתה רואה את האבן השחורה במכה, עם כל המאמינים האלה שרוצים לטגן אחד את השני. פלוגת המנגל מתקיפה שוב...

מה אני אגיד לך, שמענו את ה"אני מעדיף" הזה, ארזנו כמה תפוחי־אדמה לא משמינים, וכמה כרטיסים לגרד בדרך, וכיוונו את הוידיאו שיקליט לנו "שושלת" ו"דמרומים" בזמן שנעדיף חופשה באילת, ונסענו באוטובוס, והגענו בשלום, ואכלנו אותה בגדול. חופשת בישראל. וזה בטלוויזיה. זה לא סתם שאיזה צועניה אמרה לך משהו בבנק...

איך שאתה מגיע לאילת, מסתבר לך נורא מהר שהגעת למקום הכי־צפוף והכי־יקר בעולם. בהתחלה אתה אומר: לעזאזל, זאת המדינה שלי, אני רגיל לשלם לה, אז נשים לה עוד אלף דולר, זאת לא הפעם הראשונה ולא הפעם האחרונה...

אתה זוכה. המדינה זוכה. אבל כשאתה זוכה, זה בכל העיתונים. וכשהיא זוכה, היא אפילו לא מספרת לך על זה. היא רק בוכה כל הזמן, על כמה שאין לה כלום. ואין לה אפילו מאיפה להתחיל את הכנף של הלביא ההוא. כאלה דברים, סליחה שניגררתי, אהה

עכשיו, המנוחה האמיתית של הישראלי, כמו שכל ישראלי בטח יודע, זה לא לראות ישראלי במשך תקופה מסויימת. לראות איזה עם אחר קצת. אפילו שבוע. רק אז אתה לומד להעריך אותנו. להתגעגע אלינו. להבין עם מי יש לנו פה עסק. ובאילת, כבר במעלית אתה פוגש את כל החבר'ה מהגליל ומיער כרשמן, ומהכינרת...

הוי כינרת שלי... אוי כינרת שלי... איך הגעת אל הים האדום?

שולה, מה גם דויד פה? מה הסיפור שלך, מושה? מה, אבנר גם אתה כאן? אתה עוד חי, ואמקי באמת שלא רואים עליך... כל המופלאים הללו, שאתה רואה אותם גם בעבודה, במלחמה ובשלום, ואין לך שום דברי נגרם. אתה לא גוענו חס וחלילה. הרי גם אתה כאיזה שמקום ישראלי ממש כמוהם, אם לא יותר, אבל קורה לך משהו, כשאתה רואה את הילד המפגר של האוכל ההוא לוחץ תמיד על כל הכפתורים של המעלית, ובכך הופך רכבת אכספרס לאוטובוס מאסף. ואבא שלו, [illegible]

ואתה שוכב על שפת טאבה, שפעם נראתה כמו העמוד המרכזי של ה"פלייבוי" והיום האזור הזה נראה כמוני. ובחופשה שלי, האיש האחרון שאני רוצה לראות זה אותי. אתה מתכורד על מזרן בלב ים־סוף, מנסה להקשיב לעולם הדממה, אבל מה שנכנס לך לאוזניים זה "מושה, תגיד, כבר ניקו לנו ת'חדר?" ו"בראש שלך מטקות נקניק?" ומהחוף אתה שומע צעקת כרדיו. לי ולך שיר וברכה. נכון לעכשיו. מקלטי רדיו על כסאות הנוח צועקים חרשות מתל־אביב ומירושלים. מהדרתיים עם ההצגות והחילוניים עם הסרטים. ואיך תנוח, איך? איך תעדיף חופשה כזאת אם אתה לא המארקיז דה סאר לפחות? ועוד כל הזמן לשלם כפול מכל מלון ביוון, איטליה או אפילו במאריס ובקאן...

ועכשיו הם גם הכניסו לך את הפיתוי, שעל המים יש ספינת קאזינו שיכולה לגרד ממך גם את כל הגרורים שגירדת כל החיים שלך. בגלל שהאמנת. איזה פסיכי אתה שהאמנת להם, לתשדירים האלה. אני ניסיתי. אבל עכשיו... גמרתי איתם... לתמיד... שהם יגרדו... שהם יאכלו תפוחי־אדמה... שאלברט יבלע פירות עד שהוא יקיא... ושהמדינה תזכה לבד... שתעדיף חופשה בישראל עד שיצא לה מנגל מהתחת... אני האמנתי להם, לקחתי חופשה בישראל, ועכשיו אני חייב לנסוע קצת לאירופה הזולה, להרגע מההערפה היקרה שלי... לנוח מעצמי. להתראות, אחים לנשק... תישמרו על אש קטנה... ושימו לי כמה סיכים בצד... אל תתקהלו סביב יוגורט כל החיים, זה מגעיל אותי, וכשאתם נוסעים באוטובוס לשלום, או עוברים למשמעת מים, אל תשכחו אותי. ביי־ביי...

שושנה להדוס

אני אוהב את הראש של שרת הבריאות. לא מזמן שמעתי אותה נואמת בעד הבריאות ונגד המחלות, כהצגת גאלה של המחומר התוסס של הקיץ "אירמה להדוס", אותו גם תירגמתי בעוונותי. הייתם צריכים לראות את שרת הבריאות, עומדת על הבמה ומדברת נגד ה"איידס", כשברקע תפאורת אירמה, כלומר בית זונות, פחות או יותר. בנקודה הזאת התחלתי לחבב אותה, כי שרה עם שם כזה, שרופקת נאום כזה בריא בבית־זונות, אי אפשר לזלזל בה.

בשבוע שעבר התבשרנו בעיתונות ששושנת הבריאות, מרובת שמות המשפחה, נסעה ב"וולוו" שלה לתל־ברוך, כדי לראות מה שלום הזונות שלנו בימים טרופים אלה. היא נפגשה עם כמה מוותיקות תל־ברוך, ושאלה אחת מהן אם יש לה ילדים.

"אני קוקסינל", היא ענתה לה בכאס ממתיק.

אבל שושנהל'ה אינה חנהל'ה, והיא לא התבלבלה, ומייד שאלה את הקוקסינל שאלות על סמים. לפי הדיווחים היא אמרה: "אתה לוקח סמים קשים? מדוע שלא תעבור לסמים קלים?" ממש סטול־שוק בסגנון מיטב שרקליני לונדון.

השרה נישארה כשעה (שזה הזמן שצריך כדי לענות על השאלה הגרוטסקית ההיא), הבריחה כשלושים קליינטים, וחזרה לענייני משרדה השוטפים, שהם ה"לפיא" וה"איידס", שתי המגיפות שעשו לך את הקיץ.

אוהב את הראש שלך, שושנה, רק שנהיה בראש [illegible] להדוס

ביקור חשאי

מנהיג מרד הכורדים בעירק, מולא מוסטפה אל־ברזאני, נחת בשדה התעופה בלוד בסודי סודות. היה אכפת לו שהישראלים שכחו להביא את דוד גבאי, הירקן מטבריה, ידידו מילדות, להיות בין מקבלי פניו. בביקור חשאי שני בישראל, כבר התארח כיד־המלך בבית משפחת גבאי. כעבור זמן לקח את ידידו מטבריה לטיול בהרי כורדיסטן. בין הביקורים החשאיים החליפו מכתבים ומתנות. הנקודה האנושית שמאחורי הסיוע הצבאי. הבן של ברזאני מנהיג היום את המרד על אש קטנה. מהקשר ההוא נותרו רק זכרונות.

מאת יצחק בן חורין

מוסטפה אל־ברזאני ודוד גבאי בעת הביקור בטבריה ב־1973; פהימה, אשת דוד, עם מכתבי ברזאני, היום; מג'יד גבאי, הבן, עם מיחם כורדי שקיבלו במתנה מברזאני (צילומים: ראובן קסטרו): הוא אמר "אני המשרת שלך".

מטוס "אל־על" שהגיע מטהרן ללוד באמצע אפריל של שנת 1968, ירד גבר חסון ומשופם, שלא משך תשומת־לב מיוחדת. תנוס בעניבה חליפה הגדולה עליו בשני מספרים, מתחתה הוסתרו אקדח וסכין. אנשי הבטחון לא התריגשו. הם ידעו שהאיש הנרדף על חייו, רגיל להסתובב עם מחסן נשק צמוד, שאינו מתפרק ממנו גם בשנתו. אפילו כשבא לבקר ידידים. תשובנת טבעית של חיה נרדפת. מולא מוסטפה אל־ברזאני, המנהיג הכורדי האגדי, הגיע לביקור חשאי בישראל.

האורח ירד מהמטוס, סקר את מקבלי פניו, וכשלא מצא את מי שחיפש שאל באכזבה מופגנת, "איפה דאוד?" המארחים היו נבוכים. הוא לא שאל על שר־הבטחון משה דיין, וגם לא התעניין בסגן ראש־הממשלה יגאל אלון. מקבלי פניו ידעו במי מדובר, אבל טעו בהערכת עוצמת הרגשות ומידת האהבה שרוחש הלוחם הכורדי לידידו הישראלי. עכשיו, כשהבינו המארחים שברזאני לא יוותר, הם מיהרו לתקן את השגיאה ושליחים יצאו בהולים לטבריה לאסוף את דאוד, הלא הוא דוד גבאי, ירקן ישיש משיכון ג' בטבריה עילית, ולהביאו לפגישה עם ברזאני. מפגש ראשון אחרי פרידה כואבת שנמשכה 23 שנים.

אבל איך לוקחים את גבאי לפגישה בלי לעורר תשומת לב מיותרת בטבריה? חיימקה לבקוב, בן יבניאל שעסק בענייני מיעוטים והיה מעורב גם בפרשה הזאת, מספר: "באתי לחנות הירקות של הזקן ואמרתי לו שאני מבקש את סיועו לחקור מסתנן שבוי שמדבר כורדית ואף אחד לא מסוגל לרוכב אותו. במהלך הנסיעה הודעתי לזקן את האמת, שברזאני בארץ". גבאי לא ידע אז דבר על קשר כלשהו של ישראל עם המנהיג הכורדי. הוא התעלף לי בידיים ולקח זמן לאוששו.

"ברזאני התאכסן בבית־הארחה במרכז הארץ. כשהשניים נפגשו פנים אל פנים, נפעם גבאי עד כדי כך שניסה להשתטח ארצה ולנשק את רגליו של המנהיג הכורדי. ברזאני תפס בכוח בזרועותיו של הזקן מטבריה ולא נתן לו ליפול. גבאי ניסה לפחות לנשק את ידיו. ברזאני נאבק איתו למנוע גם את זה, ותוך כדי מאבק אחזו השניים זה בזה, עד שכרעו על ברכיהם מחובקים ומורצים בבכי. ברזאני שאל 'מה שלום ציון', וגבאי שאל 'מה שלום שייחי אחמד'".

לאט לאט נרגעו, קמו על רגליהם והחלו להחליף רשמים. מי חי, מי נפטר, מי אתנו מי נגרע. לבקוב: "גבאי נשאר ללון עם ברזאני, אך שניהם לא יכלו לעצום עין באותו הלילה. כבוקר שאלתי את ברזאני: 'מה עשיתם בלילה?' והוא השיב: 'החזקנו יד כל הלילה. הוא בוכה, אני בוכה, הוא בוכה, אני בוכה'. התברר לי שזו חברות ברמה שאנחנו לא מכירים. חברות שתרמה רבות לאמון של ברזאני בנו, הישראלים".

1965 עד 1974 היו שנים של שיתוף פעולה בין ישראל לבין המורדים הכורדים בעירק. ראש־הממשלה לשעבר מנחם בגין אישר לראשונה בפומבי את דבר הסיוע הישראלי. אשתקד אף נחשף צילום משותף של ברזאני וחיימקה לבקוב במאהל הסודי של המולא בחאג' עומראן. על־פי דיווחים זרים מאותם שנים ריתקו הכורדים שתיים־שלוש דיוויזיות עירקיות לצפון המדינה. המרד הכורדי ההוא דוכא. לא כן התסיסה הלאומית של המורדים. היא עדיין קיימת על אש קטנה, בתמיכה ועידוד של האיראנים. כדור משחק במלחמתם נגד עירק. את המלחמה הקטנה הזאת מנהיג בנו של המולא המנוח, מסעוד ברזאני.

חזק יותר מתפרצת התסיסה הכורדית בגיזרה התורכית של כורדיסטן (הגובלת, מלבד תורכיה, בעוד שתי מדינות נוספות במרחב – סוריה ואיראן – ואף חודרת לתחומן), אלא שפשיטות הכורדים ממעוזיהם בהרים על הכפרים התורכיים נרחקות היום, משום מה, לשולי החדשות. הכורדים, אגב, פועלים כאיזור הזה תחת חסותה של סוריה. היא נותנת להם מקלט לאחר כל טבח בתורכיה. הסורים והתורכים מסובכים בסכסוך גבולות ישן. התורכים אוכדי־עצות. הם נמנעים מלתקוף את בסיסי הטובחים מחשש לעימות עם הסורים. למרות שעירק, מצידה, נותנת לתורכים חופש פעולה להפציץ את מעוזי הכורדים.

איבת הכורדים לתורכים נמשכת מימי השלטון העות'מני. כאשר המולא מוסטפה היה תינוק, דנו התורכים למוות את אביו, המנהיג עבד אל־סלאם ברזאני. משפחת גבאי כבר היתה אז העשירה ביותר בכורדיסטן. אליהו גבאי, אביו של דוד – הוא "דאוד" הישיש מטבריה, אחד מגיבורי סיפורנו – נשלח לאיסטנבול עם פח מלא מטבעות זהב, במאמץ להציל את חיי המנהיג הכורדי. השוחד עשה את שלו. אליהו גבאי אמנם חזר עם צו המבטל את עונש המוות, אבל הגיע יום לאחר התליה. הקשר בין משפחת גבאי לברזאנים רק התחזק. המשפחה היהודית קיימה קשרי מסחר עם עריה הגדולות של עירק. היא היתה מוכרת את תוצרתם של הכורדים ורוכשת למענם את הסחורות והמצרכים הדרושים למחייתם. דוד גבאי הילד התיידד אז עם הילד מוסטפה ברזאני. קשר שנמשך עשרות שנים. הוא נותק ב־1945, כשהמולא מוסטפה נאלץ לברוח לברית־המועצות.

בנו, הרצל, היום תושבי טבריה, מספר: "אבי, דוד גבאי, היה עשיר גדול בעקרא. כילד אני זוכר את הטירה שלנו. אבא קיבל במתנה כפר שלם על שרותיו, והאיכרים הפרישו לו שליש מיבוליהם. כשעלינו לישראל, לא יכולנו להביא כלום מהעושר הזה, ואבא נאלץ להתפרנס מסלילת כבישים. אחר־כך קנה כבשים ורעהאותם ליד הבית בטבריה עילית, ובסוף היה ירקן". משפחת גבאי עלתה לארץ ב־1951. כעבור שנתיים חזר מוסטפה לעירק. מאוחר יותר החל לעשות כותרות. אילו ניסה דוד גבאי לספר על קשריו עם המנהיג הכורדי המהולל, היו נדים לו בראש כמו לתמהוני. ימי תפארתו נשכחו. מי יאמין לירקן השקוע במכירת עגבניות ובצל?

עד שבמחצית שנות השישים החלו גורמים שונים לחפש בטבריה אחד בשם "חוואג'ה חינו", יוצא כורדיסטן. שם כזה לא נמצא במירשם האוכלוסין. איש לא העלה בדעתו שחוואג'ה חינו ("המכובד המחונן") הוא כינויו של הירקן הטברייני הישיש. "יום אחד", מספר מג'יד גבאי, "שואל אותי מזכיר העיר אלי ענתבי אם אני מכיר אחד בשם חינו. אמרתי: זה הכינוי של הדוד שלי, ושאלתי מי מחפש אותו? אמרו לי: מוסטפה ברזאני שאל על אחד בשם חינו שעלה לארץ ב־51' ולא מצאנו אחד כזה במירשם התושבים".

מג'יד עבד בעיריית טבריה. "בחול המועד פסח של שנת 1964 או 1965 באו לביתנו שבטבריה עילית ארבעה אנשים וביקשו להפגש עם דוד גבאי. הם סיפרו שהנשיא השני יצחק בן־צבי ז"ל התחיל ולא הספיק להשלים מחקר על יהודי כורדיסטן, ועכשיו הם מבקשים שהוא יעזור להם למלא את החסר. אבל הם לא שאלו אותו על היהודים אלא על האיזור שבו ישב ברזאני. בסך־הכל הם ביקשו לדעת אם זה חוואג'ה חינו שהם מחפשים".

כשהיו בטוחים בזהותו של גבאי, הפעילו רשמקול וביקשו ממנו לספר על מוסטפה ברזאני. דוד גבאי חשב שמקליטים דרישת שלום, ודיבר כאילו ידידו מילדות ניצב מולו פנים אל פנים. וכך אמר: "כשהלכתם לרוסיה בשנת 45', שלטונות עירק רצו לתלות אותי. האשימו אותי בעזרה לכם. אמרתי שאילצת אותי לסחור עבורך באיומים על חיי וחיי בני

(המשך בעמוד 28)

חיים לבקוב: "בהרי כורדיסטן הגשתי לברזאני צילום של גבאי. הוא נישק את התמונה, הניח אותה על הראש, ולפתע נתקדרו פניו. הוא הצביע על טלאי בחולצה של הירקן הטברייני ואמר: 'חוואג'ה חינו הולך עם חולצה קרועה? זה בושה לישראל'".

„אני בת ששים פלוס,
ותאמינו לי - היום זה יתרון"

לראשונה בישראל

"דפי גיל הזהב" - אוצר שלם של ידע,
הנחות והטבות אך ורק לבני הששים פלוס, מופיע
עכשיו חינם בבתי הדואר של תל-אביב והמרכז.

1 מי רשאי לקבל את הכרטיס?

מכתב עם ספח לקבלת המדריך וכרטיס "דרכון הזהב לחסכון" נשלחו לבני הששים פלוס באזור תל-אביב והמרכז.

2 איך מקבלים את "דפי גיל הזהב"?

ניגשים לסניף הדואר הקרוב, מציגים את הספח ומקבלים את המדריך. את הכרטיס כדאי לשמור תמיד בארנק או בכיס.

3 כיצד משתמשים במדריך?

כל כך פשוט. מחפשים למשל צעצוע לנכד בהנחה? פותחים בסיווג "צעצועים" ומוצאים מיד.

4 ואיך חוסכים כסף?

מציגים את "דרכון הזהב לחסכון" - וזוכים בהנחה!

5 כל-כך פשוט. כל-כך כדאי.

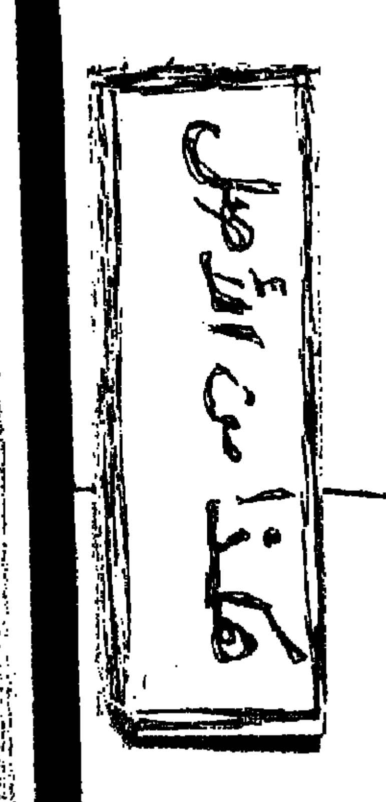
חאים? לגיל הזהב יש הרבה יתרונות.

"חין זמנים...אתמול עוד ישבנו במשלט וחנח אנחנו כבר בני ששים פלוס. אבל חיום יש זמנים חדשים, ואיתם רעיונות חדשים. כששמעתי שחברת "דפי זהב" החליטה לחוציא לאור את מדריך "דפי גיל חזחב" פשוט התלהבתי. ספר של ממש, המחולק חינם, ובו מידע רחב ומקיף על חקשור בחיינו ובזכויותינו, "אזרחי גיל הזחב" בני חששים פלוס. כל זאת לצד רשימה מכובדת של חנויות ובתי עסק המעניקים לנו הנחות וחטבות באמצעות "דרכון הזהב לחסכון". נו, מה אתם אומרים? נחמד, הא?"

דפיגילהזהב

מדריך הנחות והטבות לבני 60 פלוס

אחד ממכתבי ברזאני לדוד גבאי: "כולם פה חבריכם, שולחים לכם שלום ושואלים לבריאותכם. המצב, אם ירצה אללה ובעזרתו, ובמאמצי החברים והנאמנים, עוד ישתפר. אנו לא חוסכים מאמץ לשמור על היחסים הטובים עם החברים בארצכם, ואנו מעוניינים שיחס זה יהיה טוב".

(המשך מעמוד 25

משפחתי. נתתי כסף לקצין משטרה וככה ניצלתי ממוות".

לימים התברר למשפחת גבאי שבטבריה כי מוסטפה ברזאני אכן שאל את הישראלים שהגיעו אל מעוזו בהרי חאג' עומראן, אם הם יכולים למצוא את ידידו תוואג'ה חינו. וכשאמרו לו שגילו את חינו־גבאי, הוא דרש הוכחה שהאיש חי בישראל – צילום והקלטה קולית. התמונה ודרישת השלום המוקלטת נשלחו למנהיג הכורדי. הוא האזין לקול ושוכנע.

חיימקה לבקוב: "כשפגשתי את מוסטפה ברזאני בפעם הראשונה, השאלה הראשונה שלו היתה 'מה שלום דאוד'. הייתי המום. אחר־כך, כל מי שהלך לפגוש את ברזאני היה צריך לעבור דרך טבריה, למסור פריסת שלום אמיתית או שקרית מדוד גבאי. כשאני הגשתי לו צילום של גבאי, הוא נישק את התמונה, הניח אותה על הראש, אחר־כך התבונן בה בקפידה, ולפתע נתקררו פניו. הוא הצביע על טלאי בחולצת העבודה של הירקן הטברייני ואמר: 'חוואג'ה חינו הולך עם חולצה קרועה? זה בושה לישראל'. הוא היה נסער. רק אז התברר לי לראשונה עד כמה חזק הקשר שבין ברזאני וגבאי. הרבה מעבר למה שציפיתי. בעקרא, העיר הגדולה של חבל ברזאן, לא שכחו את הגבאים, ובראשם את תוואג'ה חינו, שהיו מממני החקלאות, שנתנו כסף לגידולים. לא היה איש שטען כי גזלו אותו או לקחו גרוש מיותר".

עכשיו עמד ברזאני על חידוש הקשר עם ידיד הנפש מישראל. יש הגורסים כי הקשר המיוחד הזה סייע להגברת אמונו בישראל, מעבר לזהות האינטרסים של שני מיעוטים במרחב הערבי הגדול. בבית משפחת גבאי בטבריה שולפים היום תיק עב־כרס, וחושפים לראשונה את חליפת המכתבים שהתנהלה בין השניים. ברזאני, בהרי כורדיסטן הוא מלך, אבל את מכתביו לירקן מטבריה הוא חותם במילים "המשרת שלך", או לכל היותר ב"אחיך". המכתבים בין חאג' עומראן, דכס והרים הזולש על צפון עירק בגיזרות הגבול עם אירן, לבין טבריה, עוברים במסירה ידנית. כך גם נסללת עוד יותר הדרך ללבו של ברזאני. מג'יד גבאי מספר: "שלחנו לברזאני גם בגדים, בושם, תכשיטים, כלי זהב ומשקפת. תפרתי שלוש חליפות לילדיו וקניתי מעיל פרווה לאשתו".

מכתב אופייני של ברזאני לגבאי: "לכבוד האח היקר, דאוד, תוואג'ה חינו. מה שלומך וכבודך. אני שואל בשלומכם ומצבכם ומבקש לדעת מה שלום בניך ואחיך. קיבלתי בשמחה את מכתבך האחרון. קיבלנו מכם את המתנות היקרות. אני מודה לכם מאד מאד ואני מבקש מכל ליבי שאל תכבירו על עצמכם במשלוח מתנות יקרות. תשלח רק דברים סימלים. אני מתפלל לאלהים שתהיו בריאים וזו תהיה המתנה הכי יקרה. שיהיה שלום וכבוד עליכם. מוסטפה אל־ברזאני".

ובמכתב אחר כתב ברזאני: "שלחתי לך 18 מקטרות, וגם טבק משובח כמו שהיית רגיל לעשן... אני מנשק את העיניים שלכם ועיני האחים והילדים שלכם, ומקווה שהמצב שלנו יסתיים בנצחון". חידוש הקשר עם ברזאני החזיר לגבאי את יוקרתו ומעמדו הכביר בעדה הכורדית בארץ. ביתו הבשקי על הכנרת נהפך למוקד פגישות מעניינות. מדי ליל עברו ונקראו שוב ושוב המכתבים המגיעים אליו שכתובים בערבית בכתב רהוט על נייר משוכה, ללא ציון תאריכים, מקומות, ושרטים רציניים. עניין של בטחון שדה.

בהזדמנות אחת כתב דוד גבאי לברזאני וסיפר לו כי בתקופה שנמלט לבריה"מ־מועצות, רועים של אחד מראשיר אמין גילו באיזור סימני זהב. אולי יכול המולא ברזאני לנצל את המידע לתועלתו. ברזאני השיב לגבאי: "לא חסר לנו כסף וזהב. באיזור שנתת לי מידע עליו אני יודע שיש נפט, זהב, נחושת, כסף, ברזל ופחם. אבל רק לכשתהיה לנו מדינה שלנו נוכל לנצל את זה. אלא שאנחנו במלחמה, ולא יכולים להשתמש במחצבים לפתח תעשיה. כשתהיה אפשרות – לא נחסוך מאמץ. אני מודה לך על על מציתי הגאז המיוחדים ששלחת. עד תמות נהיה ביחד.

"נ.ב. כל הידידים שלך פה אצלי ודורשים בשלומכם ובריאותכם. בעזרת השם ובנוכחות ידידינו הנאמנים פה, אנחנו לא נפסיק את הקשר הטוב אתכם. הכל הולך בסדר. בעזרת הידידים מישראל אנחנו מעוניינים מאד שהקשר הזה ימשך. אני מבקש ממך שתאמין לי שאני בבריאות טובה. אני מקווה שבקרוב־מאד נפגש. משרתך מוסטפה אל־ברזאני".

גם במכתבו הבא חזר ברזאני על רצונו להפגש עם ידידו הישראלי. בסופו של דבר הם נפגשו שלוש פעמים. פעמיים בישראל ופעם אחת בהרי כורדיסטאן. ב־1968 הגיע ברזאני לביקורו הראשון. אחרי המיפגש עם דוד גבאי, וליל השימורים רווי הדמעות שעבר על שניהם, היו לו שיחות עם מנהיגים ישראליים ולפני שעזב את הארץ הפגישו אותו עם עורכי העיתונים. מפגש אפוף מיסתורין של ועדת העורכים שזומנה במפתיע ללשכת ראש הממשלה בקריה שבתל־אביב, במקום למושבה הקבוע ב"בית סוקולוב". לא נאמר להם דבר על נושא הפגישה והורשו לקחת בה חלק רק העורכים הראשיים. לאחר שהמוזמנים תפסו את מקומותיהם, הוכנס ברזאני לחדר. תוכן השיחה, יותר מכל מיפגש רגיל של ועדת העורכים, נשמר בסוד כמוס.

ההזדמנות השניה ניקרתה למשפחת גבאי בקיץ 1973. מספר הכן הרצל: "צלצלו ביום ששי בצהריים והודיעו שברזאני מגיע למחרת היום ושלא אפרסם אפילו במשפחה". מג'יד כועס על ההודעה הזאת עד היום. "לא נתנו לנו זמן להכין קבלת פנים מפוארת לאורח המכובד". בשבת אחר־הצהריים באה לטבריה עילית פמליה גדולה. איתן הנכד: "סבא ירד לרחוב לקבל את האורח ואני הלכתי אתו. הם התחבקו והתנשקו בכביש. אני נישקתי לו את היד והוא נשק לי בראש. היו שם בפגישה אישים שונים, כל חמולת גבאי וראשי העדה הכורדית בארץ. ברזאני היה לבוש חליפה וגבאי בתלבושת כורדית. הוא אמר לסבא: 'עכשיו, אחרי שראיתי את אחי תוואג'ה חינו, כאילו נולדתי מחדש'".

ברזאני ביקש להסתגר עם דוד גבאי. נתנו להם את חדרו של הרצל. דוד קרא לשם את בתו סלימה. היא מספרת: "אבא הכין קופסה עם תכשיטים – צמיד זהב ושעון זהב – לתת מתנה לאשתו של ברזאני. נישקתי את היד שלו ואמרתי בכורדית 'שלום דוד', והוא ענה 'אהלן וסהלן בת אחי' ונשק לי במצח. הגשתי לו את המתנה. רציתי לצאת, אבל הוא הושיב אותי לידו. נשארתי אתם. ברזאני הוציא שרשרת זהב ושאל את אבי ז"ל אם נראה לו שזו מתנה מספיקה למשה דיין שר הבטחון לחתונה שלו עם רחל, או שצריך לתת גם כסף. אבא אמר שלא צריך לתת כסף. הם התחילו לדבר ואני יצאתי".

השניים שוחחו שעה ארוכה, וכשחזרו לחדר האורחים, פתחו כולם בשירים כורדים. שש שעות של שירה בציבור, סיפורים וזלילה. שירים כורדים על ברזאני היוצא לקרב, על הבריחה לרוסיה, על המעצרים הממושכים. ברזאני התחיל לבכות ובעקבותיו כל הנוכחים. דוד גבאי וברזאני התחבקו ובכו. אחרי שש שעות יצאה השיירה של ברזאני לערבו הארץ. כשראה ברזאני את אודות תורת, הוא אמר למלוויו כמו מתוך חלום: "כל הדרך מטבריה הרגשתי שאני נמצא בכורדיסטן, ורק עכשיו נזכרתי שאני בישראל".

חליפת המכתבים נמשכה דוד גבאי ביקש לערוך ביקור גומלין. ברזאני ענה לו: "אני מקווה שזה יסודר בקרוב". אחר מספר חודשים נשלח דוד גבאי להרי כורדיסטן. ישיש בן 86 שלא נרתע מתלאות המסע באוויר וביבשה, כולל נסיעה מפרכת במשך ימים אחדים אל ההרים. הוא יצא עמוס מתנות – בגדים ותכשיטים – ונהנה שם משבועיים בלתי נשכחים. כשביקר בכפרי הכורדים, גילה שעדיין הוא נהנה ממוניטין. לא שכחו אותו. נכבדי כפר עקרא אפילו ביקשו ממנו שישתדל אצל המולא מוסטפה לשקם את בתיהם שנהרסו בהפצצות העירקים. בלילות ישבו ברזאני וגבאי במטה המורדים ופיטפטו. הירקן מטבריה שב להיות גביר.

מי שפגש את ברזאני בהרי כורדיסטן, מתאר אותו כמחסן נשק נייד, 24 שעות ביממה. תלבושת כורדית מבד חאקי שאימץ ללוחמיו ונעליים חצאיות בלי שרוכים. לראשו מצנפת המורכבת משתי כאפיות ארומות השוורות אחת בשניה, ולגופו שתי חגורות כדורים ורוכה צ'כי ארוך קנה פלוס אקדח חצי אוטומטי, מחסנית כפנים ועוד שתיים בתגור, וכידון מחודד עם סוהר על הניצב. ברזאני ניחן בכוח פיסי רב וחושים מחודדים של ארם נרדף. ראיה למרחק, שמיעה של חיה, ויכולת קליעה למטרה אל חוט השערה. העוני והמחסור בתחמושת לימדו את הכורדים שאסור לבזבז כדורים.

ישראלי שהיה שם מתאר את האווירה: "כשהכרנו את ברזאני הוא היה מנהיג בכל רמ"ח איבריו, איש חברה. כשהיינו יושבים בלילות, לפעמים עד לפנות בוקר, ברזאני היה שופע הלצות וחכמות. בקי בנושאי דת, איש חכם, בעל השכלה עצמית. שלט בערבית ופרסית. הוא ידע שהעולם מתנהל על אינטרסים ולנדכאים אין סיכוי רב. לכורדים אין מטעים, אין פיתוח. אין טעם לעבד את השדות, אם זורעים – באים מטוסים עירקים ומפציצים. נשארו המלחמות. זה הענף המכניס היחיד שלהם". ברזאני הקפיד לשמור על הקשר עם דוד גבאי גם אחרי הפרידה הנרגשת, כששלח אותו חזרה לישראל. הוא ביקש שיאשרו את קבלת מתנותיו מפני שחשש כי יגנבו אותן בדרך. באחד המכתבים האחרונים, מה־16 באפריל 1974, הוא דיווח לדוד גבאי על שניים מאנשיו שבגדו בו ונהפכו ל"ג'אחש פוליס" (רוצה לומר, השומרים החמורים, זה הכינוי למשמר הגבול העירקי אליו הצטרפו הבוגרים), וחתמו המשרת שלך ברזאני.

אלא שהוא כבר הריח את הסוף הקרב. ב־6 במרס 1975 דוכא המרד. חלק ממנהיגיו וברזאני בראשם נמלטו לארה"ב. מנהיג המרד הכורדי במשך שלושים שנה סיים את חייו בגלות. ב־1979 נפטר מסרטן.

סלימה, בתו של דוד גבאי, זוכרת: "כשאבא שמע שברזאני מת, הוא ישב על הרצפה והתחיל לבכות. היה באבל, לא אכל, לא שתה, לא פתח את העסק. היה יוצא לגבעה להתבודד. חצי־שנה אחר־כך גם הוא מת".

יצחק בן־חורין

---

30 ק"ג תוך 80 יום!

חסון יעל, מחולון. הערבה 4.
משקלה לפני תוכנית "מרזי מורית" 83 ק"ג. משקלה כיום 53 ק"ג.

רואים תוצאות!

אם בעיית המשקל העודף היא בעיה כבדת משקל עבורך, אם "ניסית כבר הכל" ודבר לא עזר, יש לנו חדשות בשבילך. אנחנו נוכיח לך שאלפי אנשים עשו זאת עם מרזי־מורית במהירות, ביעילות ובנחות. גם הם חשבו פעם ש"זה בלתי אפשרי" והיום הם נראים נהדר. אנחנו נוכיח לך שעם מרזי מורית רואים תוצאות. עכשיו גם אתה יכול!

תוצאות - בדיסקרטיות

בעיית עודף המשקל היא בעיה אישית שלך, ובמרזי מורית מכבדים את הצורך שלך בפרטיות ובסודיות. בלי מפגשים בחדרי־המתנה, בלי לצאת מפתח הבית. ההתקשרות עם מרזי מורית היא ישירות לביתך. בנוסף, קווי הטלפון של מרזי מורית העומדים לרשותך 24 שעות ביממה, מאפשרים לך לשמור על קשר אישי הדוק בתנאי דיסקרטיות.

תוצאות - במהירות ובפיקוח רפואי

תוכנית ההרזיה של מרזי מורית, מותאמת לך באופן אישי על־ידי רופא־ החברה, ומבטיחה לך ירידה מהירה אך מבוקרת עד הגרם האחרון. התוכנית מבוססת על הנתונים האישיים והבריאותיים שלך ומאפשרת לך אכילה מרובה, תוך כדי שריפה מכסימלית של השומנים. בכל 10 ימים יפחית גופך 3–10 ק"ג בקלות וביעילות.

תוצאות - עם "מרזית"

שיטת "מרזית" פותחה למענך ע"י הצוות הרפואי ב"INTERNATURAL" ניו־יורק, ו"PHARMACKON" שוויץ – בלעדית עבור שיטת ההרזיה שלך. הכמוסות והמשקה השוויצרי – העשירים בויטמינים ומינרלים רבים, ללא כל תרופה – יעניקו לך תחושת שובע תוך כדי תהליך ההרזיה.

תוצאות - בסילוק השומנים

מיד עם הצטרפותך למרזי מורית מתאים עבורך הצוות הרפואי גם תכנית אישית לסילוק ריכוזי השומן והצלולים שלך. זוהי תכנית בלעדית, המשלבת את התכשירים המיוחדים המיוצרים בנוסחא ייחודית עשירת מרכיבים – המבטיחה לך את סילוק השומנים הבעייתיים שלך.

תוצאות - עם הוכחות - ולתמיד

במשרדי מרזי מורית ישנם עשרות אלפי שמות של גברים ונשים, נערים ונערות, שהורידו קילוגרמים רבים במשקלם, השומרים על הישגיהם. רבים מהם ישמחו להמליץ לך על שיטת מרזי מורית. התקשר אלינו ואנו נציג בפניך את התוצאותו

שירות מיוחד - להרזיה מיידית

תכנית ההרזיה בביתך תוך 48 שעותו
שירות מיוחד של מרזי מורית למענך. ניתן למסור פרטים אישיים לצוות היועצות, לצורך מילוי שאלון ההרשמה באמצעות הטלפון, בכל יום בין השעות 08.00–16.00. תוך 48 שעות תגיע לביתך תכנית ההרזיה האישית שלך ומיד תוכל להתחיל לרדת.

מרזי מורית על הקו 24 שעות ביממה

גם בלילות ובשבתותו
התקשר אלינו לטלפון:
02-222676, 02-222903, 02-225512.
או שלח אלינו את התלוש והתחיל גם אתה לראות תוצאותו

מרזי מורית בע"מ
רח' המלך ג'ורג' 35 ת.ד. 4456, ירושלים 91043
נא שילחו לביתי – חינם: חומר הסבר מפורט לשיטה + הסבר לכמוסות ולמשקה השוויצרי "מרזית" + הסבר לתכשירים לריכוזי השומן + הוכחות מצולמות + שאלון הרשמה מדעי – ללא כל התחייבות.
שם ______
כתובת ______

מרזי מורית
רואים תוצאות!

מאת נילי פרידלנדר
צילומים: שי גינות
בשיתוף רשות
שמורות הטבע

35. אל הר תבור

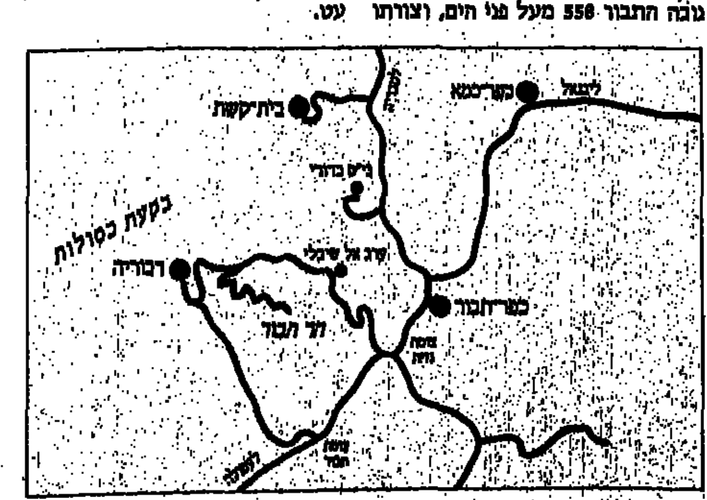
זהו טיול קל ומעניין שאפשר לעשות אותו בדרך לכנרת או ממנה. בין כפר תבור לקיבוץ דברת, או – יותר רחב – בין צומת גולני לעפולה, יש הר יפה ועגול עם כביש מפותל כמו שביל בשמורת טבע שמוביל אותנו אל הפיסגה. הכנסיות על ההר, גדרות האבן, השער הישן והחלקות החקלאיות של עצי הזית מביאות אותנו אל נוף איטלקי בשרכו הארץ. אם אתם אוהבים את נופי טוסקאנה יש פה משהו שיזכיר אותם. לא צריך לחכות לאביב ולעונת הפריחה כדי לעלות לתבור.

כבר התחילו השמיים של הסתיו, התכולים והנקיים יותר. כבר אפשר לראות רחוק יותר באור הרך. הסתיו הארצישראלי מתאים לכאן מאוד, להר ולכל מה שרואים ממנו. רואים רחוק.

● אל הר תבור מכיוון עפולה:
כחמישה ק"מ אחרי פונדק דברת משמאל לכביש, פונים שמאלה, מערבה, לכיוון הכפר הערבי הגדול דבוריה. נוסעים כשלושה ק"מ, לא נכנסים לכפר אלא ממשיכים ישר עד למגרש חנייה גדול שבו חונים האוטובוסים שאסור להם לעלות בכביש הפיסגה המפותל להר. העלייה – רק לרכב עד שמונה טון. יש כאן מוניות עם נהגים ערבים שמעלים את התיירים במהירות להר, תופעה לא כל־כך רגילה אצלנו וידועה לכל מי ששוטט בהרי קפריסין או יוון. בעלי רכב פרטי יפנו ימינה ויתחילו לטפס בכביש המפותל שאורכו כ־2.5 ק"מ.

● אל הר תבור מכפר תבור:
מי שבא מכיוון טבריה או צומת גולני, עובר את כפר תבור ואחרי קילומטר וחצי בצומת גזית פונה ימינה לכיוון הכפר הבדואי ערב אל שיבלי, וממשיך לנסוע ישר עד למגרש החניה. אחרי־כן פונים שמאלה ומתחילים לטפס במעלה הכביש להר.

● אל הפיסגה:
לכביש אין שולים. לנסוע בזהירות בפיתולים. הקאמיקזי שבאים מולכם הם נהגי המוניות מהכפרים למרגלות ההר שנוסעים במהירות שיגעונית.
בפיתול הראשון, בשולי שמורת הטבע, עוצרים ליד רחבה קטנה שאינה אלא משטח קפיצה לגלשני רוח. מבט נהדר אל בקעת כסולות, שלוחה צפון־מערבית של עמק יזרעאל. מבט על גגות הכפר דבוריה והמשבצות החקלאיות בחום, ירוק וזהוב. מעליהם פיסגת הר דבורה – 437 מטרים מעל הים – והכפר הערבי עין מהל מעל נצרת עילית.
חוזרים למכונית ועולים לפיסגה. עוברים בשער הרוחות, שער גדול שבנוי בכניסה לשטח הכנסיה הפרנציסקנית. חונים ומסתכלים סביב. עצי ער אציל (עלי דפנה) והרדופים. משמאל שעון־שמש קטן. את הרחבה שעליה אנחנו מטיילים תוחמת תעלה חצורה אבני גזית, שריד מהמבצר הצלבני שהיה כאן.
בחצר המינזר אפשר לנוח בתורשת האורנים. שולחן אבן, ספסל וברז עם מי שתיה. אפשר להיכנס לכנסיה. חלון בכנסיה פונה מזרחה ומעוטר בטווסים. הריצפה עשויה עץ וניתנת להרמה כדי לאפשר למבקרים לראות את הסלע הטבעי, פיסגת התבור. בכנסיה פסיפסים שמתארים אירועים חשובים בחיי ישוע, העומד במרכז, ולידו משה אוחז בלוחות הברית והשליח פטרוס. בצד השני – אליהו הנביא ושליחי הנצרות.
יוצאים מהכנסיה, ועם הגב אליה – פונים שמאלה ומיד עולים במדרגות אבן אחדות ותלולות לרחבה מרוצפת בבלטות אדומות, ממנה יש תצפית דרומה ודרום־מזרחה. ביום בהיר ואחרי הצהרים רואים מכאן את אום אל פאחם בראש הר אמיר, את פסגת הגלבוע ואת המצוק של כוכב הירדן.
מכאן מומלץ לחזור ברגל בחזרה לשער ולפנות לדרך הצרה שמובילה לכיוון הכנסית היוונית עם הכיפות האדומות. היא סגורה לביקורים, אבל הדרך אליה יפה מאוד, בין גדרות אבן ועצי זית.
מורדות ההר הוכרזו כגן לאומי, וכל החורש חים־תיכוני מסביב לפיסגה הוא שמורת טבע וכולל את כל צמחי החורש. חרובים ואלות, עוזרד וקיסוס. בסתיו פורחים על ההר חצבים וחורשפים, במיפנה הדרומי, מעל דבוריה, פורחת בחודשים נובמבר ודצמבר חלמונית גדולה. אחרי הגשמים פורחים דודאים וכרכומים ובאביב כלניות, נוריות ועיריות, סחלבים ועירונים. חקלאי האיזור, יהודים וערבים, הקיפו את התבור במטעי שקדים, ורק למענם כדאי לחזור הנה באביב.
גובה התבור 558 מעל פני הים, וצורתו העגולה והמושלמת משכה אליו אנשים מימים קדומים. כאן התכנס הצבא הישראלי בהנהגת דבורה הנביאה וברק למלחמה בסיסרא, המצביא הכנעני. החל מהמאה הרביעית לספירה נהפך התבור להר קדוש לנוצרים, כי כאן, מאמינים, קרה "נס ההישתנות" (טרנספיגורציה) של ישוע שעלה להר עם תלמידיו, ומכאן עלה לשמיים ופגש את משה רבנו ואליהו הנביא ואחרי־כן "קרן אור פניו". אירוע זה משך להר נזירים נוצרים, ובימי מסע הצלב (1099) ניכבש ההר ע"י טנקרד, נסיך הגליל.
ב־1187 ניכבש התבור ע"י המוסלמים, בלא קרב. מיבצרים שהיו עליו נהרסו ונחרבו, ומה שנשאר עד ימינו הן שתי כנסיות, היוונית – הקדומה יותר – והכנסיה הפרנציסקנית החדשה שנבנתה לפני 60 שנה.
שעות הביקור בכנסיה הפרנציסקנית: מ־8 בבוקר עד 12 בצהרים ובין 3 ל־5 אחה"צ. העולים לפיסגת הר תבור מתבקשים לבוא בלבוש צנוע. שלט נחמד "נו שורט" מקבל את המטיילים בכנסיה לפיסגת הר תבור, הר קדוש לנוצרים ומוקף כפרים מוסלמים. למרגלותיו גם כפר ·איכסל של ח"כ דראושה, בשכנות לקיבוץ בית קשת וכפר תבור.
התבור ושמורת הטבע, מסביב לפיסגה, הם גם "אבן גבול" בין שלוש יחידות נוף. מדרום וממזרח לתבור רואים את רמות הבזלת של מזרח הגליל התחתון (בכיוון כוכב הירדן); מצפון־מערב לרתבת הגלילית; ושת רואים את בקעת כסולות הפוריה מאוד, ועם קצת דמיון – הנה הולכת שם דבורה הנביאה והמצביא ברק אוסף את הצבא הישראלי לקרב הראשון הידוע לנו באיזור. הקרב האחרון היה כאן ב־1948, ומאז וישקוט התבור ארבעים שנה. כמעט.

מבט מהתבור על דבוריה ובקעת כסולות (בצילום העליון), ושעון שמש בכניסה לכנסייה הפרנציסקנית על ההר (משמאל).

לא רוצה שיזרקו אותי לכלבים

נחמה ליפשיץ, הזמיר של יהדות הדממה, ציפור בכלוב. נשכחו חיבוקי המנהיגים שאפפו אותה כשעלתה מברית־המועצות ב־69'. סבתא ספרנית שלקתה בסרטן ונלחמה בו. אשה קשת־יום, ליטוואקית, נלחמת גם על פינה משלה. לא סובלת מתיסמונת של כוכב כבוי. מקנאה ברוסים שיודעים להביע רגשות. בשבוע הבא היא תיפגוש אותם בארץ, את חברי להקת הייצוג של ברית־המועצות, "אומסק". נחמה לימדה אותם לשיר בעברית.

מאת תלמה ארמון

החיים זה לא שירה שאנחנו הולכים בה בנחת בין העצים. ככה אומרת נחמה ליפשיץ, וממי־לא, היא מוסיפה, השררות שלנו זה לא מי יודע מה. לכלוך בכל מקום, כלבים. היא אומרת גם: אני לא באתי מהוליווד, אני אשה קשת־יום, ליטוואקית.

כלומר? שמונה־עשרה שנים אחרי שגולדה נישקה אותה בהיכל התרבות מעל לחוכניה מבהיקה בתכלת־לבן, נחמה ליפשיץ לא סובלת מתסמונת רביצה על תלולית אפר כוכבים כבוי. חיבוק המנהיגים שזכתה לו באותו יום חמסין, 19 במרץ 1969, כשירדה מן המטוס בלוד, זכור לה כהפגנת חום יותר לאומית מאשר אישית. עד היום היא פוגשת צעירים שזוכרים את הטראסק שהמה סביבה כשהקשיבו לתרשות בעורם ילדים. היא שרה "על אם הדרך עץ עומד" ו"מאמע, שלאג מיך ניט", ואנשים הזילו דמעות. משהו פעל אז בנפש היהודית, היא אומרת, שרומס את הרגשות מעל לכל מחיצות.

יש דברים שאינם שייכים לקבוצה, או למפלגה, היא קובעת, ואסור לזהם אותם. זה חזק, ועמוק, וטבעי. היא מתכוונת לאהבה הנכהגלית שסחפה לתוכה זמרת קטנה מרוסיה שהגיעה סוף־סוף לארמת ישראל. ליפשיץ לחצה על כלוטות הפאתוס של הישראלים. גאולה כהן – עד היום הן מיודדות – כתבה קטע סעון מלים נישנקות: "על הבמה עומדת יהודיה אחת קטנה, שכמעט לא נשאר ממנה גוף, שגופה נשרף רק זה עתה בשריפה אחת גדולה, ואין לה קול עוד. אבל עכשיו אנחנו הקרים אליה... אנחנו שרים אליה בגופות רצים ועיניים יוצאות, קדימה, אל הבמה, קדימה, אליה, אליהם... מה שיותר להיות אחר".

ליפשיץ, הניתפסת בקלות לסמליות, ירעה כנראה לשמור מרחק בין נחמה האשה, המתמודדת עם יסוריום ככל אשה, לבין הזמרת שיהדות העולם דיגלה תקופה מסוימת כסמל. העין המציצה בחלונה עלולה לראות היום חיים אפורים של מי שהיתה, סבתא ספרנית שאיפעם, בשנה אחת, נתנה סידרת של 95 קונצרטים באולמות היותר יוקרתיים שלנו. בניו־יורק חיכו לה ג'ון לינדסי, נלסון רוקפלר, ליאונרד ברנשטיין ומרגרט סטרייסנר. גיורא גודיק ריפד אותה כאן בטיפול נסיכותי. גראציאני ניצח לה, ו"העולם הזה" ראה בה פיגורה די מפורסמת כדי לסטר את פרשת התגיעה הכספית ועיכוב היציאה מן הארץ שהטיל על ליפשיץ הגרוש שלה, חיים בינשטיין.

היום היא יושבת במשרד חסר יחוד, לא ממוזג ושטוף שיפוץ, בספריה למוסיקה ברחוב ביאליק. יש לה אפילו תואר. היא ארכיונאית ומ"מ מנהל הספריה. והיא גאה בתואר ובמהות התפקיד. ליפשיץ הבינה בשלב מוקדם ביותר שפתירה בארץ לא ייבנה מן השירה. "כשהגעתי הנה, הביאו אותי למלון 'אסטור'. החדר היה מלא זרי פרחים. למחרת נבל הזר הראשון והחודנית הוציאה אותו. כשהפרחים של גולדה תרידו את הראשים, אמרתי לעצמי: את צריכה להתכונן לרגע שכל הפרחים ייצאו. שמרתי על קשר עם האירפר".

אחרי נפילת גוריק, החלה ליפשיץ להופיע באירועים קטנים וגדולים, בעיקר בהתנדבות, בעיקר באזפרות לקהילות ולאידיש. "כל אחר אוהב להאזין לשירה. לא רבים אוהבים לשלם בעד זה, ורק מאהבת אי־אפשר לחיות. הבנתי שפרנסה לא תהיה מזה. היתה לי בקונסרבטוריון מורה שאמרה: אלוהים העלה אותך על הבמה, את תצטרכי לרדת ממנה בעצמך, ומוטב יום אחד קודם. התחלתי לגלות קמט פה קמט שם. הייתי מאוד מבולבלת ועצבנית ולא ראיתי את עצמי נוסעת שוב ושוב לתופיע בפרונקס. להתישב בארה"ב זה היה בבחינת ייהרג ובל יעבור. מקומי בישראל. הלכתי לחבר היקר שלי פרופ' אריה הראל. הוא אמר: הסבה מקצועית. למדתי ספרנות בבר־אילן. זאת היתה חצי שנה קשה. היה לי קשה לכתוב בעברית".

היא מזכירה הרבה את המזל והקדוש ברוך הוא בקשר לסיפור חייה, שיש בו עלילות הצלה נאדרות, ויש בו תחלואים רעים, בלי פיוט. לפני כמה שנים ישבה לכתוב את זכרונותיה. הגיעה עד שנת 64', וחלתה מעוצמת הזכרונות. את הדפים הכתובים הפקידה למשמרת שלושים שנה בבית התפוצות.

"כל המשפחה הקטנה שלנו, אבא, אמא, שתי בנות, נישארה בחיים אחרי השואה. אלוהים עזר לנו לברוח בזמן לעומק רוסיה. כל שנות המלחמה גרנו בכפר אוזבקי קטן, יאנגיקורגן. היתה לי שם חברה טובה, פאטימה". בבית דיברו תמיד על ישראל ולא התאמצו לעלות. וכשרצו לעלות, לא הורשו. וכשניתקבל אישור, הוא היה רק בעבורה. הוריה אמרו זה לא יהיה כאן כמו בגיטו, שאנשים החזיקו זה בידי זה ומתו כך. מי שיכול לצאת, יוצא. היא יצאת, וזמן קצר אחריה באו הוריה, ואחר־כך גם בתה ואחותה. על כל אלה היא אומרת: אלוהים אוהב אותנו. אבל בשנה אחת, 1980, באמצע הדרך שבין השירה לספרנות,

(המשך בעמוד הבא)

נחמה ליפשיץ בספריית המוסיקה בבית ביאליק. היא הארכיונאית ומ"מ המנהל: "אני הולכת ברחוב ופתאום אומרת לעצמי: באמת אני כאן? לא מאמינה שאני יושבת ברחוב ביאליק, בספריה למוסיקה, ופלקטים על קונצרטים בתל־אביב הקטנה מקיפים אותי".

"מה בסך הכל הבן־אדם רוצה? שיהיה לו נאחעס מקינדער. וזה יש לי. אני רק רוצה שיתנו לילדים שלי לחיות. העולם בנוי כך שלאנשים יש דגל ומקום מסויים שהוא שלהם. אני לא רוצה להיות זרה יותר. אורחת. לתת את הנשמה, ושאחר־כך יזרקו אותי לכלבים. אני רוצה בית ואני לא רוצה ללכת מכאן".

צילום: שמואל רחמני

(המשך מהעמוד הקודם)
לקתה בסרטן, ואיבדה שד. אביה האהוב מכל מת בזרועותיה, והיום היא מטופלת באמה שמעולם לא גברה על מות האב, והיא מאבדת את ההכרה לעתים.

יש לה לליפשיץ דיבור קולח, המתבסס על זכרון חד ומיידי, והומור עצמי כאוב. לא בכדי נבחרה לסמל. יש בה משהו מן הדמות הקיבוצית של אמא שלנו שבאה ממזרח אירופה. ועירות שופעת כוח. תוסן פנימי עם עיניים שלחותן אינן ניקוויה לדמעות, רגשות סוערים שאין להם מוצא אלא בשירה, או בעישון אובססיווי, התייחסות אישית למקומות, לערים, לקירות של בתים, לשמות של רחובות. קנאות קמאית כמעט לאחדות המשפחה, לקירבה הפיזית שבין אשה לאמה, לבתה, לנכדיה.

"רק בדבר אחד, כנראה, נכשלתי", היא אומרת, "בחיים משותפים עם גבר. אולי אני עצמאית מדי. באידיש אומרים: אליין, איז רנשומה ריין. הנשמה נקיה כשאתה לבד". חיים בינשטיין, אבי בתה, היום נשוי וסב וחי בישראל, היה אהבת נעוריה מן הגימנסיה הריאלית בקובנה. הם התגרשו זמן קצר לאחר נישואיהם, ומאז שמרה ליפשיץ על לבדיות כמוסה.

"צריך להתייחס לסרטן כמו לכל מחלה אחרת. אנשים עוברים דברים הרבה יותר קשים, וממשיכים. בן־אדם חייב לדעת להתמודד עם דברים כאלה".

באוקטובר תהיה בת שישים. סבתא לדקר, שנולד בקובנה, ולדליה, שהיא מתגאה בצבריותה. בשמלה קלה מכותנה ורודה, שיער השיבה קצוץ ומסורק לאחור, מעט תכלת על עפעפיה, ומבע עיניה עז ודרך חליפות, היא נראית נקיה וקומפקטית ורעננה. רישומי הזמן שאינו מרחם משאירים על פניה עקבות של הדרת כבוד וחיות עקשנית.

"אני מקנאת ברוסים על דבר אחד: שהם יודעים להביע רגשות. לא מתביישים. אצלנו זה מביך להביע רגש. במיוחד רגש לאומי. "אני יודעת", היא אומרת, "שהיום זה לא מקובל ולא מודרני ואפילו מביש להגיד דברים כאלה, אבל עד היום אני לא מאמינה שאני בתל־אביב. אני הולכת ברחוב ופתאום אומרת לעצמי: באמת אני כאן? לא מאמינה שאני יושבת ברחוב ביאליק, בספריה למוסיקה, ופלקטים על קונצרטים בתל־אביב הקטנה מקיפים אותי".

בקשנות היא מתעלמת ממכטים עייפים וציניים, כשסוב היא פוצחת בנאום ישראלי־יהודי חמים ונירגש. היא מודעת להשתנות הזמנים, אבל עם כל גמישותה הנשית, היא מסרבת להתפשר, לקצוץ את תורה של אהבת הלאום והארץ שלה.

סבך ירוק של גינה לא מטופלת מתרפק על המרפסת הסדוקה המשקיפה על כיכר העירייה הישנה. נחמה מביטה בגינה וחולמת על היום שבו יבואו לכאן גרודי נוער מוסיקלי לעדור ולהשקות. היא סובבת בין המדפים המתנייעים של הפרטיטורות, ספרי התווים והביוגרפיות של המלחינים, וידיה מלטפות יחד עם עיניה. בקומה שמעליה יש תצוגה של כלי נגינה וסטודנטיות מאוונות הרישית לקומפקט־דיסק, היא, שכל־כך אוהבת ציונ־דרך למעגליות החיים, חיברה לה במקום עבודתה את הציונות הנוספנית שלה עם הציפה בים המוסיקה.

עכשיו היא נילחמת. העירייה, לדבריה, מתכננת להעביר את הספריה למוסיקה למרתף שיבנה ב"בית אריאלה". נחמה אומרת שאין אתר מהעירייה לא ביקר בבית שנקר שבכיכר ביאליק. "כאן, בלב תל־אביב, זה המקום המכעי לספריה למוסיקה. אנחנו מוקפים כאן ברחובות ע"ש טשרניחובסקי, ולמן שניאור, חבי ברוק, שאם יש הפסקת חשמל, אין בו אוויר ואור".

והיא יודעת שסמלים האלה הם פרובוקציה לראש העירייה ("לצערי אנחנו נפגשים רק באזכרות"), אבל כמו פעם, היא מתמלאת תקוה במקום חשש.

את מרגישה לפעמים שלא מתייחסים אלייך ברצינות בתפקידך הנוכחי, בגלל עברך?

בטח, יש סטיגמה. באה זמרת קטנה, היתה מפורסמת, מי יודע מה היא כבר מבינה. בטח היא לא מאנשים. אבל אני יודעת עברית מצויין, עוד מהבית בקובנה, ובמקום שחסרה לי מלה בעברית אני מכניסה אידיש, וזה בסדר. הרי היו גם שמועות, וכתבו עלי בעיתונים שירדתי מהארץ. זה הדבר היחיד שתרגיז אותי כאן. רתחתי. כאילו שכתבו עלי שאכלתי חזיר. בהתחלה, כשחיפשתי עבודה, כולם חייכו אלי ואמרו בהרכנה בבוד מיותרו גברת ליפשיץ, את תסחבי ערימות של ספרים מפה לשם? התחלתי כאן לפני הרבה שנים ברבע משרה בסידור הארכיון של מנשה רבינא, ואני חושבת שאני מסוגלת לעשות כאן הרבה בספריה למוסיקה, לפחות כמו שהייתי מסוגלת לשיר.

ואם אני לא יודעת משהו, או לא מבינה, אני לא מתביישת להגיד: חברה, תראו לי.

כבר אינך שרה בכלל?

עדיין שרה, בטח. באירועים מיוחדים, ב־21 בספטמבר אשתתף במופע בהיכל התרבות. השתתפתי השנה במופע אידיש שהפיקו גלי צה"ל בתיאטרון הבימה.

אילו היית מופיעה היום באופן סדיר, היה משהו משתנה בשירה שלך?

בטח. עכשיו לא הייתי שרה כמו פעם. השאנסון של היום לא זקוק לכל הטכניקות של פיתוח קול. נוסף גם המיקרופון שלא הייתי רגילה לו. פעם הייתי צריכה להתאים את עוצמת הקול לאולם צ'ייקובסקי במוסקווה, שאחרון האלפיים איש ישמע אותי. היום אפשר לדבר את השיר. עכשיו זה כבר לא נחמה קולרטורה, אלא קול יותר טבעי וקרוב לדיבור. ואת

(המשך בעמוד 59)

להקת "אומסק": הקוזקים באים, בלי סוסים

להקת "אומסק": ריקודים שהם מבצעי אקרובטיקה מדהימים, פולקלור הערבות לעמי העולם. נחמה ליפשיץ לימדה אותם לשיר "הבה נגילה".

נחמה ליפשיץ ניקרתה עם אנשי להקת הפולקלור "אומסק" (מברית־המועצות, שהגיעו לארץ מהרתיים) לאותו מלון בטשקנט, ערב נסיעת הלהקה לסיבוב ההופעות הראשון בישראל ב־65'. נאורגי פונטיקוב, אז וגם היום המנהל האמנותי של הלהקה, בוקש מן הזמרת היהודיה מליטא שתבוא לשמוע את הלהקה בשירת "הבה נגילה", ושתעיר על שגיאות. והיו שגיאות. אותו, עיקריה, כמעט לא ניתנה לעקידה. הרוסים הגלנורים, קוזאקים סיבוריים מלאי מרץ, שרו בהתלהבות: "הבה נגילה, הבה".

ליפשיץ טרחה עימם שעות ארוכות, כשהיא מלמדת את הזמרים לבטא ה'. הם אמרו שוב ושוב הא והו, הבהו הא, עד ששגיאות ההיגוי שורשו. "עכשיו הם בטח שוב. ישירו 'הבה נגילה'".

או אירופה. לכאן הם מגיעים אחרי שבוע הופעות במוסקווה, לשם הגיעו מיוגוסלאוויה. שלושה ימים יבקרו בבית הלהקה הציורי שבאומסק, ויכבו קצת על הסוסים של חוות הלהקה ויטוסו לישראל.

לפני שלושים וחמש שנים איש לא חשב שמקהלת החובבים של עירות אומסק תהיה להקה ייצוג מן השורה הראשונה בברית־המ. אף אחד לא בנה על הדולרים שהלהקה תכניס לממשלה. הון הקניית פולקלור הערבות לעמי העולם, [illegible]

[illegible]

חדשות זה לפעמים המחלקה להלת הציבור

עזרא זהר: "אני נהנה לט[illegible] בגינה בעצמי. תמיד אה[illegible] והתעניינתי בחקלאות [illegible] מאוד נהנה מעבודות פיזיו[illegible]"

מ קלט הטלוויזיה שלנו למעלה, לא בחדר המגורים. עד לפני כשנה בכלל לא היתה לנו טלוויזיה. הילדים קנו לנו לקראת התחרויות במקסיקו, פעם בשבוע אני צופה בספורט, כדורגל. בשבילי, טלוויזיה זה בזבוז זמן. אני גם לא פותח את הרדיו בכל שעה לשמוע חדשות. לפעמים זו המחלקה להבהלת הציבור. מספיק פעם־פעמיים ביום.

בבוקר אני קורא עתון וזה נותן לי כמות מספקת של מידע. בעתון אני יכול לבחור מה לקרוא: רק כותרת, גם כותרת משנה, את כל הכתבה. ויש כתבות שאני קורא פעמיים. אני קורא עתון עם עפרון אדום ומסמן מה שנחוץ לי. בסוף השבוע אני גוזר, מסייד ומתייק בתיקים את כל החומר שמעניין אותי.

בחדר העבודה שלי, למטה, יש מעבד תמלילים, אבל אני מרבה לעבוד גם בחדר המגורים. לא מפריע לי כשבני המשפחה מסתובבים או מדברים ביניהם. להפך, וכשבאים אנשים, ממילא אינני עובד. אני מרגיש נוח בחברת אנשים שאני מעריך, אנשי מעשה, לא סתם ביטוייסטים אלא אנשים שעושים מתוך מחשבה תחילה.

הידידים שלנו באים מחוגים שונים: רופאים שאיתם עבדתי, אנשים שהכרתי תוך כדי עבודתי הציבורית־פוליטית, חברים מתקופת הפלמ"ח, מאז שעברנו לירושלים, נפגשים פחות, אבל הקשרים [illegible]. אני אוהב לפגוש חברים, אוהב גם את הקיטורים של יום שישי בערב. לדעתי, זה מוסד טוב. [illegible]

מרטיס עצובים אינני אוהב וחיים די עצובים גם בלי מרגריות מטלם הקלינע.

עשר שנים אנחנו גרים בירושלים, בבית הזה, ומאוד אוהבים אותו. הוא פונה בדיוק על הצרכים שלנו. [illegible]

שטח פרטי

פרופסור עזרא זהר

רופא

נולד בגינת, התחנך במשמר העמק. למד רפואה בג'נבה, היה רופא צבאי, ניהל מחלקה בתל־השומר, לימד בביה"ס לרפואה באוניברסיטת ת"א, עמד בראש ועדות לשיפור האקולוגיה והרפואה, חקר וכתב על מחלות גנטיות מטבוליות והפיזיולוגיה של אדם באקלים חם. סמוך השבועי וראה אור בקרוב. בן 66, נשוי, אב לשתי בנות, סב לנכדה, גר בירושלים.

חוטבי עצים ושואבי מים, שיהודי הוא הבוס והערבי עובד אצלו בעבודות מסוג מסוים. לא נראה לי שזה מיטיב את היחסים בין שני העמים. ובכלל, לא הייתי רוצה שום גנן. אני נהנה לטפל בגינה בעצמי. תמיד אהבתי והתעניינתי בחקלאות ואני מאוד נהנה מעבודות פיזיות. כשצריך, אני מתקן דברים בבית במידת יכולתי. כשהייתי צעיר יותר גם צבעתי את כל הבית.

הבית הוא בשבילי גם מקום עבודה, וזה מצוין. יש לי בית נוח ואשה שיש בינינו הבנה מלאה בכל התחומים. אף פעם לא היתה לי פרקטיקה פרטית. תמיד חזרתי הביתה, אחרי יום עבודה, לעוד עבודה נוסף של כתיבה ומחקר, עד חצות, עם הפסקות, בעיקר כשהילדות היו בבית.

הילדות הן תמיד מקור רב של הנאה. המשפחה והעבודה – אלה שני המעגלים החשובים, כל השנים.

"אני מקבל אלרגיה ואגרסיה מאמונות טפלות וסיפורים כמו אלה של מגדלי הדבש שמפטמים את הציבור במעשיות על דבש כמקור לבריאות. דבש זה עניין של טעם. אין לי כלום נגדו, אבל אין בו כלום. מזון מלכות? זה מצויין לאלה שמרוויחים עליו כסף"

[illegible]

מה רצית לחיות בילדותך? *מהפכן.*

מה הניע אותך ללמוד רפואה? *הרצון לאי־תלות.*

על מה אתה צריך עדיין להיאבק? *על השקפת עולמי שלא מקובלת בחברה הסוציאליסטית שלנו.*

מה הדבר החשוב שעשית בחייך? *שהצלחתי, בכל מיני תחומים, להזים אמונות תפלות שהפריעו לאנשים.*

על מה אתה גאה? *שגידלתי שתי ילדות שהן בסדר, ושחייתי על־פי עקרונותי ולא התפתיתי לדברים שאינם על־פי השקפתי ועקרונותי.*

מה היתה נקודת המיפנה בחייך? *מלחמת יום הכיפורים, שבה נוכחתי לדעת שהמימסד הגיע לדרגת שחיתות בלתי־נסבלת.*

מה מניע אותך? *הרצון שהחברה שאני חי בה תהיה קרובה ככל האפשר למיצוי הפוטנציאל שלה.*

במה השתנית במשך השנים? *נעשיתי יותר סובלני ויותר מעוניין בעצם העניין, ולא במה שמסביב לו.*

מה מחזיק אותך בארץ? *אני לא מאמין בפתרון של איש בודד או משפחה, אלא בפתרון לחברה, ואינני מאמין שיש תקומה ליהודי במקום אחר.*

אתה אוהב לחיות בארץ? *כן. זה ביתי. פה יש לי הרגשת בעלות, וזה שווה הכל.*

על מה אתה מצטער? *שאין לי יותר ילדים. וזה מסר שקשה להעביר; צעירים לא מבינים את זה, וכשתופסים – מאוחר מדי.*

במה שונים יחסיך עם ילדיך מהיחסים שהיו לך עם הוריך? *ביני לבין הורי היה פער גדול בהשקפות ובגישות. ביני לבין ילדי – פחות. היחסים קרובים ופתוחים. חינכנו אותם במידה מירבית של חופש, וניסינו, ככל האפשר, לא לכפות.*

מה אתה שונא לעשות? *חלק גדול מזמננו מוקדש למאבק בביורוקרטיה. זה שנוא עלי שנאת מוות.*

מה מרגיז אותך? *עמידה בתור. גם כשהתור מוצדק. ו־90 אחוז מהתורים אינם מוצדקים.*

מה מפחיד אותך? *חוסר יכולת למחשבה רציונלית. זה מסוכן.*

מה מקומם אותך? *כפייה. אצלנו כופים על אדם הר כגיגית בכל תחום. אנחנו לא אזרחים של מדינת ישראל, אלא נתינים של הפקידות הממשלתית.*

על מי צר לך? *על אנשים שחייהם או רווחתם תלויה באנשים המחייבים אותם להביע השקפה זו או אחרת.*

את מי אתה מכבד? *אנשים החיים לפי השקפתם, גם כשהיא רחוקה מאוד מהשקפתי. למשל, אנשי מאה שערים.*

את מי היית רוצה להכיר? *את ההיסטוריון האנגלי פול ג'ונסון.*

איזה ספרים הרשימו אותך בצעירותך? *"שמשון" של ז'בוטינסקי והביוגרפיה של טרוצקי, שאחרי קריאתה שתיתי ספל מים מעורבים במלח כדי לחשל את עצמי לקראת המהפכה.*

איזו אישיות הסטורית הרשימה אותך? *אנשים שברוחם והשקפותיהם הביאו לשינוי, כמו לותר, למשל.*

איזה אוכל אהוב עליך? *המטבח של המזרח הקרוב והרחוק.*

אילו נשים יפות בעיניך? *הטעם שלי מאוד וולגרי בלונדינית, מלאה, שפתיים צבועות, רגליים, לא מקלות.*

מה גורם לך סיפוק? *העובדה שהצלחתי להעביר חלק מהשקפותי הרפואיות לרבים מהרופאים הצעירים והסטודנטים שלימדתי.*

שהסוציאליזם דואג ליפת, גהל וכאלה. והליכוד לא פחות סוציאליסטי מהמערך. אנחנו המדינה הסוציאליסטית ביותר מהצד הזה של מסך הברזל, אם מגדירים את הסוציאליזם כריכוז אמצעי הייצור בידי הממשלה. רווחת האדם אינה קשורה בחריצותו וכושרו, אלא בקירבתו לצלחת. כשהשכר נקבע באופן מרוכז, במו"מ בין פוליטיקאים, ללא כל קשר לתפוקה – מי רוצה לעבוד?

בשנים האחרונות אני קורא פחות רומנים, מפני שאם אני נתפס לסיפור מעניין, אני מתקשה לעזוב אותו, והזמן יקר מדי. אני קורא בעתון את הריווחים על חיי התרבות ומדי פעם גם קורא רומן, כמו הספר החדש של משה שמיר או "מולכו", שכאלגוריה קצת הרגיז אותי.

מרבית הספרים שאני קורא עוסקים בהסטוריה, אנתרופולוגיה, אקולוגיה, סוציולוגיה, כלכלה, כל מה שקשור בחברה האנושית על כל היבטיה. מעניינת אותי תקופת המעבר של המין האנושי מצייד ואיסוף לחקלאות, תקופה בה מספר האנשים גדל מאוד בזמן קצר יחסית. והתקופה שלנו, תקופה מרתקת, מלאת תהפוכות, תקופה של שינויים עצומים בזמן קצר. לא מכבר קראתי את הביאוגרפיה של מק־ארתור – ונדהמתי. האיש היה ליבֶרל אמיתי, ענק מחשבה, אדם שבכל יום קרא לפחות ספר, האמריקני הראשון שהבין שלא צריך להתנקם ביפנים אלא ליצור איתם שיתוף פעולה.

"אני אוהב לפגוש חברים, אוהב גם את הקיטורים של יום שישי בערב. לדעתי, זה מוסד טוב".

אני מאוד אוהב לטייל בארץ ואני מכיר אותה על כל חלקיה. לא רק מבחינת נוף אלא גם מבחינת ישובים ותושבים. בכוחות הרצאות והגירבית הגעתי גם למקומות נידחים לגמרי. מעניין אותי לראות איך החברה הישראלית חיה בקיבוץ, במושב, בעיירת פיתוח, בשכונת עוני, בפרבר קטן. לדעת מה קורה בארץ, להרגיש את דופק החיים. גם הנוף מעניין אותי, בייחוד במקומות שאפשר להרגיש את הקשר לעבר, את המשכיות המוחשית של החיים בתקופת התנ"ך והמישנה. מעניינים אותי דברים מעשיים כמו תכנון ובניין. איך מתכננים, איך בונים. אחרי הכל, הם בונים את הקירות ואנחנו צריכים אחר־כך לחיות בתוכם.

פעם בשנה, כשאני נוסע לכנס בחו"ל, אנחנו משתדלים לצרף לזה טיול. יש כאלה שמבלבלים את המוח ואומרים שיותר מדי ישראלים נוסעים לחו"ל, בייחוד אומרים זאת ה"מנהיגים". בשנת 1985 בילו השרים 11.5 אחוזים מזמנם בחו"ל, ויש להם החוצפה להטיף מוסר. הם אומרים להרק את החגורה – ובעצמם מהדקים את החגורה במטוס.

במדינה שגבולותיה סגורים, בריא מאוד לצאת ולטייל בחו"ל פעם בשנה. הייתי נוסע ברצון לשבוע בגליל או באילת, אבל אני יכול להרשות לעצמי הרי באירופה יותר זול. כל עוד לא דואגים שיהיו פה מלונות עממיים, והדרים להשכרה בבתים פרטיים, שלא יבלבלו את המוח. כשאנחנו בחופשה, אנחנו שוכרים רכב ומטיילים, למשל בצרפת או באיטליה.

[illegible]

"אני לא ארוך ואני נגד הקנאים בכל תחום. גם בתחום הזה, לא צריך להיות פאנאטי, לא נולדנו בשביל לשמור על הבריאות ולהתנזר כל החיים מדברים טובים. פשוט, צריך לאזן"

אני עוסק במחקר, ולא מפני שזה חלק מחויב מעבודתי (רופא פנימי לא חייב בזה), אלא להנאתי. [illegible]

תאונות דרכים מה נשברו לי כמה וכמה עצמות הלכתי [illegible]

[illegible]

ראשומון בדואי

בעודה מאושפזת בבי"ח אחרי נסיון להתנקש בחייה שהסתיים בפציעה "בלבד", הגיע לחדרה של ג'מלאת אל־מוגרבי צעיר שמטוות קצר רוקן לגופה מחסנית. שבוע נאבקה על חייה. לשווא. היתה צעירה נאה, אהבה להתלבש יפה, להתאפר, לבלות. אבל היו ריגונים שכשנישאה כבר היתה בהריון, היו שמועות, רכילות, חשדות. וג'מלאת היתה בדואית. חשבה שאפשר לנצח את המסורת, שלקראת סוף המאה ה־20 מותר לשחק לפי קודים אחרים. זה לא הולך. כבוד המשפחה עדיין חזק מהחיים.

מאת אבי מורגנשטרן צילומים: ראובן קסטרו

לפי אחת הגירסאות, יומיים לפני ההתנקשות הראשונה צילצל אביו של אחמד אבו־מוסה לבית הוריה של ג'מלאת אל־מוגרבי, אשת בנו אחמר. זו לא היתה הפעם הראשונה שהוא ניבל את פיו וצווח לתוך השפופרת, "תקחו אותה חזרה הביתה! הבת שלכם זונה. אנחנו לא רוצים אותה יותר!" מצידו השני של הקו היה אחיה הצעיר של ג'מלאת. נער בן 13. תלתלים שחורים. פנים רכים.

בשבת הקפיץ אחמד אבו מוסה את אשתו ג'מלאת לבית הוריה ברמלה. בית קטן, מונח על פיסת כורכר מוקפת עירמות זבל. כביש מהיר ליד פתח הכניסה. אחמד אבו־מוסה אומר שהוא נסע לנחם אבלים. ג'מלאת רצתה להצטרף אליו. לדבריו, הם היו מאוד קרובים. הוא אמר לה: "בשביל מה לך, אני אקפוץ לשעה־שעתיים, ואחזור". ג'מלאת, שלא רצתה להישאר לבד בבית, ביקשה שיביא אותה לבית הוריה. בסביבות תשע בבוקר הוא הוריד אותה מהמכונית.

כשחזר, בערך בחמש אחר־הצהרים, ראה התקהלות סביב בית הוריה של ג'מלאת. "שאלתי מה קרה פה, מה הבלאגן?", אומר אחמד אבו־מוסה, "אבל אנשים התחמקו. לא רצו להגיד לי. לא עלה לי לרגע במחשבה שקרה משהו לג'מלאת. בסוף מישהו אמר לי – מה, אתה לא יודע, ירו בג'מלאת. קיבלתי הלם. הרגשתי כאילו אני הולך ליפול. האיש מיהר להרגיע אותי ואמר שירו בה ביד והיא מרגישה טוב מאוד. לקחתי את האוטו ומיהרתי לבית־החולים. היא שכבה ב'אסף הרופא', במחלקה הכירורגית. ניגשתי אליה. היא אמרה שהיא מרגישה ממש בסדר. שאלתי אותה מי ירה בה, והיא אמרה, 'אח שלי'. נורא כאב לה שאח שלה עשה לה דבר כזה. דיברנו למה עשו לה את זה".

המשטרה כבר מתורגלת במצבים כאלה. ברמלה וסביבתה, איזור בו נמצאת אוכלוסיה גדולה של בדואים, מקרים כאלה חוזרים על עצמם בתדירות מבהילה. גם התוצאות. על אהבה אסורה משלמים כדם, לעתים קרובות – בחיים. במקרה הטוב מצליחה המשטרה – בעזרת גורמים נוספים – לשלוח את בן הזוג שניצל למדינה רחוקה.

יומיים אחרי ניסיון ההתנקשות הראשון בג'מלאת, קיבלה הדרמה תפנית לא מקובלת. כמו בסרט קלנוע על מעללי המאפיה. היא שכבה במיטתה בביתן 43, מטוה לצאת במהרה מבית־החולים, ולא הספיקה. בעשר וחצי בלילה נכנס לביתן גבר גבה־קומה, ושאל את האחות התורנית איפה שוכבת ג'מלאת. האחות אמרה לו שהשעה מאוחרת וזמן הביקורים תם. הציעה לו לבוא למחרת. הבחור לא ויתר. דרש ממנה לומר לו איפה נמצאת ג'מלאת. האחות מיהרה לקרוא לקצין הבטחון של בית־החולים. בינתיים מיהר הצעיר לחדרה של ג'מלאת, שהיתה ערה. הוא התקרב אליה, ומטווח קצר רוקן לגופה מחסנית. תשעה קליעים. שניים חדרו לצוואר, אחד ליד הלב. הצעיר מיהר להסתלק מהמקום.

החלה מהומה גדולה. ג'מאלת נלקחה לחדר הניתוח. שבוע שלם נאבקה על חייה. היתה משותקת בחצי גופה התחתון, אבל מרבית הזמן בהכרה מלאה. מדי פעם, כשהכאבים תכפו והיא לא יכלה לשאתם, נתנו לה הרופאים זריקת הרדמה. כשהיתה בהכרה, ניסו שוטרים לדובב אותה, מחפשים קצה חוט להמשך החקירה, לעלות על עקבות המתנקש.

המאמצים להציל את חייה עלו בתוהו ביום שני לפני שבוע. ג'מלאת כבר היתה במצב של מוות מוחי. ההורים והבעל החליטו לתרום את כליותיה לחולים הזקוקים להשתלה דחופה. למחרת נקברה בבית־העלמין בלוד.

המשטרה עצרה קרוב משפחה של בעלה כחשוד ברצח. לפי אחת הגירסאות, היכו אשתו השנייה ובנו של אחמד את ג'מלאת, והיא ברחה מהבית. במשטרה אומרים שהתיק נמצא בחקירה אינטנסיווית, ומדברים על כמה כיווני חקירה. גם על אפשרות של מעורבות חשודים בסחר בסמים.

ג'מלאת אל־מוגרבי היתה בת 23 כשנרצחה. בחורה יפה, אבל כילדה לא משכה תשומת לב מיוחדת. היתה תלמידה "בסדר", אומרים ההורים, "כמו כולם". אחרי הלימודים עבדה במפעל לתפירה. אחרי שנתיים נמאס לה. היא ישבה הרבה בבית. "היתה ילדה טובה", הם מדגישים. כולם אהבו אותה. היו לה גם חברות יהודיות. היא אהבה להתלבש יפה, להתאפר. ללכת כמו אשה מערבית. לא חסכה דבר מעצמה. היא חשבה שאפשר לנצח את המסורת הנוקשה והחוקים העתיקים של עדת הבדואים. ניסתה לשחק לפי קודים אחרים.

ליד בית הוריה ברמלה, השכנים ממהרים להסתגר בעצמם כמו שבלולים. לא מוכנים לומר מלה. "אנחנו לא יודעים כלום. הכרנו אותה – וזהו. לא יודעים, באמת לא יודעים כלום". למעשה, כולם ידעו שנישואי ג'מלאת לאחמד אבו־מוסה עוררו תגובות קשות מצד בני משפחתה. מלבד העובדות, יש כאן מסכת של שמועות וגם לא מעט שקרים. קשה להניח את האצבע ולומר: זה צודק וזה משקר. המשטרה תוהה אותך, לפני שתנסה לדובב את המעורבים נרשה, שהם מתורגלים במצבים שכאלה. משקרים כלי להניד עפעף. יודעים להפנות את האצבע המאשימה זה כלפי זה, ובמיוחד לעבר המשטרה.

גם לסיפור אהבתם של ג'מלאת ואחמד אבו־מוסה יש כמה גירסאות, האחת סותרת את רעותה. כל גירסה באה לשרת את הנגדיה. הגירסה השלטת היא שג'מלאת התאהבה באחמד אבו־מוסה כשהוא כבר היה נשוי פלונ. הרומן הזה עורר את חמתם של בני משפחת אל־מוגרבי. הוא לא התנהל לפי המקובל בשבט. כדי להוסיף שמן למדורה, היו שטענו שג'מלאת נישאה לאחמד אבו־מוסה כשהיא כבר נושאת את ילדו, קלון שבקרב הבדואים אין לו סליחה ומחילה. במצב כזה נמצאו לא מעט אנשים ש"התנדבו" לקשור את הקצוות, לנפח את העניין. לכולם היה ברור שזו רק שאלה של זמן עד שג'מלאת תשלם בחייה על המעשה האסור, על הניסיון לנגוס מתפוח האהבה מבלי להתחשב במסורת.

יום לאחר שקבר את בתו ישב עבד, אביה של ג'מלאת, והביט עמוק ברצפה. על פניו הקשים והמחושים זיפי זקן לבנים, בפיו סיגריה דלוקה, קבועה. מדבר בלחש. קול שבור. מפורק. הוא אהב את הילדה. מבקש שנבוא למחרת. עדיין לא מסוגל לומר את אשר על ליבו. למחרת הביא את חותנו. עבד ממעט לדבר. הכל כמו מתואם מראש. הם מתייעצים ביניהם בערבית מה לומר לפני כל תשובה, מביטים אחד בשני.

עבד אל־מוגרבי לא מילא באדיקות את כל מינהגי משפחתו והשבט. הוא רצה שבנותיו תהיינה מאושרות. שתבחרנה להן את האנשים שהיו רוצות לחיות עימהם. בלי לחץ. גם היחסים עם המשפחה תרמו להחלטה. "במשפחה שלנו יש מינהג שלפיו הבת צריכה להתחתן רק עם בחורים מתוך המשפחה. לא הסכמתי לכך. חוץ מזה, אין אף בחור במשפחה שיכול היה להתחתן איתה. היא לא אהבה אף אחד וגם אני לא ראיתי מישהו שמתאים לה", אומר עבד.

בכפר ג'וואריש מתגורר איברהים אל־מוגרבי, דודה של ג'מלאת, אחי אמה. מגיעים לשם בדרכי עפר עקלקלות. בחצר הבית יש לו מוסך. הבן הקטן יוסף מסתכל אל הבאים בחשדנות. התקשורת לא נוהגת לפקוד מקומות זנוחים כאלה. רק משמר־הגבול. הוא ממהר לאחיו הבכור, סבר. גם הוא מביט בחשדנות. "בשביל מה זה? מי שלח אתכם, מי אמר לכם שאנחנו קרובים שלה?".

איברהים מאוד כועס על גיסו, עבד אל־מוגרבי. גם על ג'מלאת. הם לא מסתירים את העובדה שהתוצאה הסופית של הפרשה די מקובלת עליהם. אגב, היחסים בין שתי המשפחות היו מעורערים עוד לפני כן, בגלל בת אחרת של עבד אל־מוגרבי, נועה שמה.

גירסת איברהים אל־מוגרבי: "נועה היתה מאורסת למישהו. לפי המקובל היא היתה צריכה ללכת איתו רק כשמישהו מהמשפחה מלווה אותם. אסור היה להם להיות לבד. פעם הם הלכו בלילה לבד ברחוב, ומישהו מהמשפחה ראה אותם. הוא נתן לה סטירה. במקום לסגור את העניין בינינו, עבד הלך למשטרה והתלונן. היה משפט, פתחו תיקים, והיתה הרבה בושה. מי שהולך ופוגע במשפחה – לא עוזרים לו אחר־כך", אומר איברהים.

גירסת עבד אל־מוגרבי: "נועה כבר היתה מאורסת עם תעודות. הלכה עם ארוסה ברחוב. הם באו ושברו לה את העצמות. פתחו לה את האף וירד דם מהפנים. פנינו למשטרה, אבל בסוף לא עשו להם כלום".

סבר אל־מוגרבי, בן־הדוד, מתגנת טוב מאביו. הוא גם רומז לאב איך ומה לענות. "יש עניין של כבוד", אומר סבר ברגש, "וזה מאוד חשוב אצלנו. שמענו שהיא שכבה איתו לפני החתונה. עובדה שהאחים שלה לא קיבלו את זה, ומאוד התרגזו. היה ריב גדול בבית. אבא שלה החליט לעשות מה שבראש שלו. הוא אמר 'אני אעשה מה שאני רוצה' – אבל פה הרי יש פגיעה בכבוד של כל המשפחה, לא רק שלו. אנחנו הרי משפחה".

אביו של סבר מתבונן בו ומהנהן בראשו. סבר מצית סיגריה. "תראה, יש מקרים שאפשר לדלג עליהם. אם אני גר בצפון תל־אביב, לא אכפת לי שאנשים יפתחו את הפה. זה אחרת. פה יש צפיפות. כולם מכירים את כולם. השכנים מעליבים אותך,

(המשך בעמוד הבא)

> ”גבר יכול להרשות לעצמו שאחותו תהיה זונה? אני בן־אדם חופשי, מבלה ויוצא עם בחורות, אבל פה צריך להתחשב במשפחה. אבא שלה היה רכרוכי. הוא היה צריך לדאוג למשפחה כמו רועה שדואג שכל הכבשים יחזרו הביתה בשלום. אסור לחזור הביתה ולהשאיר כבש במרעה”

ג'מלאת אל־מוגרבי (בצילום המרכזי) אביה ובעלה (מימין לשמאל בצילום הימני). היא היתה בחורה מסודרת, אהבה נקיון. גם אהבה לבלות, ולשמוע מוסיקה. בעיקר פריד אל אטראש וחיים משה.

איברהים אלמוגרבי (משמאל) ובנו סבר אלמוגרבי, חדוד ובנו. "חייבים לזרוק את הזבל חוץ".

> ״אמרתי להם בבית החולים שיתנו לי לשמור עליה בשיטות שלי. רציתי להביא חברים, אבל לא הם הסכימו. אני הייתי מגלה מי עשה לה את זה. אבל האמת שגם אני לא חשבתי שיפגעו בה״

(המשך מהעמוד הקודם)

אומרים מלים לא יפות על בת המשפחה שלך, ואתה מוריד את הראש מבושה. השכנים אמרו שהיא שכבה איתו, וכולם ידעו שחייבים לחסל את הנגע".

"אנחנו לא ידענו על זה", אומר איברהים אל־מוגרבי, "והיינו חייבים לדעת ראשונים, כי אנחנו משפחה. אבא שלה, עבד, החליט – וזהו. יותר אנחנו לא בקשר איתו. אם אתה עובר על הכללים – זה על אחריותך. כשתבוא אחר־כך ותרצה לבקש עזרה – כבר לא תקבל אותה. עכשיו הוא גלמוד". סבר מדגיש שג'מלאת ידעה שיפגעו בה. היא סמכה על הגיבוי מההורים, אבל האחים לא הסכימו.

"גבר יכול להרשות לעצמו שאחותו תהיה זונה?", אומר סבר על ג'מלאת. "תראה, אני בן־אדם חופשי, מבלה ויוצא עם הרבה בחורות, אבל פה צריך להתחשב במשפחה. אבא שלה היה רכרוכי. הוא היה צריך לדאוג למשפחה כמו רועה שדואג שכל הכבשים יחזרו הביתה בשלום מהמרעה. אסור לו לחזור הביתה ולהשאיר כבש בשדה. וזה מה שהוא עשה. במקום שהכל יהיה בשקט, שאף אחד לא ידע, הם עשו זאת בפומבי. למה? יש כאן משפחה שנפגעה. גם לי יש אחות בעיר. שמתי אותה אצל אחותי הבכורה. אם אין להן כבוד, אין להן יותר מה לחפש. פה אין סליחה. איך נבוא להתמודד עם משפחות אחרות? אם יש ריב בין משפחות, אנחנו באים מראש מעמדה נחותה. הם צוחקים עלינו, ולנו אין מה לענות. קודם־כל, חייבים לזרוק את הזבל הזה", אומר סבר על בת־דודתו.

על הרצח, הם אומרים, קראו בעיתון. לא הרגישו כלום. בטח לא כאב. "אני הייתי מבסוט שרצחו אותה", אומר איברהים. "לא יודע מי רצח. יכול להיות שמישהו מחוץ למשפחה ירה בה".

עכשיו, הם אומרים, זה רק העניין של משפחת ג'מלאת. הם מחוץ למשחק. לוקחים מרחק. "אם הוא יבקש סליחה, אולי נסלח לו", אומר איברהים בקול מהוסס וצרוד. "אם לא, נודיע בכל המקומות שהוא מנודה מהמשפחה. חלאס, לא יהיה איתנו יותר".

אחמד אבו־מוסה יושב בכניסה לבית של עבד אל־מוגרבי. משרטט דיוקן של חיים מאושרים עם ג'מלאת. דוחה את כל השמועות והסיפורים שהם התחתנו לא כמקובל. "באתי לאבא שלה וביקשתי ממנו להתחתן איתה. הוא הסכים. זה שקר שיצאנו לפני־כן או שהיא היתה בהריון. למה האחים שלה כעסו? תשאל את אבא שלה. אולי בגלל שהסיתו אותם. אנשים הפיצו עליה שמועות רעות. הכל שקר אחד גדול. לדעתי מדובר כאן בגורם מצד שלישי". גם עבד אל־מוגרבי אומר: "זה לא נכון שהבנים האחרים רבו איתי בגללה. הם לא עשו בלאגאן. היא נישאה לפי החוק. יש לה אפילו ילד בן שמונה חודשים".

ג'מלאת ואחמד אבו־מוסה נישאו בחודש מרץ '86. חתונה צנועה. כמעט בלי מוזמנים. למה? ככה. לא היתה שום סיבה מיוחדת, אומרים חלק מבני המשפחה. אחרים פרשו זאת אחרת. אחמד אומר שג'מלאת היתה בחורה מאוד מסודרת. דאגה שכל פריט בבית ישב במקומו. אהבה נקיון. הקדישה לזה הרבה זמן. גם אהבה לבלות. בעיקר ללכת למסעדות טובות. היו יוצאים לפחות פעמיים־שלוש בשבוע. היא עזרה לו בעסקים. הוא עצמאי. קבלן בניין אמיד.

"היא ניהלה לי את העסקים", אומר אחמד, "היה לה כוח ראש. אהבנו לטייל בכל רחבי הארץ. הכי היא אהבה להיות ביפו העתיקה. היא אהבה להתלבש יפה, בעיקר בבגדים ספורטיביים. היתה מתיידדת עם אנשים מהר. כל־כך אהבה אנשים. כשהיתה לבד אהבה לשמוע מוסיקה. היתה מתה על פריד אל אטראש ועל חיים משה. היו לה המון קסטות שלהם".

כשאושפזה ב"אסף הרופא", אמה ואחותה הביאו לה מהבית מאכלים שהיא אוהבת. אחמד ישב לידה 24 שעות רצופות. לדבריו, לא זז מהמיטה אפילו לרגע. ביום שני הוא הרגיש קצת עייף. בערך בתשע וחצי בערב אמר לג'מלאת שהוא רעב, יקפוץ לאכול משהו, ישטוף את הפנים ויחזור. הוא קפץ לבית הוריה ואכל. בסביבות 11 בלילה הם תכננו לצאת יחד לבית־החולים.

במקום זה הגיעה המשטרה. השוטרים ביקשו לדבר עם האב. את אחמד לקחו למשטרה. "קצין משטרה בא ושאל אותי מה יהיה עם הסיפור. אמרתי לו, 'תודה לאל שהיא נפגעה רק בידה ולא קרה לה משהו חמור יותר'. הוא שוב שאל אותי מה יהיה, ומתי הייתי אצלה פעם אחרונה? אמרתי לו – לפני שעה, הכל בסדר ואני בדרך אליה. עוד פעם הוא שואל אותי מה יהיה? לא הבנתי מה הוא רוצה. שאלתי – 'למה אתה מתכוון? עשו לה משהו?' הוא לא הגיב. התחלתי לצעוק – 'ירו בה? עשו לה משהו?' והוא אמר לי כן. לקחתי את האוטו. היו איתי שני חברים, וטסנו לבית־החולים. הגעתי ליד החדר שלה ופתאום אני רואה מלא שוטרים. נרדמתי פנימה. איפה שהיא שכבה ראיתי שלולית דם גדולה. התעלפתי. שפכו עלי מים. כשהתאוששתי אמרו לי שהיא בחדר ניתוח. היא נשארה שם עד הבוקר. אחר־כך הכניסו אותה לטיפול נמרץ.

"השוטרים לא רצו לתת לי להיכנס אליה. זה מה שהכי כואב לי. שלא נתנו לי להיות איתה. כל הזמן הייתי שם. לא זזתי לרגע. יום לפני שהיא נפטרה ראיתי את חמי יושב שם. הרופאים אמרו לו שהיא במצב קריטי. לחץ הדם ירד. הכניסו אותה לצילום. כשיצאו אמרו שהמוח מת. שאין עוד מה לעשות".

אשתו של עבד אל־מוגרבי יושבת בצד. לא רוצה שיצלמו אותה, מבקשת שיניחו להם. מדי פעם היא רוצה לומר משהו. מרימה את קולה בכאב. עבד מבקש ממנה לתת להם לדבר. היא ממשיכה לנפות גרעינים במסננת גדולה.

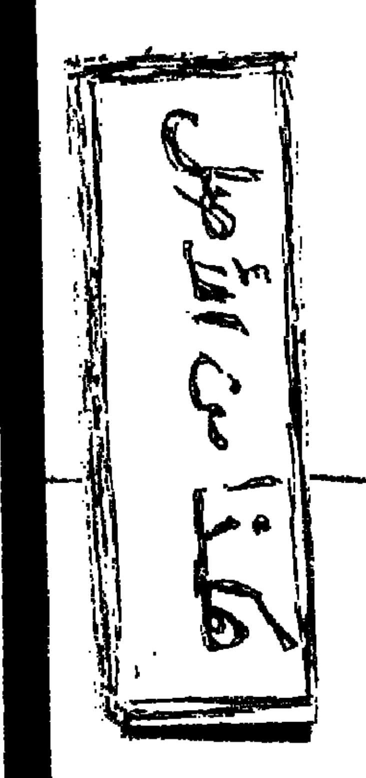
אחמד מאשים את המשטרה, על כך שלא הפקידה על ג'מלאת שמירה ראויה. "אמרתי להם שיתנו לי לשמור עליה בשיטות שלי. רציתי להביא חברים, אבל הם לא הסכימו. אני הייתי מגלה מי עשה לה את זה. אני גם מאשים את בית־החולים. מחדל שכזה. ככה משאירים אותה לבד? אבל האמת שגם אני לא חשבתי שיפגעו בה", הוא מודה.

שוטרים אמרו לנו שלא היתה שום סיבה להציב שמירה. כל הסימנים הורו שמדובר בעוד מקרה של התנקשות על רקע כבוד המשפחה. שעוברה שגם השופטת שחררה את כל העצורים. ומעבר לכך, לא פשוט להציב שמירה צמודה על כל מי שירו בו.

את עבד ואחמד מעניין האם בני המשפחה האחרים, כלומר איברהים וסבר, מבסוטים ממותה של ג'מלאת. "הם צחקו? היו שמחים מזה?", הם שואלים. לפני מותה נכנסה אליה אחותה אמירה ושוחחה איתה. היא לא מוכנה לפרט על מה. מספיק מבט אחד של אביה כדי שתמהר לעבור לחדר סמוך.

אחמד ועבד קמים, נעים באיטיות לעבר הרכב. לפי השמועות גם לאחמד יש סמה לחשוש. יודעי דבר אומרים שאחרי רצח ג'מלאת מגיע תורו של אחמד לשלם את מחיר הפגיעה בכבוד המשפחה. אחמד לא חושש. "אני מרגיש בסדר ושלם עם עצמי. לא היתה שום פגיעה בכבוד המשפחה. התחתנו כמו שצריך. אין לי ממה לפחד", הוא אומר.

עבד הולך לחדר. מביא אלבום תמונות של ג'מלאת. לבושה לפי צו האופנה. מכנסי עור, משקפי שמש אופנתיים. ליפסטיק אדום. חיוך גדול. היא תיכננה להתחיל ללמוד נהיגה. "באוקטובר גם תיכננו לנסוע למצרים לראות את הפירמידות", אומר אחמד, וקם ונוסע לבית־הקברות בלוד. ■

ביטוח צד רביעי-רכב חלופי

5·119·87·

...ב חלופי מחברות השכרה, חינם וללא
...בקמלום, במקרה של גניבת הרכב או
במקרה של תאונה, במהלך שנת המנוי.

במקרה של תאונה הזכאות לרכב חלופי
עד היום האחד עשר לשהות הרכב
במוסך ולאחר שלשת הימים הראשונים
...לאחר הערכת שמאי ואישורו לזמן התיקון).

במקרה של גניבה עד היום ה- 45
לאחר השבוע הראשון ממסירת
ההודעה על הגניבה במשטרה.

...הרכב החלופי ימסר למבוטח בסניפים
הראשיים של חברות ההשכרה, על פי
...בחירתו, בת"א, נתב"ג, ירושלים, חיפה
...באר-שבע בכל ימות השנה.

...ניתנה מחברות ההשכרה על
שירותים נוספים מעבר לזכאות לרכב
חלופי חינם.

שירותי עזר

פתיחת דלת המכונית במקרה של אובדן
המפתחות או נעילתם בתוך מכונית.
אספקת דלק במקרה של עצירת הרכב
ללא דלק.
החלפת גלגל לנהגת.
שירות "אל דאגה" להעברת הודעות
לאנשים המחכים לך.
סיוע באיתור רכב גנוב.

כל מנוי זכאי להנחות ב:
"הרץ" - השכרת רכב.
"יורופקאר" - השכרת רכב.
"המאגר" יהוד - חלפים לרכב.
"קאופמן" - מנעולים לרכב.
"רסקור" - מזגנים לרכב (הנחה על התקנה).
"מ.ש.ב" - אביזרים לרכב.

שגריר

חברת שירותי הדרך הגדולה בישראל.
צי הרכב הגדול ביותר.
מספר המנויים הגדול ביותר.

חברה ותיקה ואמינה.
15 שנה על הכביש.

חברה יעילה מהירה ומתקדמת.
מערכות ממוחשבות.
מכשירי-קשר.
שירות 24 שעות ביממה.
סניפים בכל הארץ.

שגריר - שנקראה פעם מגור
היא שם נרדף לשירותי דרך.

תעריף מיוחד למבצע קיץ 87'

שנת ייצור	מנוי לשירותי דרך בלבד	מנוי לרכב חלופי בלבד	מנוי משולב לשירותי דרך + רכב חלופי
87 - 88	49.95 ש"ח	75 ש"ח	3 - 33 ש"ח
85 - 86	67 ש"ח	75 ש"ח	3 - 38 ש"ח
82 - 84	75.50 ש"ח	75 ש"ח	3 - 40 ש"ח
78 - 81	92.40 ש"ח	75 ש"ח	3 - 45 ש"ח
72 - 77	109 ש"ח	75 ש"ח	3 - 49 ש"ח
עד - 71	134 ש"ח	75 ש"ח	3 - 56 ש"ח

למחזיקי מנוי שגריר בתוקף
תוספת רכב חלופי ב-60 ש"ח בלבד!

חייג ואתה מנוי

הרשמה טלפונית 24 שעות ביממה,
באמצעות כל כרטיסי האשראי.

03-7514450
04-673411
02-246418

גזור ושלח ואתה מנוי

טופס הרשמה

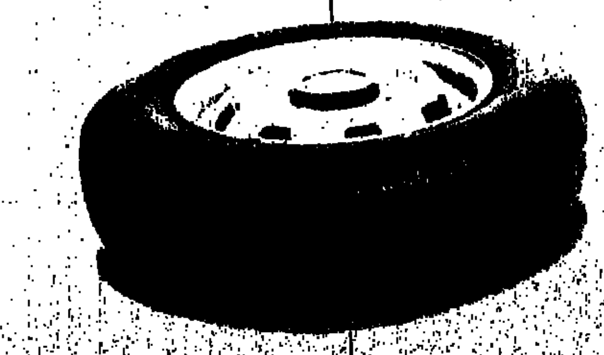
לכבוד
שגריר שירותי גרירה - בע"מ רח' היצירה 12 רמת-גן
מיקוד 52141 ת.ד: 4202
א.ג.נ.
הנני מעוניין להרשם/לקבל פרטים על מנוי שגריר
שם משפחה ______ שם פרטי ______
ת.ז. ______ טלפון ______
רח' ______ מס. ____ עיר ______
מיקוד ______
סוג הרכב ______ שנת יצור ______
נפח מנוע ______ צבע ______
מס' רשוי הרכב ______
* ברשותי כרטיס אשראי ויזה/ישראכרט/דיינרס
מס' ______ בתוקף עד ______
* רכב המחאה שווה ע"ס ______
תאריך ______
חתימה ______
* מחק את המיותר

שירותי דרך וגרירה

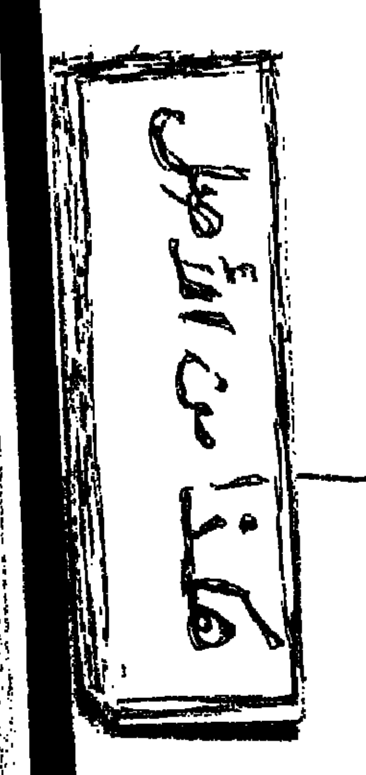
תיקוני דרך והתנעות בכל מקום.
גרירה מכל מקום לכל מקום.
גרירה לאחר תאונה.
הובלה ונשיאת מכוניות למרחקים
ע"י כלי רכב מיוחדים.
חילוץ מכוניות.

שגריר - שירותי דרך.

המפרק

(המשך מעמוד 6)

"עברי שייך לקטיגוריית המפקדים השקטים", אומר אחד מעמיתיו, "בניגוד לטיפוסים כמו עזר וייצמן, או רן פקר, אף פעם לא שמעו אותו צועק, תמיד מדבר בשקט. אבל היתה לו מנהיגות משלו. מספיק היה שיתן מבט אחד בעיני הטלורה הקרות שלו – ואתה כבר הבנת שפישלת. הוא היה מנהל טוב – וזה מה שחיל האוויר היה צריך". דווקא תחת פיקודו השקט, הלא־הירואי בכיכול, ביצע החיל כמה מהמבצעים היותר מזהירים שלו: הפצצת הכור בעיראק, השמדת הטילים הסוריים, והשתתפות במלחמת לבנון במינימום פגיעות. "הוא לא עשה אף טעות בניהול החיל", מגדיר זאת מישהו. עכשיו מתברר שאולי בכל־זאת עשה טעות אחת, משמעותית – זו שכולם היום רשים בה.

היו בקריירה שלו תפקידים שרצה, והיו כאלה שממש לא ורגם לא היה חייב לקחת על עצמו) – כמו סגנות הרמטכ"ל, תפקיד שיש החושבים אותו לאפור וחסר תהילה, שיתרונו היחידי הוא בהיותו – לעתים – קרש קפיצה לרמטכ"לות. אלא שעברי בכלל לא רצה להיות רמטכ"ל. הוא רק רצה להגיע לתעשייה האווירית בשלום. דווקא משום כך הוא היה מועמד־פשרה אידאלי: שר הבטחון ארנס לא רצה את מועמדו של הרמטכ"ל, אמיר דרורי, והרמטכ"ל לא רצה את מועמדו של ארנס, רן שומרון. העובדה שעברי היה כל ימיו חייל "כחול" ושהגיע ומן קצר לפני־כן למנוחה ולנחלה בתעשייה האווירית, לא מנעה מראשי מערכת הבטחון ללחוץ עליו – וזה עבר.

שלוש פעמים הוא סירב להצעה, הוזעק מחו"ל לשיחת שכנוע נוספת – והסכים. "יש גבול לכמה פעמים אפשר לסרב", אמר מאוחר יותר. הובטח לו שבעבור שנה וחצי (זה לקח שנתיים) יוחזר לתעשייה האווירית. "הם ידעו עם מי יש להם עסק", אומר קצין בכיר בחיל האוויר: "עברי הוא טיפוס שאם קוראים לו לרגל – אל הרגל הוא יילך. זה נשמע נאיבי, אבל כזה הוא".

> "עברי לא יזום שובבויות, אבל הוא בהחלט יכול להצטרף אליהן. יש לו הקטעים שלו, וזה תמיד מפתיע מחדש".

"היה לי טוב באורזות", נאנח עברי בחיוך קטן, "פתאום הכנתי איזה חופש הפסדתי כל השנים. אפילו להסתובב בלי להיות צמוד לטלפון 24 שעות ביממה זה דבר גדול". הוא כתב, הוא קרא ("אני אוהב רומנים"), נהנה מן החיים, אבל ההתענגות הזו לא ארכה.

"שברנו את הראש, חיפשנו מועמדים למשרת המנכ"ל שכל אחד מהם נפל מסיבה אחרת" מספר אחד מיועציו של שר הבטחון. "בסוף בסוף עלה גם שמו. אף אחד פשוט לא האמין שהוא יסכים לבוא". עברי הפתיע. המשכורת אמנם נמוכה יחסית לזו שהיתה לו, אמר, אבל יש בתפקיד הזה הרבה אתגרים. לא, הוא לא חשב שיצטרך לעסוק בפירוק הלביא. "לא הערכתי שזה יקרה" הוא מודה. "חוץ מזה לא התעסקתי בזה כל הזמן. אנשים חושבים היום שבאתי בכל בוקר כשמונה ותשכתי רק על הלביא. זה לא היה ככה. המערכת תיפקדה את עצמה והיו תקופות ארוכות שלא הגעתי לזה בכלל".

עברי מצא משרד בטחון שנשחק קשות במשך השנים, הרבה אחריות – פחות סמכות. חלק גדול מן הסמכויות עברו בהדרגה לצה"ל. "אם בימי משה קשתי, ראש אג"א, היה צריך לזחול על ארבע כדי לקבל חמישים משאיות, בימי מעיין כבר היה ההפך – מנכ"ל המשרד כבר היה צריך להתחנן בפני ראש אג"א. הצבא התעסק והתפקטו במכירות, ביצוא, בקשרי חוץ, זו היתה ממש בדיחה", מספר אחד העובדים הוותיקים. עברי, נאמן לאופיו, ניגש קודם כל לעשות סדר: פירק אגפים גדולים מדי (כמו אגף אמרכלות) שנהפכו למין תמנונים מספחי־כל, צימצם כפילויות, העביר עובדים, ובעיקר – החזיר סמכויות מצה"ל למשרד עצמו.

"כשביקשתי בפעם הראשונה להיפגש אישית פעם בשבוע עם כל הכפופים אלי ישירות – ראש הלשכה שלי צחק", מספר עברי, "התברר שמדובר בעשרים ושבעה איש. היה לי ברור שצריך לצמצם את מוטת השליטה". ההישג הגדול שלו, מציינים, הוא שכל השינויים הללו עברו בשקט, בלי שביתות, בלי מחאות מועד העובדים. "הסברתי להם שלא באתי להילחם בהם, ולא באתי לחלק טובות הנאה לאיש. רק לעבור ביעילות. בהתחלה היה קשה", אומר עברי, "אבל מרגע שהבינו שאני מתכוון ברצינות – אני זוכה לשיתוף פעולה מקסימלי מצד העובדים, ולזה יש הרבה כוח, יותר מכל תקשי"ר והוראות מנהלתיות".

עד שהתחממה פרשת ה"לביא" עבד עם רבין בהרמוניה מלאה. "הם מתאימים כמו כפפה ליד. אותה מנטליות", אומר אחד היועצים. לפני מספר חודשים החלו חילוקי־הדעות ביניהם לבלוט. עברי המשיך לתמוך בגלוי בהמשך ייצור המטוס. הכסף לחלופות, טען, בלאו־הכי לא יבוא מן ה"לביא". חלקו הגדול ילך לתשלומי פיצויים והפרות חוזים עם חברות. מלבד זאת לא כל החלופות ייכנסו לשימוש בשנים הקרובות. "זו תהיה פגיעה קשה בעובדים, וגם במורל של הנוער". רבין, בינתיים, כבר נסוג. ההבדלים הללו צרמו במיוחד בעת דיוני הממשלה וועדות השרים.

"בעצם, בסתר לבו עברי חשב כבר מזמן כמו רבין", אומר אחר ממקורביו, "כלומר – שבתנאים הנוכחיים אין אפשרות להמשיך". אם חשב כך – מעולם לא הפגין זאת. הוא המשיך להתווכח עם הרמטכ"ל, דן שומרון, ועם ראש אג"ת (כיום מפקד חיל האוויר) אביהו בן־נון עד לרגע האחרון. עיתונאים דיווחו בפתיעה על ההתפרצות של עברי כלפי האחרון באחת הישיבות הוזן. "יש לי אופי כזה. כשלא מדייקים בנתונים, מה עוד נתונים שמחייבים אותי – אני מתמרמר". מספרים ששורשי המתח בין השניים לא ב"לביא" יסודם אלא מעבר קרבה יותר רחוק: בן־נון היה מועמד לפקד על חיל האוויר בקדנציה קודמת. עברי המליץ על לפידות. "היו ארבעה מועמדים, ביקשו ממני להמליץ על אחד – מה אפשר לעשות?".

עכשיו הוא צריך לטפל בחלופות שלא החלהב מהן, במיצויים מהם חשש, בעובדים כועסים, בהנהלות מתומממות, בתעשיות בטחוניות מסוכסכות בינן לבין עצמן, והלביא הצעצוע עדיין משקיף לו שם, מהקיר שמשמאל. אומרים שאולי יועבר למוזיאון צה"ל. והנסיך הקטן עובר עובר ועובר. אולי בזמנים כאלה היה מעדיף, כמו הנסיך ההוא מהספר, לעזוב עכשיו את הכדור הזה ולחזור לכוכבית הקטנה שלו.

טל בשן

עברי. מאז אני על השיפוד

דוד עברי על:

הכנת תוכנית לפירוק הלביא לפני קבלת ההחלטה:

"אני הכנתי תוכנית מגירה. חלק ממנה לא פורסם בכוונה. צוותי העבודה היו מוכנים, והכנו גם תוכנית חליפית למקרה שכן יחליטו להמשיך בייצור המטוס, כי גם זה היה בעייתי לאחר כל התהליך שהתרחש בפרוייקט. לא הלכנו לבדוק את ייצור החלופות במפעלים – כי זה פשוט לא ניתן היה לעשות לפני קבלת ההחלטה. המפעלים לא שיתפו פעולה, התעשייה האווירית לא הסכימה. או עשינו רק הערכות כלליות".

חלקו ב"הגדלת" הלביא:

"אני לא יודע מה זה 'לביא קטן'. לא היתה במקור החלטה על מנוע זה או אחר. עובדה שלא אני יזמתי את הזמנת נציגי חברות המנועים האמריקניות שבאו להתמודד כאן. משרד הבטחון הזמין אותם. היו צוותי עבודה משותפים של משרד הבטחון והתעשייה האוירית, ולא אני ישבתי איתם. הם דנו על המנועים ובסוף באו אלי עם המלצות. אני, כמפקד חיל האויר, קיבלתי את ההמלצה שחשבתי שהיא הטובה ביותר. להגיד שהיתה החלטה סופית בעניין המנוע זה פשוט לא נכון – לא היתה החלטה, ולא אני יזמתי את השינוי.

בדיון עם בנין הצגתי את עמדת חיל האוויר, בדיוק את מה שהצוות המשותף עם התעשייה האווירית עבד עליו. לפני־כן ביקשתי שיתנו לי עוד זמן לעשות ניתוחים נוספים של מנועים, אבל אמרו שהזמן לוחץ, ואז אמרתי: בנתוני הלחץ הנוכחיים – זו המלצתי. באותו זמן היה הבדל העלויות בין הפרויקטים שישה אחוזים, ואני המלצתי מה שהמלצתי לבנין, ואני לא מתפלא שקיבל את ההמלצה. בנתונים שהיו גם אני במקומו הייתי מקבל אותה החלטה בדיוק. אבל בנין אמר 'האלוף רוצה...', וזה מאוד הרגיז חלק מהאנשים, ומאז אני על השיפוד, אבל עם זה אני יכול לחיות, כי המנוע הזה באמת היה יותר טוב".

לעניין 'גדול' ו'קטן': מנוע ה'לביא' נשאר קטן מזה של היאפ.16 – 20,000 ליברות לעומת 27,000 ליברות באפ.16. אבל קוראים לו 'גדול'; באותה מידה אפשר לומר שילד בן שמונה 'גדול' מילד בן שש. אבל הוא עדיין רק בן שמונה, והמטוס עדיין באותה קטיגוריה של מי שרצה אותו מלכתחילה. היו לחצים מסביבי לעשות מטוס גדול יותר, אבל אני לא נכנעתי להם".

התנגדותו המקורית לפיתוח הלביא:

"התפישה המקורית שלי היתה שלא צריך לפתח מטוס־קרב בארץ, אלא רק לייצר אותו כאן. יש הבדל עצום בין השניים, ואנשים מתבלבלים ומצטטים אותי לא נכון בעניין זה. עם פיתוח מטוס קרב יש להרבה מדינות קושי. לא לחינם נוצר הקונפליקט הזה גם אצלנו, כי בפיתוח אתה משקיע את כל עלות הפיתוח, מההתחלה. בייצור אתה רוכש את הטכנולוגיות ומייצר את המטוס תחת רישיון. זה עדיין עולה יותר מאשר קניית 'מהמדף', אבל אתה חופשי להתאים אותו לצרכים המקומיים שלך, לעשות השבחה של מערכות ותת־מערכות, כפי שעשינו בכפיר ובפרוייקטים אחרים.

"כך עושות כמעט כל מדינות אירופה כיום: שוויצריה מייצרת אפ.5 תחת רישיון; בלגיה, הולנד ונורווגיה מייצרות אפ.16 ברישיון; קנדה ואוסטרליה מייצרות אפ.18. על זה תן לא מוותרות, אחרת אתה נהפך למדינה מדרג ג', מסיבה פשוטה: ייצור מטוסי קרב בדרך־כלל מוביל את הטכנולוגיות במדינה. אני מאוד מקווה שאנחנו לא נהפוך למדינה מדרג שלישי. זו חלק מההתמודדות שלנו בימים אלה, והיא לא קלה".

דברי רבין שהלביא היה "גדול על המדינה":

"אם הוא התכוון לפיתוח – אני תומך בדעתו".

הערכת מספר המפוטרים בעקבות סגירת הפרוייקט:

"אף מספר שנכתב בעתונות אינו מדוייק, פשוט מפני שאף אחד – כולל אני – עדיין לא יכול לתת הערכה מדוייקת. מי שנותן עכשיו מספרים אבסולוטיים יש לו מגמה. אינטרס. נניח שאני מפטר אנשים ומעביר אותם לעבודה בקבלנות־משנה במפעל אחר. מי יכול להעריך כיום איזה מפעל יסכים לקבלנות־משנה, וכמה פועלים יהיה מוכן להעסיק? לכן מה שאני מנסה לעשות עכשיו הוא לדבר כמה שפחות על מספרים ולחפש עוד פרוייקט ועוד פרוייקט לאנשים, וזה קשה. פרוייקט לא בונים ביום אחד".

הפגיעה המורלית של סגירת פרוייקט ה"לביא":

"הנוער כאן צריך אתגרים, גם אישיים אבל בעיקר לאומיים, וה'לביא' – עם כל חסרונותיו – היה אחד מהם. אילו אפשר היה הייתי אומר – לא להתחיל עם זה בכלל, אבל סגירת אתגר באמצע – זה אומר שאנחנו לא מאמינים במה שאפשר לעשות כאן, צריך לחשוב מה דבר כזה משדר לנוער או יכול להיות, שבנקודת זמן מסויימת זה נכון תוצרית, לסגור את הפרוייקט – ועם זה צריך לקחת בחשבון שיקולים גם לטווח הארוך. או בהדברים האלה כבר עשו 'מגאלומניה', ואני החלטתי שאני לא מדבר יותר. אדבר עם עצמי".

נופי הביצות של לואיזיאנה (למעלה) ונציג וותיק, אופייני, של בני הקאז'ון (בצילום המרכזי).

שבט הביצות

לאחר שהמערב נכבש ובויית, נדרש הקולנוע האמריקני לאיזור ספר חדש בו חוזר העולם ה"תרבותי" ומאבד את בתוליו במאבק בטבע בראשיתי ובאנשים שלא ידעו את קסמי "מקדונלד". הגבול הזה הוא ביצות לואיזיאנה והפראים החדשים – תושביו, בני הקאז'ון. Shy People, סרטו של במאי רוסי גולה, מציג אמריקנים אחרים, רחוקים מרחק שנות אור מארה"ב העירונית, הצרכנית.

מאת עידית שמגר צילומים: "גאמא"

לא קשה להבין את המשיכה: קרובה לבית, אך שונה לחלוטין. תרבות הדרום, מיקצבי ניו־אורלינס ומטעמים קריאולים מלואיזיאנה – איך אפשר לעמוד בפניהם. ועכשיו, לא סתם חופי כושים ומשיכת סקסופון משגעת – הוליווד פונה לאיזור ביצות הבאיו, שם מקום מגורי הקאוז'ון.

איזור מרוחק, קשה, כמעט בלתי־עביר. בשביל הקלנוע האמריקני נהפכו ביצות לואיזיאנה לקו גבול, frontier חדש לאחר שהמערב נכבש ובויית והמערבון הוסל סופית בידי איטלקי אחר ושמו סרג'יו ליאונה. שוב נדרשנו למקום־ספר שבו נבחנות גבריות ואומץ לב. שם בוחן עצמו האדם עירום מעזריו הטכנולוניים, רק כוחו הפיזי, עוז רוחו ותושייתו עומדים לו מול פראי אדם הרודפים אותו ("גברים במבחן"). אך נצחונו של הגיבור הוא ניצחון כפול: לא רק ניצחון אישי, אלא ניצחון התרבות על הפראות, ניצחון החוק על האנרכיה, הרחמים על האכזריות, האחווה על פני ההיסגרות.

בימים אלה יוצא אל המסכים בארה"ב סרט חדש – Shy People (הסרט עדיין לא הגיע להקרנה בארץ, ולכן טרם זכה לשם עברי שיוכל להיות אחת מכמה ואריאציות, החל ב"אנשים ביישניים" וכלה ב"המסתגרים", כיד הדמיון הטובה על מפיצין בישראל). בינתיים זיכה הסרט בפסטיוואל קאן את השחקנית ברברה הארשי בפרס המשחק. הבמאי הרוסי הגולה אנדריי קונצ'לובסקי ביים (בהפקת קנון) דרמה העוסקת בעימות בין שתי נשים: בת קאז'ון קשוחה וחזקה (ברברה הארשי), וקרובת משפחה עירונית (ג'יל קלייבורג). התנגשות בין ערכים שונים, סרט על "הקשרים, הקונפליקטים וההשפעות ההדדיות בין תרבות לציוויליזציה", כדברי הבמאי.

מיקום העלילה באיזורים הנראים כך כיום, בין בני־אדם אמיתיים, לא מפריע ליוצרי המיתוסים אלא להיפך. בעידן הקולנוע האמין, זה השואף לבטל את מלאכותיות האולפנים ולצאת לשטח, נותנות ביצות לואיזיאנה אותו טעם של אמת כפי המפיקים, ואולי גם גורפות יותר כסף לכיסם: לא אגדה אנחנו מספרים לכם כאן, רבותי, זו האמת, כאן ועכשיו.

במאי האקשן המעולה וולטר היל (שעסק גם בפושע המפורסם מאוד ג'סי ג'יימס ובחבורת לוחמי רחוב) העביר את הגברים שלו במבחן מסמר שיער

(המשך בעמוד הבא)

בני הקאז'ון

(המשך מהעמוד הקודם)

בביצות לואיזיאנה ב"גברים במיבחן" (southern comfort הוא שמו המקורי של הסרט, כשמו של ליקר הוויסקי הפופולרי, מבליט באירוניה את דו משמעיות הסרט).

אם כן, איזור ספר, איזור מפחיד ורחוק, שונה מן המוכר. מי שמכניס רגל – עלול לטבוע, גופנית ונפשית. חוקי האיזור ואנשיו שונים מחוקים מוכרים אצלנו, בעולם המתורבת, המוכר. שם הכל אחרת. "גברים במבחן" מתחיל ממש אידילי. בסופשבוע אחד יוצאת קבוצה של אנשי המשמר הלאומי של לואיזיאנה למסע אמונים וקצת כיף. פגישה מקרית עם איזה קאז'ון המציץ אליהם מן הנהר: אחד הגברתנים מתליץ לירות בפרא המציצן, ממש בצחוק, אך כאן מתגלגלת העלילה לסיוט של רדיפה אכזרית. חסרי רחמים הם בני הקאז'ון וגם חסרי הומור. הם לא מבינים משחקים, בעיקר לא משחקים המתחילים מקנה של רובה. וכאשר הם יורים – הם יורים כדי להרוג.

לבד מן ההרפתקה המרתקת ואמצעי הלחימה האכזריים בביצות הציג סרט זה גם מינהגי חיים אוטנטיים ומוסיקת קאז'ון מקורית שבוצעה על־ידי נגנים מקומיים.

קירבתם של התושבים זה אל זה, קשרי דם ונישואים מושבים וריחוקם מאיזורי יישוב אחרים הפכה את הקאז'ון לשונים ומשונים. מינהגיהם, שפתם, ובעיקר – פחדם מכל זר ופולש. לקולנוע, כאמור, משמש הבאיו איזור ספר חרש להתמודד בו במבחני גבריות. העיתונים אוהבים להדפיס סיפורי זוועות שערורייתיים על נשים שנחטפו בידי מתבודד מבני הקאז'ון והיו קשורות בשרשראות בבקתת היער הפרימיטיבית שלו. כי מאז שפסקנו לקרוא על איש השלג, היטי, איפה עוד נמצא פראי אדם החוטפים נשים לבנות חסרות מגן?

אז מי הם באמת בני הקאז'ון?

הסרט shy people (אנדריי קונצ'לובסקי) ינסה לענות על שאלה זו, עם יותר הבנה, פחות פחד ואקוסטיקה. מיליון בני קאז'ון חיים בארה"ב, רובם ככולם במדינת לואיזיאנה. המדינה שנקראת מאז 1682 על שם מלך צרפת לואי הארבעה־עשר, קלטה אליה את רוב המהגרים מצרפת. וכמו כל מדינות ההגירה הנכבדות (עכשיו) היו ראשוני הבאים אליה הרפתקנים חסרי בית, נשים קלות דעת, אסירים שנשלחו למרחקים, בני אכרים שאדמתם לא יכלה לפרנסם וספנים שהחליטו להישאר במדינת הים.

אך בניגוד לרוב מדינות העולם החדש הגיעו לשם במאה השמונה־עשרה גם מהגרים אחרים: נמלטים מאימת המהפכה הצרפתית באו אצילים ועשירים. שנות אי השקט הארוכות בצרפת ולהתותיה המתוחות של ארה"ב הביאו אליה את שונאי המהפכה ונרדפי מלחמות נפוליון. אחרים הגיעו מקנדה, שם התלקחה יריבות בין צרפת לבריטניה. הייתה זו קבוצה מאוחדת, שמרנית, קנאית לתרבותה ונחושה לשמור על ייחוד וניתוק משאר תושבי הארץ המגוונת. זמן מה הייתה לואיזיאנה אפילו שייכת לצרפת, עד שמכרה נפוליון לידי ארה"ב ובמאה התשע־עשרה הוכרה כמדינה ה־18 של ארה"ב.

בני הקאז'ון נישאים בדרך־כלל ביניהם, אך יוצרים גם קשרים חיצוניים. בעיקרו של דבר התרבות הצרפתית ונאות העצמאות נותרו. היום מורה המלה קאז'ון על אדם מסוים מאוד: מוצאו צרפתי, שפתו צרפתית ודתו קאתולית. הוא כפרי ויש לו קשרי משפחה הדוקים עם החיים בסביבתו.

הם דוברים צרפתית מיוחדת במינה וגרים באיזור דרום לואיזיאנה, המכונה בפיהם "ספר" (the front) או הבאיו – ביצות, בשפת אינדיאנים משבט הואמה. זה המאוכלס באנשים קשים, עצמאיים – ובסרטים גם מסוכנים.

לבד מן הצרפתים חיים שם ספרדים (באיזור דלקרואה, מורהה מניו־אורלינס), בדרום חיים סלבים, לידם מהגרים מגרמניה ויש גם אירים – אחד מהם, מקיהני שמו, הוא ממציא רוטב טבסקו המפורסם. מתגרים מסין ייסדו את תעשיית "אגוזי קאז'ון", אותם סרטנים קטנים מיובשים.

בני הקאז'ון הם חסרי רחמים וחסרי הומור. כשהם יורים – הם יורים כדי להרוג.

בני הקאז'ון שולטים חוקים שיבטיים של נאמנות, סגירות ופחד. הגברים נבחנים באומץ ליבם, בכושר הדיג והציד שלהם – ובשתיקה.

יהיו האנשים מי שיהיו – באורח חייהם, מינהגי הנישואים שלהם, חיי המשפחה והצריכה, רחוקים הם מרחק שנות אור מאמריקה העירונית, הצרכנית הנמהרת. חוקים שיבטיים של נאמנות, סגירות ופחד שולטים בהם. הגברים נבחנים באומץ ליבם, בכושר הציד שלהם – ובשתיקה. הם מתפרנסים מדיג וציד, מסתפקים במה שנותנת להם אדמת הביצות שהיא ביתם. לא תמצא כמעט בני קאז'ון עשירים: הם חיים מן האדמה ומספקים את צרכי היומיום. למרות זאת, רוב פרוות המינק היקרות מסופקות בידי הקאז'ון, וכך גם כרבע מכל מוצרי הדיג הביתיים של ארה"ב.

בדרך־כלל מסרבים בני הקאז'ון לעזוב את איזור מגוריהם. הם מתנגדים לכל טכנולוגיה מודרנית ולקשרים הדוקים מדי עם החברה הצרכנית. הודות לכך הצליחו לשמר את שפתם המיוחדת במשך הדורות. משפחות שלמות עדיין נקראות בשמות צרפתיים מקוריים כ־לנדרי, לבלנק או כרו. הם מדברים בעגה מיוחדת ואין להם שפה כתובה.

את מסורותיהם, אגדותיהם, סיפוריהם והאמונות התפלות שלהם הם מעבירים מדור לדור בעל פה. שפתם מקורה בצרפתית של המאה השבע־עשרה, כשראשוני המהגרים הגיעו ללואיזיאנה מצרפת, עם מעט השפעות מן השפה האינדיאנית, קצת כושית וקצת אנגלית. הכוונה לבני האיזור האירופים, כי ה־SABINE, הם בני התערובת, כושים, סינים ובני אינדיאנים, קרובים יותר לתרבות הקריאולית המוכרת לנו ממוסיקת הג'ז המיוחדת, האוכל החריף־מתוק והשירה הכושית המטריפה.

תרבותם של הקאז'ון שונה, המוסיקה שלהם דומה יותר לזו של איכרי צרפת מלפני 300 שנה מאשר לזו של בני עבדים כושים. בחגיגת המעשות (חגי ציד, דיג או חג נחירת החזיר) הם ינגנו בכינור עממי, ירקדו במעגל וישתו יי"ש תוצרת בית ולא יין ענבים מתוק. תרבותם היא של אנשי־ספר נוקשים ולא של איכרים שבעים, של ציידים נמהרים ולא של כורמים נייחים. הם אינם עובדי אדמה ותרבותם אינה כשל עובדי אדמה כי אין אדמה הראויה לעיבוד באיזורם.

למרות התנאים הקשים מעטים בני הקאז'ון המהגרים מאיזורם. מעטים בכלל המיפגשים בינם לבין תושבי הערים. ולכן נשתמרה אצלם תרבות ייחודית, אולי מוזרה, חגיגה לאנתרופולוגים – ולעושי סרטים. בהיעדר שפה כתובה, מרובים מספרי האגדות, ולא חסרות אמונות משונות ועניין מאגיה שחורה. אגדות עתיקות מועברות מדור לדור – בני קאז'ון הקטנים אינם יראים את הזאב הרע, אך קל להפחידם באדם־זאב המגלגל לשונו בלילות ירח מלא. לא מעטים ביניהם מרפאים ומכשפים למיניהם, מומחים לצמחי מרפא, לשיקויים וקמאיות. אין זו בדיוק תרבות הוודו של הכושים (שהוצגה בצורה די דוחה בסרט "ליבו של אנג'ל"), אך אמונות אינדיאניות התערבו כאן עם אמונות צרפתיות עתיקות, השהות באיזור ביצות מרוחק והיעדר בידור אחר – כמו טלוויזיה או ספרים, למשל – יצרו עושר של סיפורים ואמונות.

הם מאמינים בכוחה של העין הרעה ובכוחו של אדם לנווט התנהגות ומחשבה של אדם אחר בכוח מחשבתו. אם תעקוב אחר אדם בשביל ותתקע את תנועותיו, תתמזג עימו ותוכל להפילו לתהום, מאמינים הקאז'ון.

החגיגה הגדולה ביותר אצל הקאז'ון איננה חג הולדת הנוצרי, אלא ראשית עונת הציד – בנובמבר. אז מתאספים כל הבוגרים, מנגנים ושרים ורוקדים. חגיגת קאז'ון כזו תיאר וולטר היל בסירטו "גברים במבחן" – בעוד קית קרדין ופאורס בות, מבוהלים עד מוות, נמלטים מרודפיהם, הם עוברים שוב ושוב בין עשרות בני קאז'ון חוגגים ורצחניים. מקיפים אותם במעגלי רוקדים ומוחאי כפיים, ציידים השמחים לשחוט חזיר, לצוד איל או אדם.

הם יוצאים לצוד בסירות קאנו המאפשרות תנועה באיזורי הביצות. בני קאז'ון לומדים מגיל צעיר להשתמש ברובה ובכלי דיג. הנערות, לעומת זאת, נישאות צעירות מאוד: רובן יבלו את חייהן בבית ובסביבה הקרובה. מעטות נשות הקאז'ון שיתרחקו יותר מאשר חמישה קילומטר מן הבית.

בני אדם מוזרים, משונים – למבקרים. בתי עץ סגורים, חלונות קטנים ועיניים חשדניות ילוו את התייר הסקרן. באחרונה, עם גילוי האתניות האמריקנית, השורשים וטעם השוני גם בחברה שהתגאתה בכור היתוך שלה, הגיעה גם אופנת הקאז'ון לערים הגדולות. מסעדות מנהטן מציעות "מטעמי קאז'ון", אופנת קאז'ון מציעה כובעים ושמלות. והוליווד – שיודעת תמיד להביע את מה שצופיה רוצים לראות – מציעה עכשיו סרט חדש: בני קאז'ון שונים, מתרבות אחרת, מעניינת. Shy People, ובמרכזו שתי נשים חזקות, סרט שעשה במאי רוסי גולה, קונצ'לובסקי, על אמריקנים אחרים. ■

לעסק יש ריח

מאת יהודית חנוך

בושם לצמחונים, לבעלי עור כהה ובהיר, יבש ושמן; בושם לאנשים שגרים בעיר גדולה ולכאלה שחיים באוויר הצח של איזור כפרי; בשמים אירוטיים שפועלים כמו שיקוי אהבה; ניחוח מרגיע או מעורר שמתיזים והוא מועל כמעט כמו תרופה. או המלה האחרונה בבשמים – ניחוח שמותאם לכם אישית. רוקחים אותו לפי נתונים שמוזנים במחשב ומתשובות שלכם על שאלון ארוך ומפורט.

כל הנ"ל אינם עוד גימיק של פרסומאים שהדמיון שלהם עובד שעות נוספות, אלא כמה מהבשמים העתידניים. תחזית של מה שעשוי לקרות בעסקי הבשמים בשנים הבאות.

בשמים זה לא רק עסק גדול שמגלגל מאות מליוני דולרים בשנה. הם גם נושא למחקרי מדענים באוניברסיטאות אמריקניות ידועות כמו ייל, ג'ון הופקינס ומרכז החושים של מונל בפילדלפיה. קוראים לזה aroma science – מדע הריח.

חוקרים שם מה עושים ריחות לאנשים: את השפעתו של פרוטאין חדש בשם "אולפקשן" שייתכן שהוא המשדר למוח את שדרי הריח, מידע חיוני לטיפול בחוש הריח הנחלש ולפעמים אף נעלם בתהליך ההזדקנות; כבר גילו שיש הבדל ביכולת אבחנת ריחות בין אסדרייד שמאל למשתמשים ביד ימין; שלכלב יש מאתיים מליון תאי ריח לעומת האדם שבתחום זה מפגר אחריו מאוד – רק עשרה מליון; שהקשרים שריחות יוצרים אמנם נאספים אצל אנשים במשך השנים כמו זכרונות: ריח אורנים, ריח לחם טרי, ריחות של עור, ניחוח וורדים; ושלריחות יש מסרים אישיים מאוד שאומרים דברים שונים לאנשים שונים.

אבל עכשיו יודעים שגם לתינוקת טעם אישי בחוש הריח ויכולת אבחנה בין ניחוחות שונים, גם בלי זכרון של ריחות ובלי שתהיה להם אפשרות להסביר את ההקשרים. מה שאולי יאפשר להצמיד ריחות שיתגלו – כאלה שכל הילדים שונאים – למוצרים כמו תרופות שאינם אמורים לגעת בהם.

ידוע שעור סופג בושם ומגיב עליו בצורה שונה, לא רק בהתאם לחום הגוף וללחותו, אלא יוצר צירוף אישי, כמו טביעת אצבעות, שמושפע מההפרשות והכימיות של העור. לכן הבושם ש"מריח טוב" על בלונדינית אינו מתאים בהכרח לשחומת עור, ויש דוגמאות נוספות. המחקר הזה עדיין בראשיתו, ועדיין אין יודעים מדוע ניחוחות מסויימים משפיעים אחרת על אנשים שונים.

בשמים שימשו למרפא כבר לפני אלפי שנים, ובשנים האחרונות חזרו להשתמש בהם גם למטרה זו. משתמשים בבשמים לטיפולי יופי והרגעה, בחוות בריאות ובמכוני־יופי יוקרתיים. ב"לה קוסטה" שבקליפורניה, החווה אליה באים שחקני הוליווד לשיפוצים ולתפוש שלווה, אחד הטיפולים הכי יעילים לאנשים לחוצים היא מעטפה ארומטית. עוטפים את הגוף בסדינים חמים ומבושמים לעשרים דקות של סאונה נינוחה בחדר מואפל, עם מוסיקת רקע מרגיעה. חוקרים גילו שזה משפיע לא רק על העור. זה גם מוריד את לחץ הדם ומרגיע את העצבים.

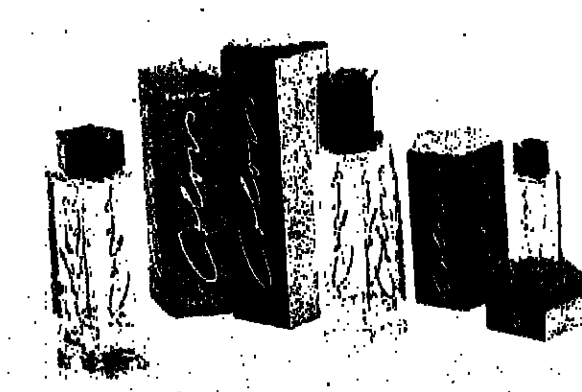

קליק

"אנשים שקונים בושם יקר לא היו קונים את אותו ניחוח אילו נמכר בעשירית המחיר, ארוז בבקבוקון פלסטיק זול", אומרת שירלי לורן, עורכת היופי של ה"ווג". "בקניית בושם, התדמית שהוא מייצג חשובה לא פחות מה'קליק' שנוצר בין חוש הריח לצירוף הפרטי והמיוחד שבין הבושם והעור". לכן משקיעים היצרנים הרבה מאוד כסף גדול, לא רק בניחוח, גם באריזה ובבקבוק. הבקבוקים שעיצב הצייר סאלוואדור דאלי לבושם שלו, למשל, נחטפו על־ידי אספנים. בקבוקים אחרים מוצגים במוזיאונים.

בכלל, ה"קליק" בין האף לבושם הוא הרבה יותר מסובך ממה שחושבים. מהבשמים החדשים שיוצאים לשוק בכל שנה שורד לאורך ימים רק אחד מכל עשרה. לא די לקרוא לבושם בשם מעצב אופנה מפורסם או שחקנית קולנוע ידועה כדי שיהיה סיפור הצלחה. "סופיה" על שם סופיה לורן, "דנב" של קתרין דנב ו"קריסטל", על שם גיבורת "דיינסטי" – נמכרו היטב בתקופה הראשונה אחרי צאתם לשוק, ולאחר מכן גלשו המכירות כלפי מטה. יש בשמים שנגמרים אחרי שלושה חודשים, ויש שמחזיקים מעמד 40, 50 ו־60 שנים.

מקום טוב

אין נתונים מדוייקים שיאמרו לנו כמה בקבוקי בושם קונה כל ישראלי/ת לשנה, אבל לפי מספר הבשמים החדשים שהושקו בארץ בשנה האחרונה, ישראל היא צרכנית בשמים בקנה־מידה בינלאומי. מאות אלפי הישראלים הנוסעים לחו"ל לעתים די מזומנות מתעדכנים בכל ניחוח חדש, מייבאים איתם במזוודות חלק גדול מתצרוכת הבושם הלאומית, אבל גם קונים בארץ.

לכן, כמעט כל מה שהושק אתמול בפאריס אפשר לקנות בתל־אביב. כל השמות הגדולים כבר כאן. מתוך מאתיים הבשמים המפורסמים בספר "בשמים" שיצא לאור בהוצאת "ריזולי" בניו־יורק וכולל את הבשמים הידועים – אפשר למצוא אצלנו כמאה. לא רק סאן־לורן ודיור ושאנל ובאלנסייגה ופאטו וג'יבאנשי, גם ביל בלאס וראלף לורן. יוזמות מקומיות הניבו בשמים ישראליים מקוריים, "דניאל", שהפיקה נציגת "שאבניה" בארץ, ובושם לגברים של הדוגמן אביב יורק. רק בשבועות האחרונים הושקו בשמים של נינה ריצ'י, ג'יאני ורסאצ'ה, "קוואדר" של "מלינה ד'אטון" של "ז'ורז' אגר גלה".

הכי פופולרי

בשיכון הוותיקים אפשר למצוא את "סואר דה פארי" של "בורג'ואה" (1928), "לה דיס" של באלאנסייגה (1947), שניים מהבשמים של סבתא שהצעירות הפאריסאיות אימצו אותם עכשיו מחדש כמדליקים. ביניהם גם הבושם הכי וותיק שלא איבד מהפופולאריות שלו מאז הושק לראשונה – "שאנל 5" (1921). הוא נחשב קלאסי, מוצג בתערוכה הקבועה של עיצוב מצטיין במוזיאון לאמנות מודרנית בניו־יורק, והוא הבושם הכי פופולרי בצרפת מאז ועד היום. רק לפני שנתיים המציאו בבית שאנל בושם ממש חדש, "קוקו".

החדשים ביותר ברשימה הם בושם של ליז קלייבורן ונורמה קאמאלי, מעצבות אופנה אמריקניות שמייצרות בגדים במחירים סבירים, ובושם של "בנטון", הרשת הבינלאומית לבגדי צעירים ונוער.

בין הבשמים היקרים ביותר: "פויזן" (רעל) של כריסטיאן דיור ו"פאלומה" של פאלומה פיקאסו בבקבוק מקורי שעוצב על ידה. אלה גם הבשמים שנמכרים עכשיו הכי טוב. לרשימת רבי המכר צריך לצרף גם את "קוקו" ואת "ג'ורג'יו", שמופק על־ידי בוטיק יוקרתי בבוורלי הילס, לוס־אנג'לס, והושק במערכת אדירה ליחסי ציבור ופרסומת בצבעי צהוב־לבן.

אופיום

"נשים צעירות מעדיפות בשמים יקרים, ומחפשות את הכי חדשים", אומרת דורית גרן, מנהלת מחלקת התמרוקים והבשמים ב"משביר לצרכן". "לא מפריע להן שבקבוק קטנטן של 'פויזן' או 'אופיום' עולה יותר ממאה ש"ח. אלה הבשמים שנמכרים הכי הרבה. נשים בנות שלושים פלוס קונות את הבשמים הקלסיים, שאנל וג'יוואנשי וסאן לורן.

"ביוני, יולי ואוגוסט, לפני ובעת עונת הנסיעות, כולם דווקא כן שואלים למחירים, כדי להשוות עם מחירי חו"ל. בספטמבר, לפני החגים, רוב הקונים הם גברים שבאים לקנות בושם כמתנה. להם כיף למכור. הם לא שואלים כמה זה עולה, רק מריחים ובודקים אם הם אוהבים את הבושם.

"הישראליות מחליפות בשמים כמו בגדים", אומר אפרים אפטר, מנכ"ל "בלמון", יבואן הבשמים של כריסטיאן דיור, ז'אן לואי שרר ואחרים. "נשים אירופיות נאמנות לבושם שלהן שנים רבות. אצלנו רצים אחרי כל ריח חדש, ולכן היבואנים כל־כך מודרזים להשיק בשוק הישראלי עוד ועוד בשמים חדשים. בהתחלה בושם חדש נמכר טוב. אחרי כמה חודשים המכירות, יורדות כי כולן כבר שמעו שבאירופה או באמריקה יש משהו יותר חדש. נשים רבות בארץ מעדיפות דווקא בשמים כבדים, למרות שבארץ חמה כמו ישראל צריכים היו להימכר טוב יותר הריחות הקלים והלימוניים. הגברים הישראלים הרבה יותר נאמנים לאפטרשייב שלהם. כשהם מתרגלים לניחוח מסויים, הם לא מחליפים אותו שנים, או עד שמישהי קונה להם בושם חדש".

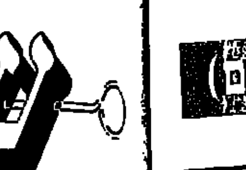
גם ה"כ

גם בפאריס, בלונדון ובניו־יורק, את הבשמים החדשים משיקים במסיבה אלגנטית, עם שמות נוצצים. למסיבה של "מארוק", למשל, הגיעו גם חברי־כנסת. האורחים ישבו על שרפרפים ואכלו סיגארים מארוקניים, וקינית כמו עינשוה וטיורה ענני בושם. ל"ביל בלאס" ערכו תצוגת־אופנה עם בגדי ערב נוצצים וארוחת ערב לאור נרות. את "ג'יאני וורסאצ'ה" השיקו בגלריה ביטו, בחסות שגרירות איטליה.

"כשמשיקים בושם חדש, מזמינים אנשים שנחשבים ל'קובעי דעת קהל'", אומרת עדנה גרינשטיין, אשת יחסי־ציבור. "מעצבי אופנה, נציגי תקשורת וקבוצה מאוד מסויימת של נשים, כאלה שידועות כמיטיבות להתלבש. הכוונה היא שהן תשתמשנה בבושם המושק, ותשמשנה לו פרסומת".

היחצ"נים שעורכים את השקות הבושם יודעים שרוב המוזמנות נעולות על בושם מסויים ו"מסיבת השקה" שכזו לא־דווקא תצליח לשכנע אותן להחליפו באחר. אבל גם אם הנשים המוזמנות לא ממש ישמשו כפרסומת, לא נורא, גם סיקור האירוע ואיזכור השמות במדורי הרכילות עוזר לתדמית.

את מחיר המסיבות הללו מצמידים לבושם. כסף קטן, בהתחשב בכך שמחיר הבסיסי של אונקיית בושם הוא בדרך־כלל שניים עד שלושה דולרים – חמישה עד עשרה אחוז מהמחיר הסופי לצרכן. כל השאר הולך על בקבוק, אריזה ופרסומת.

שיפודים

משהו: *שנת הלימודים התחילה, ילדים. בשנה שעברה הקדשנו הרבה לדיבורים על כינים. השנה נעבור לאיידס. וכל זה, כמובן, לא פוטר אותנו מלהקדיש זמן לגזענות. שנת לימודים נעימה.*

טואלט לנד

בדרך כלל אני חושב על שטויות. לפעמים, כאשר המוח מתפרע ומפסיק לרגע לחשוב על שטויות, וזה עלול לקרות עם הגיל, הריני מכה בו מכה קטנה בצד, והוא חוזר לפעול נכון.

הוא מתכנן עכשיו, למשל, את המוזיאון לבתי־שימוש.

אני שקוע בשנה האחרונה במוזיאונים עד צוואר: נשלחתי לרומא, וזו עיר שבה אמנות העבר היא חדשות היום הזה. לא אחת אני משעין את המוטוגוצי הזעיר שלי, טוסטוס שרד, על פסל.

לא כל המוזיאונים הם לאמנות, וראיתי גם מוזיאונים מוזרים לרוב. לא אמנה אותם כאן כי אני רוצה להגיע למוזיאון שעוד אין:

מוזיאון לבתי־שימוש.

זה לא רעיון כל־כך רע, אני חושב. מוזיאון כזה, עשוי כמו שצריך, יכול להיות אטרקציה של כל עיר קטנה. אפשר להציל ככה עיר פיתוח.

"שמע, היית כבר במוזיאון בתי־השימוש?"

"לא, איפה יש דבר כזה?"

"במצפה־רמון. שגעון של דבר, הילדים נהנו. יותר טוב ממגלשות".

"מה אתה אומר ניסה לשם בשבת".

גם במדריכי התיירות מחו"ל יזכירו את המקום. נניח, מדריך מישלן לישראל, כשיהיה:

מוזיאון בתי השימוש, שלושה כוכבים, תערוכה של כל סוגי בתי השימוש ואביזריהם.

קומה ראשונה – ההסטוריה של בתי השימוש: בתי שימוש אשוריים, מצריים, היתר הישראלית ושיחזור בית שימוש רומאי מחומם עם ציורים אירוטיים.

קומה שניה, בתי שימוש בעולם: מהמזרח הרחוק, מאפריקה, מגרמניה עם מיתקן לבירה, מטקסאס עם הניאגרה הגדולה ביותר בעולם, מסעודיה עשוי זהב ומשפריץ נפט, מירושלים עם אסלה כפולה, לבשר ולחלב.

בתי שימוש של מטוסים צפלינים, חלליות. מוצג מיוחד (שלושה כוכבים): בית שימוש מטיטאניק, שנימשה והובא למוזיאון.

קומה שלישית, ניירות טואלט: מתקופת האבן ועד תקופת הגליל הרב־שיכבתי. ניירות טואלט עם בדיחות, עם חידות, עם תשבצים. ניירות טואלט מצויירים ביד של מרי אנטואנט וג'קי אונסיס. נייר טואלט עם קופי למנהלי חשבונות.

קומת ביניים, שלטי בתי־שימוש: נשים, גברים, בכתב ובציור. צורה של ילד עושה פיפי. שלטים ייחודיים: לצוות המורים בלבד, לקצינים בלבד, לחברי כנסת בלבד.

אחי בני ישראל והסביבה, אין גבול למוצגים המעניינים והמרתקים שאפשר להציג ולראות במוזיאון כזה.

לסיום, כי קטעים ארוכים זה לא טוב, אספר לכם על מיתקן מיוחד לשימוש בבתי־שימוש אשר ראיתי לאחרונה. זהו לוח עץ ובו קבוע צופר. כאשר לוחצים בכדור הגומי של הצופר הוא משמיע פאפם עצום. על לוח העץ מורפסות הוראות השימוש:

צפירה אחת: תפוס.
שתי צפירות: אין יותר נייר.
שלוש צפירות: גמרתי את העיתון, תנו את המוסף.
ארבע צפירות: תיכף גומר.
חמש צפירות: הצילו, הכל מוצף.

הכיף בלפגוש שמות גדולים

העולם הגדול מזמן לפרובינציאל הזדמנויות לפגוש אנשים שלעולם לא העלה בדעתו שיפגוש. לא אחת קרבתי באיטליה לאישים שגרמו לי להתרגשות קלה. פעם הייתי במלון אחד עם דיוויד בואי. יום אחר דיברתי עם צ'יצולינה בטלפון, תוך הבטחה להיפגש. בדלת מסתובבת ליד פיאצה נאבונה כמעט התנגשתי במאליך ג'ונבלט. בחייאת. "הנה מארדונה", צעק לי פעם חבר, כשנסענו בדרך, ובקולנוע ישבה מאחורי ג'ינה לולובריג'ידה.

ביקרתי אפילו אצל הקוסם של פרס שהפסיק לו את העישון ואולי הוסיף בכך למערך מנדט וחצי מקולות של יהודים. במו עיני ראיתי את הקוסם גורם לחבר שלי להפסיק לעשן תוך ארבעים שניות, וזה עבד. אפילו כמעט נתקלתי בוועטנו, רק שלא הייתי ברומא באותו יום.

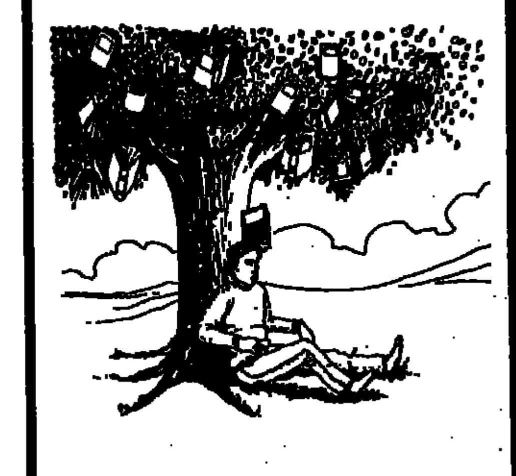
כל פגישות־המעלה האלה, אומר לכם, ריגשו אותי, אבל לא עד כדי שאכתוב לכם עליהן. אלא שהיום, וואו, היום קרה משהו שאני יושב לכתוב מיד על המחשב, אפילו שעכשיו חצות ליל, לו היה לי טיפ־טיפה יותר שכל, הייתי פוגש היום מישהי שהיא אשתו של מישהו שפיספסתי, לעזאזל. זהו הסיפור, והוא אמיתי, אשתלם ביד ברזל על התרגשותי ואספר אותו כמו שהיה.

הייתי אמור לצאת לפגוש חברים בשדה־התעופה של רומא. בסוף קבענו שהם יגיעו לבד לעיר, וניפגש בקורסו ויטוריו עימנואלה. אני לא סולח לעצמי שלא נסעתי לשדה התעופה, כי במטוס, החברים שלי התיידדו עם כושית אחת, תנחשו מי? אשתו של השחקן שמשתתף ב"בית־הספר לשוטרים", מאחור ועד מאה. זה שעושה את הקולות. הייתם מאמינים? זה שעושה את הקולות.

לא סתם היכרות. הם פיטפטו, בסדר, החלפו כתובות. אבל אחריי־כן היא נכנסה לשירותים, ויצאה, ורק כשהיו לפני היציאה משדה התעופה גילתה ששכחה את הארנק שלה בשירותים. היא רצה חזרה, ומה מתברר? הארנק היה שם, 2000 דולר שהיו בו נעלמו.

החברים שלי, דור וחוה שמותיהם, הילוו לה מאה דולר. הידידות ביניהם היתה עתה עמוקה מאוד, ולו אני הייתי שם כמתוכנן, פורקה מארדונה, גם אני כבר הייתי סחבאק שלה. היא הזמינה את הידידים שלי למלון, לפגוש אותה ואת בעלה. איזה פוקס. לו היו הולכים, כמעט אין ספק שגם אני הייתי יכול לבוא, ולפגוש אותו בעצמי. הוא היה עושה לי קולות. הוא היה עושה לי קול של הליקופטר, של מקלעון. היה לי על מה לכתוב במשך עשרה מדורים, שלא לדבר על החוויות שנשארות בפנים. אולי אפילו היינו מצטלמים יחד, מה ישו כמעט, כמעט. ואולי זה אפילו עוד יצא פעם, כי הקשר לא נותק. עדיין מוקדם לשמוח אבל יש סיכוי, בהחלט יש סיכוי. וואו, וסילחו לי על הוואו השלישי בקטע אחד, זה משהו.

זהו הקסם של חיים בעולם הגדול. ככה, כמו כלום, כמעט פגשתי את זה שעושה קולות מ"בית ספר לשוטרים". אז הפסדתי את בוב דילן. אז מה?

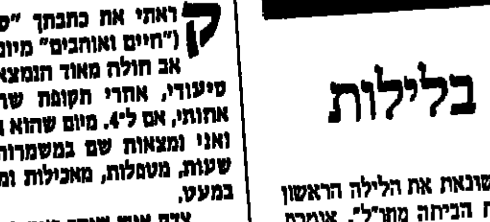

טרי בריא

"אני מצלצלת, ממי, בשביל להגיד לך שבדרך הביתה מהעבודה תעשה טובה ותביא שמנת מתוקה ושש ביצים ופיתות. תעצור גם בחנות ספרים ותביא שניים־שלושה ספרים חדשים, אבל תשגיח שיתנו לך ספרים מהשבוע. שלא יסדרו אותך. לפעמים הם מסוגלים לדחוף לך ספרים מהשבוע שעבר. או קיי, ממי? אל תשכח, ותשים לב, טוב?"

מאיר עוזיאל

חיים ואוהבים

על משכבך בלילות

"הייתכי אני שונאת את הלילה הראשון כשאני חוזרת הביתה מחו"ל", אומרת לנו האמנית הידועה בחו"ל יותר משהיא ידועה כאן. "זה לילה שאינו נגמר לעולם. הוא חוקר אותי שוב ושוב. עם מי יצאתי, עם מי הייתי ואיך זה היה. חולני ממש. והוא כל־כך מסכן עם הקנאה הזו, והחשדנות שלו... ועד שהוא איכשהו מצליח לצאת מזה הוא הופך את שנינו לאומללים. ותמיד אני מחליטה שיותר איני נוסעת בלעדיו. ואז שוב מגיעה ההזמנה לעבודה המסדרת לנו את החיים למשך כמה חודשים. הוא אינו נוסע. ושוב...".

"גם אני שונאת את הלילה הראשון", אומרת לנו אשתו של חבר וותיק ביחידת 181 ומי שלטובת חישובי מס ההכנסה שלו מעדיף לעבוד בחו"ל 180 יום בשנה. "תמיד הורות הוו שעומדת בינינו. בדרך כלל עוברים כמה לילות עד שאנחנו מתרגלים זו לזה. כאילו היתה זו הפעם הראשונה – אבל ללא כל ניצוץ".

"ואני הכי לא אוהבת את הלילה שבו הוא חוזר מחו"ל ומחליט להיות נחמד אלי, משחרל נורא, מתחשב בכל ציוץ שלי. אולי מפני שהמצפון מציק לו. וככה זה, כשמחליטים להיות נחמד לאשה שלך, זה יוצא נורא קלוצי". זה דברה של אשת איש העסקים הטבק עולם.

"ואני, אילו סיפרתי לכן מה אני עוברת בלילות הראשונים כשהוא חוזר הביתה לאחר שלא ראיתי אותו ולא שמעתי את קולו בטלפון חודשים רבים...", נאנחת אשתו של הסוכן החשאי (הנראה כמו השכן ממול ולא כמו 007).

"ואני... לי אין מה לתרום לשיחה שלכן", אמרה החברה שבביתה נערך המיפגש שלנו, "הבעל שלי חוזר יום־יום הביתה. פשוט נורא. הוא נעול אז על הכלוויזיה ואני – כתמיד חייבת להשכים – בדרך־כלל הולכת ליכון מוקדם. אז מה כבר יכול לקרות".

כך אנחנו יושבות, מחליפות רשמים מלילות עגומים. לילות שניתן לצבוע אותם בלבן, או אפור, או שחור. הכל לפי הנתונים. לילות שלאחריהם יש צורך בהרבה איפור. ואנחנו הרי תמיד חלמנו על אהבה, על לילות בין הסדינים, ימינך תחת ראשי ושמאלך תחבקני ואז להיפרד. מה קרה לנו?

כאשר עמדנו תחת החופה לא תיארנו לעצמנו כי לכשנגדל האטלס יתכווץ ויבוא יום שהקיירות וחברות התעופה ישאו אותנו לארבע כנפות תבל, יפרידו בינינו לימים רבים ויתנו לנו לא רק הזדמנות להנות ממרחב אישי (זה מה שקוראים לתקופה בה את משוחררת מן הדאגות היומיומיות לבן הזוג), אלא גם יעניקו לנו מין תחושה של עצמאות. פתאום מגלים שלא כל העולם הקרוב פועל בשיטת תיבת־נוח, זוגות־זוגות. יש חיים גם ליחידים המגלים יוזמה ואינם מוכנים לשבת לבד בבית מול יעקב אחימאיר ודליה ליווי גבר – ולהנות.

ולאט לאט מגלים את הסיפוק שבבניין העצמאות שלך. את מחליטה לבד מה קונים, מה עושים עם כספי המניות שנפדו, ואת הולכת וקונה לבד, כן – לבד – דירה ברמת־מפתח לבת שהגיעה לפרקה, ואת נרשמת ללימודי חוץ באוניברסיטה הקרובה למקום מגורייך, ומחליטה סוף־סוף לשבור את הקיר במטבח ולהפתיע את הבעל שיום אחר עומד לחזור. וחוץ מזה את עורכת ארוחת ערב לכמה אנשים לכבוד יום ההולדת של חברתך הטובה. ואז את מגלה שגם ללא הבארמן הפרטי שלך, החברים נהנים ונשארים עד שעה מאוחרת.

את כל זה את מספרת לו כשובו ממרחקים כאשר הוא מוצא בבית מלבד מטבח מורחב וגדול גם אשה קצת שונה, קצת תוקפנית וגם קצת חיוורת. פשוט היתה לה הזדמנות לעשות דיאטת רצח.

"אוח, השוקולד הנהדר הזה הורג לי מאמץ של חודשיים", את אומרת לו כשהוא פותח את חבילות השי מכל הסוגים שהם חלק מן הטקס הקבוע והבלתי־נמנע של החזרה הביתה. "מה יש, גם אני מקבלת שוקולד כזה. קונים אותו פה, בסופרמרקט", אמרה החברה עם הבעל החוזר הביתה יום־יום בחמש.

"זה לא אותו דבר" אמרנו לה במקהלה, ואחר־כך הצטערנו. לא די שיש לה מין סקס כה סדיר ומאורגן, או גם את טעם השוקולד ניקח ממנה?

תיבת דואר / היכן טעינו?

קראתי את כתבתך "סוד הקסם השיבטי" ("חיים ואוהבים" מיום 7.8.87). גם לנו יש אב חולה מאוד הנמצא מספר שנים במוסד סיעודי, אחרי תקופת שהות ממושכת בבית אחותי, אם ל־4. מיום שהוא במוסד – אמי, אחותי ואני נמצאות שם במשמרות המתחלפות כל 6 שעות, מטפלות, מאכילות ומשתדלות להקל, ולו במעט.

צדק איש שיחך באמרו: "אצלכם האשכנזים זה אחרת", כי המשפחה המורחבת שלנו וגם החברים אינם מבינים מה עובר עלינו. חברתי אומרת לי בחוסר רגישות: "תמיד כשאני משוחחת אתך את עייפה..." כאילו שרקדתי במועדוני לילה. האנשים סביבי שרויים באגואיזם, אינם מושיטים יד. אבל אצל עדות ספרד ברור שיש לעזור ולתת וכולם מושיטים יד גם אם זה קשה, חורקים שן – ונותנים עזרה. אני תוהה: היכן טעינו?

ח.ג. (השם שמור במערכת)
נתניה

אמרו? אמרו!

- אני לא עומדת להרעיב את עצמי עד מוות כדי שאוכל לחיות טיפטיפה יותר.
אלמונית

- לעקרונות אין כל תוקף, אלא אם אתה שבע כהלכה.
מארק טוויין

- גרגרנות אינה חטא נסתר.
אורסון וולס

- האוכל פה הוא כה חסר טעם, שאם תאכל כאן ארוחה ותשהק לאחר מכן – זה לא יזכיר לך שומדבר.
אלמוני

- בטן ריקה אינה יועץ פוליטי טוב.
אלברט איינשטיין

תמר אדיבר

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 11 ל־17 בספטמבר

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
אם כי תיתקשו עכשיו לשכנע אחרים בנקודת המבט שלכם, דבר לא ימנע מאיתכם מלפעול לפי אמונתכם. זה הזמן לגלות החלטיות. לא יזיק לכם לצאת עכשיו לאיזו חופשה קצרה, או לפחות לבלות בנעימים.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
השבוע יהיה עמוס סיבוכים פיננסיים וסחבת ביורוקרטית, ולכן כדאי לבדוק את הדברים היטב לפני שנכנסים למחוייבות כלשהי. נסו לא לשתף אחרים בעניינים שלכם והגבילו למינימום התערבות ועצות של אחרים.

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
לאחר שטיהרתם את האווירה ביניכם, תוכלו לצאת ולבלות מעט. חילוקי הדעות נוטים להיעלם בחברת ידידים משותפים. בין שותפים היחסים לא יהיו מוצלחים במשך השבוע, אך נסו להתגבר על הבעיות.

קשת
(22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
בתחום העבודה תרגישו השבוע תקועים ברמת מסוימת, ולכן כדאי לעשות צעד נוסף ולדבר עם הממונים – צפויות תוצאות טובות. לא מומלץ לעבוד קשה עכשיו; עדיף להתמקד בקסם האישי, שיעזור לכם בקריירה.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
אתם עלולים להיתקל בימים אלה ביחס של קנאה מצד מישהו. זה זמן טוב לעשות סידורים לטיול או לנסיעה קצרה. תוכלו ליהנות גם מבילויים, אך רשמו נטיה להסני... בענייני הרומנטיקה המצב משביע רצון.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
השבוע אתם עלולים להיתקל בעיכובים בעניין הקשור בעבודה, אך לעומת־זאת תצליחו לטפל בבעיית השובח בעניין הביתיות. אין זה הזמן הנכון להזמין אליכם אורחים, עצה שתקבלו תעזור לכם בתחום הקריירה.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
לא תמיד יקשיבו עכשיו למה שיש לכם לומר, אבל תהיו מוכנים משיתוף פעולה ומהתגובות של שותף או בן־זוג. זה זמן לפעילות בצוותא. בתחום הרומנטי אתם מבינים... ותוכלו לדבר גלויות.

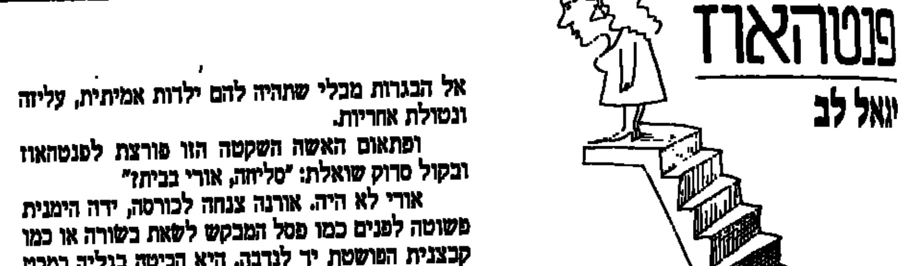
טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
השבוע משתפרת מעט היכולת להרוויח כספים; מאמץ מיוחד יביא איתו הישגים בעבודה, אך עדיין יהיה מבוי סתום עם מישהו בקשר לעניין כספי. זה זמן טוב להתפעול קשרים אישיים. הפעילו שיפוט לגבי הוצאות מיותרות.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
אם כי תתקשו עתה להגיע לפשרה עם שותף, תוכלו לשאוב הנאה מפעילויות של שעות הפנאי ומבילויים. עם זאת, אל תניחו לענייני העבודה להתדרדר. השבוע ישנם סיכויים טובים בתחום הרומנטי ותיהנו מרגעים יפים.

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
מישהו בעבודה מנסה להתקדם על חשבונכם. הצטרכו להיזהר מפניו ולשים לב לפעילות שמאחורי הקלעים. שימו דגש גם על הפעילות בזירה הביתית. נסו לא להעמיס על עצמכם יותר מדי אירועים.

סרטן
(21 ביוני עד 22 ביולי)
אתם מסוכסכים עם חבר, ותרבו להתרועע עם מישהו אחר. היזהרו בדבריכם, במיוחד בפגישות חברתיות, אתם עלולים לפגוע במישהו. אך זה בהחלט זמן טוב להיענות להזמנות, כי צפויים לכם רגעים רומנטיים.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
השבוע תצטרכו לפעול לפי אמונתכם ולעשות דברים כרצונכם, למרות הסתייגויות מצד בני המשפחה. שעות אחר הצהריים מוצלחות במיוחד לקידום ענייני הקריירה. בתחום העסקים, כדאי לשאול בעצת מומחה.

פנטהאוז
יואל לב

מכתב התאבדות

היא אחזה במכתב בשתי אצבעותיה, כאילו היה שרץ. עלתה מהקומה השניה אל הפנטהאוז וצילצלה בדלת. התפרצה פנימה בלי להתנצל. מאוחר יותר תארה גליה את המראה כך: "אשה שיערה שמוט על פניה, עיניה פעורות, מעוקות, ופיה קמוץ כאילו היא נושכת איזו צעקה ואינה מניחה לה לצאת. ידה הימנית שלוחה לפנים ואצבעותיה אוחזות בפיסת נייר. אין לה כוח להסביר, היא מבקשת שהמכתב ידבר בשמה".

אורנה, השכנה השקטה מהקומה השניה. בפעם הראשונה הירהרה גליה שבעצם, למרות שהם גרים כבר שנים רבות באותו בית, מעולם לפני־כן לא נבחנה בתווי פניה של אורנה. אשה צעירה בסוף שנות העשרים. שני ילדים. מזכירה בכירה. הבעל מנכ"ל ולארג'ייד. לעתים היתה גליה רואה את בנה בן התשע של אורנה מחזיק ביד אחותו, בת החמש, ונוהג בה כאותו כוכב ראש השמור לילדים המזנקים הישר אל הבגרות מבלי שתהיה להם ילדות אמיתית, עליזה ונטולת אחריות.

ופתאום האשה השקטה הזו פורצת לפנטהאוז ובקול סדוק שואלת: "סליחה, אורי בבית?"

אורי לא היה. אורנה צנחה לכורסה, ידה הימנית פשוטה לפנים כמו פסל המבקש לשאת בשורה או כמו קבצנית הפושטת יד לנדבה. היא הביטה בגליה במבט מבוהל של אדם המבקש להינצל, ויודע שהאיש העומד מולו לא יוכל למשות אותו מהמים. אורי יבוא מאוחר. "אולי אני יכולה לעזור?".

בתנועה נואשת הושיטה לגליה את הנייר, וגליה נאלצה לקרוע אותו בין אצבעותיה הקמוצות. מכתב התאבדות. כתב אותו אבינועם, בעלה של אורנה. האותיות נראו מעוותות כאילו ריסקו את ידיו של הכותב והוא שירבט את המלים באצבעות שבורות, ממהר ולהעלות על הכתב את הדברים החשובים ביותר.

מכתב יבש. דיבר אל אורנה כאילו טווה חוט ממושך של שיחה ישנה, עוסק בדבר שהשניים ליבנו זמן רב ועכשיו לא נותר לו אלא לסכמו בכמה משפטים תמציתיים. הוא אינו יכול להמשיך. שקע בחובות. אנשים לוחצים אותו. עומדים להכריז עליו כפושט רגל. גם אם ימכור הכל אין שום בטחון שיצליח להיחלץ מידי הנושים. דיבר על המזל הארור. על הריבית הרצחנית שאכלה את הרווחים. אין לו דרך.

אחר־כך נזכרה גליה שוב ושוב במשפט אחד מהמכתב: "לגבי המוות הוא כמו דלת לחדר. צריך פשוט לפתוח את הדלת..."

לאורי יש איזה כוחות גנוזים העומדים לרשותו ברגעי משבר. אז תמיד ידעה שתוכל להישען עליו. אורי יכול לפתור את הבעייה כדרך שהוא יכול לפתוח בקבוק קטשופ שהמכסה שלו מתעקש ונושך את הזכוכית. זה לפי מידת כוחו.

ודווקא עכשיו אורי אינו בבית. הוא בירושלים. גליה חשה שהזמן מתחיל לאזול. אורנה סיפרה שלא הצליחה למצוא את בעלה בשום מקום מאלה שהוא נוהג להיות בהם, והיא אינה יודעת מה לעשות. ופתאום השתחרר ממנה בכי עז, מעיין חנוק שחיים שלמים מאובנים סכרו עליו. עכשיו חילחלו המים מתחת כמו הדמעות שזלגו על לחייה והיא אפילו לא מחתה אותן.

היא דיברה במשפטים קטועים. מאשימה את עצמה. היתה צריכה לקחת חלק בכל מה שהעיק על אבינועם, אבל לא היתה מספיק רגישה. כבר מזמן שמה לב לתחילת ההתמוטטות, אבל הסוף בא כחטף. בבת אחת הסתיימו החיים המתוקים. הנסיעות לחו"ל, המכונית המפוארת, הבילויים, האירוח. זמן רב סחב אבינועם את נפילתו. בשתיקה. לא נוח לו. לפי תפיסתו, הגבר הוא המפרנס. מידת הצלחתו כמפרנס חופפת להצלחתו כגבר. "הגברים האלה משחקים את החוקים בזמן שהם נופלים בצניחה חופשית בלי מיצנח ובלי רשת בטחון, משחקים את הקשוחים כשהם יודעים שעוד מעט יפגשו את הוודאות המרסקת".

זמן רב נשא אבינועם את סוד נפילתו, מסתיר את מימדיה האמיתיים אפילו מאשתו. הוא הכניס אותה לתמונה רק כשכבר לא היה מנוס. כאדם הניתקף במחלה ממארת ומגלה לאשתו את הוודאות לאחר שהרופאים נואשו (גליה ניסתה כל הזמן לזכור איך נראה אבינועם, גבר מטושטש פנים, לבוש בקפידה. מכונית מפוארת. כן, את המכונית זכרה. ב.מ.וו. שיער שחור. שום תו זיהוי מרוייק. כאילו כל ימיו היה אלמוני, עוד לפני הנפילה).

מאז כמו ירדה המשפחה למחתרת. על הדירה העיק חוב של חצי מיליון דולר, כאילו היה אבן אריחה המועכת את אבינועם ואורנה ללא תקוה. אבל צריך לשחק אותה. לנסות למשוך את הזמן. להשיג הלוואות קטנות כדי לסתום את פיות הנושים הצעקנים ביותר.

המשפחה ירדה למחתרת. השכנים בבית המשותף לא ידעו כי בתוך הדירה המרווחת בקומה השניה חיים אבינועם ואורנה כמעט על סף רעב. כל פרוטה הולכת לנושים חסרי הסבלנות. אורנה ניסתה להטות שכם, למצוא עבודה, אבל אבינועם כבה כנר. אשתו מעולם לא הבינה את טיב עסקיו, רק ידעה שהוא נחשב ל"גאון פיננסי". וכדרך שלא הבינה את סוד הצלחתו, לא הבינה את סוד נפילתו.

כשחזר מירושלים, אורי ניסה להיות מעשי: "אפשר לצלצל למשטרה. השאלה היא אם זה לא מוקדם מדי". "מאוחר מדי", לחשה אורנה. מהרגע שנכנס אורי דומה שחל בה שינוי. לא היה לה ספק שגופת בעלה כבר מתגלגלת אי־שם. הוא בטח תלה את עצמו. ואולי הרעיל את עצמו. ואולי תקע לעצמו כדור בראש. "הוא גאה מכדי להודות שפשט את הרגל. הדימוי הגברי שלו שביר עד כדי כך שלא יוכל לעמוד בהכרזה גלויה של כשלון".

שלושה ימים עברו על אורנה בחרדה. המשטרה סרקה את בתי החולים, חופי הים (שמא המים פלטו גופה) – אבל שום דבר. כאילו ביקש בעלה לקבור לא רק את עלבונו אלא גם את הגוף שנשא את העלבון.

שבוע ימים לאחר מכן, אורנה כבר היתה על סף טירוף. עצביו של אורי נמתחו עד כאב ואפילו גליה חשה שהיא מאבדת שליטה על עצמה. אז צילצל הטלפון. אורי שלח יד במין אדישות עייפה, בטוח שיקבל הודעה סופית מהמשטרה על מציאת גופת שכנו. גליה שהתבוננה בו הבחינה בפניו בתחושת הקלה מעורבת בצחוק כמעט היסטרי:

הקול מהעבר השני של הקו היה מבוהל: "זה אני. אבינועם. לכל הרוחות, איך תוריסו?".

לב על רגל אחת

(המשך מעמוד 34)

את הבלון לעורק הפגום, מרחיב אותו וכך מפרקים את הצטברות השומן.

אך יש גם מחלות־לב שמוות בצידן, אשר אינן תוצאה של התקף־לב או שבץ־לב, כתוצאה מליקוי בזרימת הדם אל שריר הלב. כזה הוא המוות־הלבבי־הפתאומי הנקרא "דום הלב". שכן הלב אינו עובד רק "על דם". פעולתו התקינה תלויה במערכת נוספת של זרמים חשמליים. דום־הלב קשור להפרעות בזרמים החשמליים. כלי הדם מפסיקים להתכווץ בקצב הנדרש. הלב מפרפר עד שהוא דומם. במקרה כזה, ניתן להציל את החולה בטיפול החייאה שכמוהו נראה בתשדירי השירות בטלוויזיה. עיסוי של הלב בלחץ על בית החזה בתוספת הנשמה מפה לפה – שכל אדם יכול לעשות אחרי הדרכה קצרה, או בעזרת הלם חשמלי שניתן בידי צוות הניידת לטיפול נמרץ. בסיאטל שבארה"ב, למשל, מתמודדים עם הבעיה בארגון פעולות הדרכה המוניות לאזרחים הלומדים להחיות לב שדמם. אדם שלקה ברום־הלב מקבל שם טיפול החייאה מידי אנשים מיומנים בתוך ארבע דקות לכל המאוחר. בשנה האחרונה לבדה ניצלו בסיאטל עשרות אנשים.

ואם לא הועילו כל חידושי הבלונים, הניפוחים למיניהם, והזריקות הממיסות – עדיין נותר כמפלט אחרון הטיפול הנפוץ ביותר שהוא ניתוח השתלת המעקפים. הוא מיועד לחולי טרשת העורקים, שכלי דמם נפגעו עד כדי כך שלא ניתן לפרק את גושי השומן באמצעים החדישים. כאן אין ברירה אלא לעקוף את האיזור החסום בניתוח השתלה של כלי־דם בריא שנלקח מאיזור אחר בגופו של החולה. בדרך־כלל משתמשים בשני העורקים המצויים מתחת לבית־החזה.

פרופ' מרין: "מנתקים את אותם עורקים מכל החיבורים שלהם, מוציאים אותם ומחברים לאבי־העורקים. בדרך־כלל שותלים בניתוח בין שניים לשלושה מעקפים. בעת הניתוח מפסיקים לחלוטין את פעולת הלב. מחזיקים את החולה בחיים מכונת לב־ריאה שמתחברת אל מערכת הדם שלו ומחקה את פעולת הלב הטבעי. זו המכונה שמאפשרת את כל ניתוחי הלב־הפתוח. ניתוח השתלת המעקפים הוא די מסובך, ודורש מיומנות עצומה, כיוון שבו־זמנית מתבצעות כמה פעולות מסובכות: מחברים את הגוף למכונה, וכאשר היא מתחילה לפעול, מפסיקים את פעולת הלב. מיד חייבים להתחיל בגיוס העורק או הווריד המתאימים למעקף, מטפלים בעורק הפגום ומבצעים את החיבורים המתאימים. ובכל פרק הזמן שהלב הטבעי דומם, חייבים להגן עליו בטכניקה מיוחדת של קרור. בתום התקנת המעקפים חייבים, שוב בו־זמנית, להפסיק את פעולת המכונה ולחדש באורח מבוקר את פעילות הלב (בעזרת הלם חשמלי). כל הפעולות המתוארות כאן בקיצור נמרץ דורשות ריכוז מלא, קבלת החלטות מהירות על המקום, והדבר כמובן כרוך במתח שקיים אצל המנתח, אפילו אחרי מאות ניתוחים".

וכאלה יש לו לפעמים חמישה ביום, אחד אחרי השני. כל הזמן על הרגליים. לפעמים במשך 14 שעות רצופות. ולא רק הוא. גם האחיות והרופאים העוזרים על־ידו, והטכנאי המפעיל את המכונה. ולפעמים זה קורה אחרי לילה ללא שינה, כשלפניהם עוד ניתוח.

וכל הזמן על הרגליים. פרופ' מרין: "לעולם לא חשבתי שאוכל אי־פעם לעמוד כל־כך הרבה שעות על הרגליים. אבל זה עניין של אימון, שהוא בעצם דרך־חיים. כמו שכבר אמרתי. הרופאים הצעירים, שעובדים לידי־יום, עושים את אותה טירונות שאני עשיתי. אחר־כך מתרגלים, והכל נעשה פשוט יותר. מי שלא יכול לעמוד על הרגליים במשך שעות, אין לו מה לחפש בניתוחי־לב".

יעל פז־מלמד

צוחק מי שצוחק אחרון

היום קשה להשיג אפילו עובדים גרועים...

אל תדאג, אבא. לפחות מבחינה מורלית אתה עדיין הבוס בבית הזה...

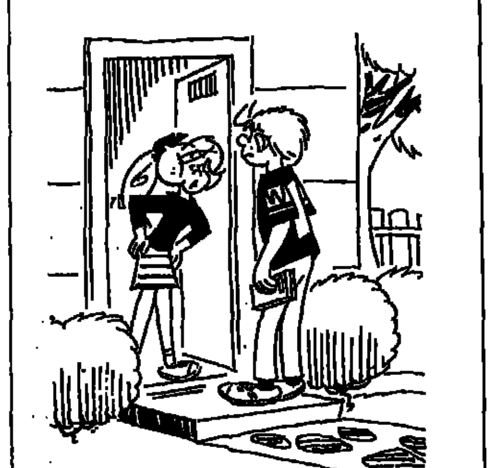
אי שונא לראות אותך עומדת ורוחצת כלים במשך שעות, אז אני יוצא לטייל.

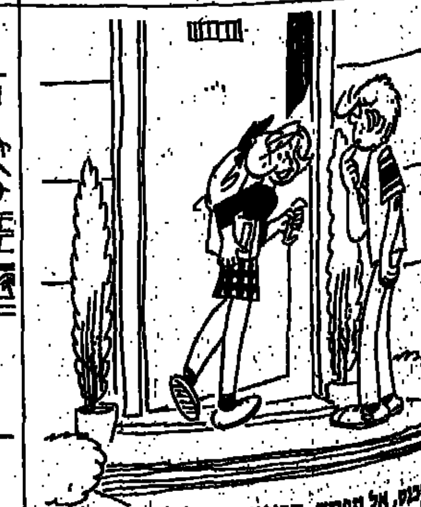
אילו לפחות היית לובש חולצה. זו תוכנית שלמה על אופנת הגברים האחרונה באירופה...

ומי מאוד אוהב לבוא אלינו. רק אתמול הוא העניק לבישול של אמא ארבעה כוכבים.

מצטערת, אורי. לראות וידאו אצלי בבית זה לא בדיוק „להזמין אותי לקולנוע".

תיכנס, אל תפחד. הרופא אמר לאבא שאסור לו להתרגז. זה מזיק ללחץ־הדם שלו.

לאילו מדינות אנחנו יכולים לנסוע בלי לדאוג שמא נצטרך להזמין את רמבו להציל אותנו?

המוציא בורקס מן הארץ

(המשך מעמוד 21)
את שיק הוא עמיקם, שלדבריו נפשו נגאלה מתוך איש קדושים, ודבר אלוקים הגיע אליו בימים בהם האוטמש בסמים. עמיקם מסביר לי כי דרכי חסדים לקרב את הגאולה ליבנאל, דרכי נועם יהיו. לו יזונשו כמעט. זריקה בזמן תרדמה: "שהם יראו אותו בבגדי לבן בשבת, זו תהיה הצעקה הכי גדולה. הם ישאלו את עצמם פתאום למה שאני אלך בבגדים וטליס האלה? ואז הם יתעוררו". ובאומרו בגדים הלבן מסתמן קו בוז דקיק וצנוע בקצה פיו. ועוד אומר עמיקם: "הרב שיק הוא ראש צדיקי הדור ואני רק שלו". הוא משפיל את עיניו בצניעות. אך השיחה נפסקת מיד, כי הנה מגיעים צאן מרעיתו של שיק, שני נערים בני 17, הבאים לשפוך את הלב. אז מתם מפרש את חקלאותה של יבנאל באספקלריה ויישוב "הטבע – זה בגימטריה אלוקים. מה שאומרים שזה במקרה בטבע – זה הכל מהשם. כל צמח שצומח זה ההשגחה עושה. הם עובדים בשדה, ואנחנו – בלי השם יתברך – דואגים שיצמח. בספרו של רבי נתן כתוב כי יש בשמיים כוכב האחראי על כל צמח, מכה בכוכב בצמח ואומר לו תגדל תגדל". אני מתעניינת לדעת מפי עמיקם, המתגאה כי רבו שיק כבר כתב 120 כרכים ועוד אלפי ספרים, האם רבו מתנגד להליכה לצבא כפי שמספרים אנשי המקום החילונים. עמיקם מפריך את ההשערה ומסביר כי הכל ארע בגלל אותו חייל שפנה אל הרב והתלונן: "מולי ביחידה יושבת פקידה עם מחשוף המביאה לי כל מיני דמיונות בתוך הראש והמפקד מסרב להעביר אותי משם". השיב לו הרב: "אם כך מתנהגים אליך בצבא – תעזוב את הצבא".

אבל בספרו של הרב שיק "אשר בנחל" הרי נאמר כי בצבא הותרו עריות לגמרי כדי שיצר הניאוף ימשוך לשם בחורים, וכי "התורה אינה הולכת שלובי זרוע עם חרב". ובמקום אחר מתאר הרב את הציונות כמזימתו של סמאל השטן.

ביום הזכרון האחרון לחללי מלחמות ישראל ארע עימות עלוב בין החרדים לבין החילונים ביבנאל. יצאה הוראה מאת הרב שיק, בעת שבתו בניו־יורק, לחדור בכוח אל בית הקברות של חללי המושבה ולערוך שם את האזכרה באמצעות רב המקום, הרב פרנקל. אבל הרב פרנקל מקפיד שלא להניף את דגל המדינה ביום העצמאות ועמוס מוקדי, ששכל את בנו עוזי במלחמת לבנון, תבע שהטקס ינוהל בידי רב צבאי ולא בידי רב אנטי־ציוני, לפי הבנתו. וכך ניצבו זה מול זה עמוס אברמסון הדתי שדרש את הרב פרנקל, מול עמוס מוקדי שהתנגד, הורים שכולים, וצעקו זה אל זה מול פני הקברים.

שטוף זעם חשב לעצמו עמוס מוקדי: אחזיר אותם לגיטו או בחזרה לברוקלין, את החסידים האלה. פה אני מוכן לטרנספר. איזו מין חלוקה זאת, הם ימותו באוהלי תורה ואנחנו בשדה הקרב?

יבנאל, ארץ הנעורים הנצחיים. מנקודת מבטה, דיזנגוף הוא מחוז הפיתויים והמדוחים וכל עיסוק במסחר הוא עיסוק בזנות. ויואל צימרמן, פוליטיקאי לעת מצוא המתראיין בלי הרף בעניין כלכלת החקלאים, כתב פיוט נערי על יבנאל שלו: –

בקעה ירוקה ופורחת – בשנה של ברכה / תרופה כולה בירוק של חורף – בשדה ובהר / אותה שלמת קיץ – בזהוב של שיבולים – בשדות הבר. ואדם בא זקוף – בתכלת שמיים ובצלע ההר / ובניה מחייכים – ועל סניהם נהרה / בשברון של ימי הקציר וגשמי הברכה / אל מול שיבולי החיטים העמוסות לעייפה...

וכן הלאה וכן הלאה, תום שיבולי לרוב.

ערן מוקדי משוכנע בתומו כי הכתבה הזאת תציל אותו ממישכון אדמותיו לבנק. הבנק, אם אני שומעת היטב, צוחק. יבנאל חיה כמימד הזמן של חווית הנפש המתרחשת בין איכר לאדמתו. היבנאלים בקושי ערים לזוועותיו של הזמן הכרונולוגי: שם חל פיחות בערך האיכר. שם מתרבה הריבית כמו ארבה. שם ניקנות אחיזות משיחיות באדמות שמעבר לקו הירוק.

שרית פוקס

לא רוצה שיזרקו אותי לכלבים

(המשך מעמוד 34)
אני האחות, אבל בכל זאת אני. כי עדיין אני זוכרת את השעורים שאבא, שהיה מוסיקאי וכנר ורופא, היה נותן לי. הסדה, הוא היה אומר. רק איוון צורח על גרת הלנה ושר שר פיאנו־פיאניסימו.

איך את מרגישה כשאת ניקראת לבמת חיוש?

אני מאוד מתרגשת. אם יש לי גם מזל ואני הולכת, ונוצר מגע עם הקהל, אני מאושרת. אני תלויה לקהל, ושקה לו. שונאת אולפן הקלטות, כי שם הביטוי של החומר הולך לאיבוד בתוך כל הטכניקות. נקט אתה הופעתי עם פלייבק. זה היה סיוט. איך אפשר לתת גאראנטיה שלא תרצי לנשום במקום לא נכון שלא תרצי לשיר קצת אחרת בערב הבא? עם פלייבק אין אפשרות כזאת. זה טוב אולי לשירים הקצביים של היום. אני אולד פשן. אני אוהבת את המלחינים של ילדותי. זהבי, זעירא, ארמון, והיום? ארגוב, אבני, אמריליו, נורית הירש.

איפה פגשת ישראלים בפעם הראשונה?

בפאריס, ב־59', הופעתי בערב למאה שנים להולדת שלום עליכם. הייתי נציגה של בריה"מ ואשה יהודה במשלחת הסובייטית. באו שני 'סטודנטים' לנשק אותי מאחורי הקלעים, אחד היה שחרחר, מאיר חן. המסקתי לפחד ברגע שהתחילו לדבר איתי. זכרתי את הראש. רציתי לדבר איתם עוד ועוד, למרות שהיה אסור לי. בלילה ברחתי מהמלון להיפגש עם רוזן. שאלתי אותו: מה אני יכולה לעשות כדי לעזור לישראל? הוא שלח אותי לשגרירות ישראל במוסקווה, ושם הכרתי את לובה אשת אליאב. ברגע שיצאתי מהשגרירות בילקחתי לחקירה. אני עוד זוכרת את חבילות תכשירי האיפור ותמרוקי רוזן שלח לי. שם הרי כל דבר היה מציאה. אילו אם היה לך כסף, לא היה מה לקנות. הוא שלח לי כל כך הרבה, שחילקתי לחברות.

יו תקופות שהשירה נאסרה עליך בבריה"מ. היו תקופות שלא הורשית לשיר בעברית או ביידיש. נילקחת לחקירות. יש דברים שאת מתגעגעת אליהם?

אין לי געגועים. יש לי כאב גדול. כאילו הפסדתי משהו שהייתי צריכה לעשות ולא עשיתי. קשה לי להסביר את זה. לפני זמן־מה ליוויתי לשורה אנשים שנסעו לשם. לא רציתי לנסוע גם כן, אבל מחיר איני עושה. בזמן האחרון אני מוצאת עצמי מאזינה לרדיו מוסקווה. אני אוהבת את השירה הרוסית. את הנושאים ששרים עליהם. הטבע, הארץ, המולדת. הנופים. אני מתגעגעת בעיקר לרשות להביע רגש, כמו שזה מתבטא אצל הרוסים, בשירה שלהם. אני שומעת גם חדשות ברוסית ויודעת מה קורה, לפעמים עוד לפני ששומעים על זה אצלנו. אני לא מאמינה כל־כך לעידן ההפשרה של גורבצ'וב. קשה להפוך סיסטמה בבריה"מ לדמוקרטיה. ליהודים שם יש רק שני פתרונות אפשריים: או לעלות לישראל, או שיפתחו להם בתי־ספר יהודיים.

את נראית טוב. אין סימן למחלה שעברת. איך גילית את הסרטן בגופך?

היתה תקופה ארוכה שטיפלנו באבא. הוא התקשה להתאקלם בארץ. שלוש שנים חיכה שאחותי תגיע, וזה שבר אותו. הוא חלה במחלת לב קשה. אני יודעת שיש אנשים שעברו קשיים גדולים הרבה יותר, אבל כל אחד מגיב אחרת. לאבא היה קשה. נמצאתי במתח נורא בשנה שבה ניפטר. יום אחד הוא קם מן הכיסא, עשה צעד קדימה ונפל לתוך הידיים שלנו. אחרי־כן אמא חלתה. הייתי לידה כל הזמן בבית־החולים. היא שקעה בדיכאון עמוק. בוקר אחד חזרתי הביתה רק כדי להתרענן, לפני שאחזור לבית החולים כדי לשחרר אותה, וגיליתי גוש בשד הימני שלי. אמרתי לעצמי: רק זה חסר לי. חזרתי לבית־החולים וניגשתי למחלקה הכירורגית. תראה הדוקטור, גיליתי כאן דבר מצחיק.

מצחיק מאוד, הוא אמר לי, תיגשי מיד לעשות צילום. עשיתי צילום, וראיתי את פרופ' הראל מדבר עם הרופאה שם, וכבר ידעתי מה יש לי.

היית מתארת את הנסיון הזה כקשה בחייך?

בהחלט לא. זה לא נעים, אבל לא נורא. תפסתי את העסק בזמן. היה לי חשוב רק לשמור שאמא שלי לא תדע מזה. שלחתי אותה לקרובים לנהלל ופרופ' סולוביצ'יק ניתח אותי. לפני שחרדים אותי, הסביר שיקח דגימה, יראה אם זה ממאיר, ושאל לרשותי לנתח. תעשה מה שאתה מבין, אמרתי לו. אני רק רוצה לחיות.

כשפתחתי את העיניים, ישבה מולי ד"ר לוריא ז"ל. קרצתי לה בשאלה. היא עשתה ככה עם הראש שהבנתי שזהו, הורידו לי שד. אמרתי לעצמי, נו, טוב, ונירדמתי בחזרה. הכאב הפיזי אחרי הניתוח הזה, הוא שום דבר. הכאבים הנפשיים שעברתי בחיים שלי היו הרבה יותר גרועים. היד היתה קצת נפוחה, עשיתי תרגילים וזה עבר. כפרה, הלכה חתיכת בשר.

צריך להתייחס לסרטן כמו לכל מחלה אחרת. אנשים עוברים דברים הרבה יותר קשים, וממשיכים. בן־אדם חייב לדעת להתמודד עם דברים כאלה. אני לא הייתי צריכה לעבור טיפול כימותראפי או הקרנות, כך שזה באמת לא היה נורא. גם לא היה לי גבר שאפחד לחזור אליו ככה. ואם יש אשה שזה מה שמחזיק אותה אצל הגבר שלה, או אוי ואבוי. אחותי עברה את זה, והיא נשואה באושר גם אחרי זה. היום ירדו אצלי אפילו מהביקורת השנתית. רק אם יש איזה כאב בטן, עושים מיפוי. חוץ מזה יש לי את כל הגוף שלי. הקמטים שלי, השיבה שלי.

והבת שלך, והנכדים.

כן. מה בסך הכל הבן־אדם רוצה? שיהיה לו נאחעס. נאחעס מקינדער. וזה יש לי. אני רק רוצה שיתנו לילדים שלי לחיות. העולם בנוי כך שלאנשים יש דגל ומקום מסויים שהוא שלהם. אני אוהבת יותר מכל את ההורים שלי ואת הילדים שלי. אחר־כך את השכנים, שיש לי כבוד אליהם. אני מזדהה עם האימהות השכנות. מפה נובעת כל ההתייחסות שלי לעם שלי, למורשת, לארץ שלי. אני לא רוצה להיות זרה יותר. אורחת. לתת את הנשמה, ושאחר־כך יזרקו אותי לכלבים. אני רוצה בית ואני לא רוצה ללכת מכאן. דברים שאצל כל עם אחר זה נורמאלי, אצלנו זה פוליטיקה.

מן המשפחה היא מגיעה תמיד אל הלאום והארץ. 148 סנטימטרים בלי ויתור. בראש השנה ובפסח מתאספת כל המשפחה. פעם היו באים לסלון הגדול של נחמה ברחוב עמוס. היום נוסעים לאשדוד, לאחותה, שבעלה עבר ניתוח לב פתוח. נחמה לועסת בתאווה שמות של ישובים עבריים, כשהיא מפרטת איך באים האחיינים מבאר־שבע וערד. עד היום היא אוהבת לנגן, כמו בילדותה, את הכרות הכתובות של דודתה בגבעתיים, מורינן 141. "אנחנו מהמשפחות הבודדות שאחרי השואה לנכדים היו סבים וסבתות, ולילדים היו בני דודים". שיחת הטלפון היחידה המגיעה אליה בבוקר התלוי במשרדה, היא מאמא שלה. ברפות גדולה היא אומרת: "נו, ווסע מיט דיך, מאמעז"

כשהיא חוזרת לכיסאה היא גאנחת בחיוך, עד שזהותה היהודית, אם מישהו טעה בה, נוקעת במלוא עסיסיותה. המסגרת הסולידית המאופקת של גברת נחמה ליפשיץ, שבה לתחום את התמונה, כשהיא מגהצת את השימלה מתחתיה בכף יד של קאלעגוסטע קפרנית.

תלמה אדמון

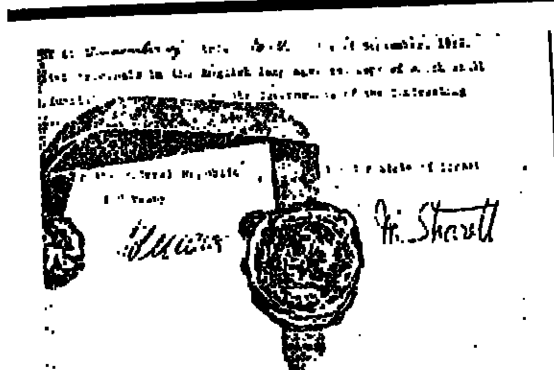
בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 4.9.52 — 11.9.52.
הנוסח המקורי נשמר.
ליקט: גבריאל שטרסמן.

מעריב

השבוע לפני 35 שנה

הנציגים הישראליים והיהודים שנשאו ונתנו עם הגרמנים בהאג.
בשורה הראשונה מימין לשמאל: ד"ר גיורא יוספטל, מ. לויט — יו"ר משלחת הארגונים היהודיים, ד"ר פ. שנער, א. איסטרמן מהקונגרס היהודי העולמי.
בשורה השניה: משה אבנר — היועץ המשפטי, ד"ר י. רובינזון — היועץ המשפטי, עו"ד נתן בוקשטיין, עו"ד אלי נתן, ב. פינץ ויש. דובינס.
בשורה השלישית: י. יעקובסון, ג. רבינסון וד"ר פ. גולדשמידט.

חתימות מ. שרת וד"ר אדינאואר מתחת דיווח ה שילומים שהתפרסם בשער החוברת שהוציאה ה ממשלת הגרמנית הכוללה את הנוסח המלא של הדו"ח

נחתם הסכם השילומים

ד"ר קונראד אדנאואר, ראש ממשלת גרמניה המערבית ומשה שרת, שר החוץ של ישראל, חתמו הבוקר בלוכסמבורג בשעה 10.30 לפי שעון ישראל על הסכם השילומים בין גרמניה לישראל.

לפי הסכם זה תקבל ישראל מגרמניה במשך 12 השנים הקרובות סך 3450 מיליון מארק כפיצוי על הסבל שנגרם לעם היהודי על ידי ממשלת היטלר וכהשתתפות בקליטתם בישראל של 500 אלף פליטים שסבלו תחת המשטר הנאצי.

מיד אחר חתימת ההסכם עם ישראל חתמו ד"ר קונרד אדנאואר וד"ר נחום גולדמן על הסכם בין ממשלת גרמניה המערבית לבין משלחת ארגוני היהודים בגולה על שילומים לארגונים היהודיים בגולה בסך 450 מיליון מארק.

הגיעו ארונותיהם של הצנחנים רייק ורייס

בטקס צבאי קצר ורב רושם הגיעו הבוקר בשעה 5.30 לשדה תעופה צבאי אי שם בארץ המטוס עם ארונותיהם של הצנחנים חביבה רייק ורפאל (רפי) רייס, שנפלו בסלובקיה בפעולות נגד הגרמנים בימי מלחמת העולם השניה.

בכניסה לשדה התעופה התאספו עוד בשעה 4 בבוקר מאות חברים מ-2 הקיבוצים, ביניהם ילדים שהגיעו במכוניות משא, טרקטורים וטריילרים. אנשי צוות המטוס שיבחו את העזרה של שלטונות צ'כיה בהעברת הארונות מפראג.

חביבה רייק

רפאל רייס

רבני ה"אגודה" גם נגד שרות לאומי אזרחי של בנות

עדיין לא נקבע הבועד לפגישה נוספת בין ראש הממשלה ד. בן־גוריון לבין נציגי אגודת ישראל ופועא"י לבירור הענינים השנויים במחלוקת בקואליציה. אולם בינתיים הורדו בשטח של שר הסעד הרב מ. י. לוין ופורסם היום "פסק דין מאת הרבנים הגאונים גדולי הדור" נגד שרות לאומי לבנות.

"פסק הדין" החתום על ידי הרבנים ז. ר. בנגיס, איסר זלמן מלצר, רב בריש ויידנפלד וצבי פסח פראנק, קובע כי "פסק הדין האוסר גיוס נשים חל גם על שרות לאומי אזרחי בכל הצורות".

בנות מוזהרות שהן "מצוות להעריך, ולהיות כלואות בבית הסוהר ולקבל עליהן לסבול עוני ויסורים ולקדש שמו, כבתות כי עליך הורגנו כל היום".

ניגשים ליישור המוסררה

עבודות היישור בנחל איילון (מוסררה) יתחילו בימים הקרובים — נודע מחוגי עיריית תל־אביב.

הממשלה כבר נתנה רשות לעיריה להפקיע את האדמות הדרושות לביצוע התכנית הומנית להפחתת סכנת השטפונות. העיריה מסיימת עתה את הטיפול במעשה בהפקעות הללו.

אריות שואגים בלוד...

שני האריות — שי מדרום אפריקה לגן החיות התל־אביבי — הגיעו הלילה ללוד במטוס "אל על". הכלוב הוצא מתוך בטן המטוס והועמד על מסלול החניה למתע נשמעו בשדה התעופה שאגות של "העולים החדשים".

אחד מעובדי שדה התעופה הציע — על מנת להרגיע את האריות — להעבירם דרך המרוצה הרגילה בשדה התעופה, כריס דרכונים, בריאות ומכס. אולם אך בינתיים הופיע מנהל מחלקת גן החיות מת"א והעביר את האריות לשיכון הקבע בתל אביב.

השבוע אין בשר

השבוע לא יחולק בשר לצרכנים. תתקיים חלוקת בשר לחולים בלבד. בשבוע הבא יחולק 130 גרם בשר לקראת חג ראש השנה.

מלחים ישראליים היכו גרמנים בתורכיה

מלחים ישראלים מהאניה "ירדמית" התנגשו בנמל ותחלי כי תורכי עם מלחים גרמנים מאנשי צוות האניה "אולאיה" כאשר שתי האניות נמצאו בעת ובעונה אחת בנמל.

בהתכתשויות בין שתי קבוצות הימאים הוכו שלושה גרמנים. הגרמנים הודיעו שלא יגישו תביעה למשטרה נגד הימאים הישראלים.

ערוך לספרית הוידאו שלך מבחן בד!
אם סרטי הקולנוע האלה
אינם מופיעים בספריה שלך
אל תופיע שם גם אתה!
LEGAL EAGLES
OUT OF AFRICA
STANT JUSTICE
WALT DISNEY HOME VIDEO
רשימה זו
מוגשת
כשרות
לציבור
באדיבות:
יונייטד קינג
וידאו,
מפיצי סרטי:
DEG
TOUCHSTONE HOME VIDEO
WALT DISNEY HOME VIDEO
NEW WORLD PICTURES
CANNON
MGM/UA HOME VIDEO
ערוץ 1 TVK,
מפיצי סרטי:
Columbia Pictures
UNIVERSAL
CIC VIDEO
החברה הכללית
למוסיקה
(1973) בע"מ,
מפיצי סרטי:
WARNER HOME VIDEO
מודעה ראשונה בסדרה
גזור ושמור!
חנה ואחיותיה
חולית